

Torsdagen den
30 oktober 1975

Torsdagen den 30 oktober

Kl. 10.00

*Om bättre insyn för
riksdagen i de
statliga företagen*

§ 1 Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

§ 2 Om bättre insyn för riksdagen i de statliga företagen

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Ullstens (fp) den 23 oktober anmälda fråga. 1975/76:51, och anförde:

Herr talman! Herr Ullsten har frågat mig om jag är beredd att ge riksdagen bättre insyn i den statliga företagssektorn genom att dels varje år redovisa för riksdagen vilka företag som staten – direkt eller indirekt – äger eller har andelar i, dels ge riksdagens ledamöter möjlighet att ställa frågor vid bolagsstämmorna i alla statliga företag.

I den årliga publikationen Statliga företag lämnas en redogörelse för den statliga företagssektorn. Urvalsprincipen är att aktiebolag, där staten direkt eller indirekt äger 50 % eller mer av aktiekapitalet redovisas i publikationen, alltså bolag som kan räknas som statligt ägda. Denna princip överensstämmer med aktiebolagslagens definition av dotterbolag. I publikationen anges dessutom väsentliga minoritetsposter. Vilande bolag, försäljningsbolag och fastighetsbolag har lämnats utanför redovisningen.

Målet är att lämna en så öppen och utförlig information som möjligt. Inom industridepartementet planerar vi att fr. o. m. nästa år presentera viktigare bolag, i vilka staten har väsentliga minoritetsandelar. I departementet överväger vi också att, som ett komplement till publikationen, utge en förteckning över samtliga aktiebolag som staten äger. Jag vill emellertid framhålla att de flesta av dessa bolag är av mindre allmänt intresse, typ fastighetsbolag.

Som bekant behandlas Statsföretags årsredovisning av riksdagen, och varje år utses 18 riksdagsmän, som får närvara och ställa frågor vid Statsföretags bolagsstämma. De kan naturligtvis också ställa frågor om alla företag som ingår i Statsföretagsgruppen. Riksdagens möjligheter till insyn bör därmed vara väl tillgodosedda inom denna företagssektor. Jag tror att detta system torde vara det mest praktiska och lätthanterliga för riksdagsmännen. Vad gäller statliga företag utanför Statsföretagsgruppen står industridepartementet så långt det är praktiskt möjligt gärna till tjänst med de uppgifter som riksdagsmännen kan begära.

Jag kan naturligtvis bara uttala mig om mitt eget ansvarsområde, men jag tror att även andra departement, under vilka statliga bolag lyder, gärna besvarar de eventuella frågor herr Ullsten eller någon annan riksdagsledamot kan vilja framföra.

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om bättre insyn för
riksdagen i de
statliga företagen*

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Johansson för svaret på min fråga. Jag vill gärna säga att jag betraktar det som en framgång för de krav jag ställde i ett anförande tidigare i höst och som ställts från folkpartiet vid åtskilliga tillfällen – krav på en utförligare redovisning av de statliga företagen.

Det framgår av industriministerns svar i dag att departementet har för avsikt att till nästa år redovisa samtliga företag som staten äger. Det är bra. Den hittillsvarande ordningen har däremot inte varit så bra. Den rapportering som riksdagen och andra fått del av har bl. a. getts i publikationen Statliga företag, som varit mer rikt utstyrd och påkostad än innehållsrik. Den har bara innehållit tämligen lapidariska uppgifter om de statliga företagen.

Jag kom av olika anledningar i somras att intressera mig för det här. Jag gick igenom några årgångar av publikationen. Jag tittade bl. a. efter vad som kunde tänkas stå om Navigator AB. Jag fann praktiskt taget ingenting utom att företaget bildades 1968 och vilka andra företag som äger aktier i Navigator AB. Det framgår inte alls att det hänt ganska mycket med det företaget under tiden sedan 1968; att aktiebolaget har utbildats från ett pappersbolag till en stor koncern med 1 500 anställda, som sysslar med allt mellan himmel och jord – från att tillverka gardinstänger i Sverige till att sälja elektronisk materiel i Israel.

Jag tycker alltså att det är bra att vi nu kommer att få veta vilka företag staten äger. Men därmed tillgodoses bara ett av de krav jag ställde. Jag anser också att samtliga riksdagsmän bör ha möjlighet att närvara vid samtliga statliga företags bolagsstämmor. Nu får 18 ledamöter närvara vid Statsföretag AB:s bolagsstämmor, däremot inte vid de övriga statliga företagens bolagsstämmor.

Ett tredje krav är att man får en redovisning av de statliga företagens verksamhet, i varje fall av de mera betydelsefulla. Vi kanske kan räkna med framgång även för de kraven så småningom.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Herr Ullsten och jag är i stort sett överens om att vi bör försöka utvidga upplysnings- och informationsverksamheten. Jag vill emellertid ta upp bara en punkt i detta sammanhang. I det anförande herr Ullsten höll i somras – som jag inte på något sätt har granskat utan bara tagit del av genom pressen – och i de kommentarer som pressen gjorde anfördes ganska kritiska synpunkter mot industridepartementet och vår villighet att lämna uppgifter. För den som inte kände till fakta framstod det väl närmast så att vi avvisade varje begäran om upplysningar som framförts.

Jag vill därför inte minst med hänsyn till mina medarbetare i departementet redovisa att det från riksdagens upplysningstjänst i början av maj framställdes en förfrågan om de statliga bolagen. Från departementet skickades den 7 maj en redovisning av alla de bolag inom vilka

industridepartementet hade kontakter genom aktieinnehav, vid sidan av de företag som tas upp i den årliga redovisning som vi lämnar. Det var ungefär 110 bolag. Som jag har sagt i mitt svar var det fråga om enkla företag, såsom fastighetsbolag, vilande bolag, s. k. 5 000-kronorsbolag osv.

Jag tycker att detta visar vår vilja att så långt det är möjligt bistå riksdagsmännen i deras önskemål om att få upplysningar. Men detta framkom inte på något sätt vad jag kan förstå i det anförande som herr Ullsten höll eller i de kritiska synpunkter mot oss som framfördes i tidningarna. Jag har gärna velat säga att medarbetarna så långt det är möjligt har tillmötesgått riksdagsmännen när det gällt att besvara deras förfrågningar, även när de kommit via riksdagens upplysningstjänst.

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om bättre insyn för
riksdagen i de
statliga företagen*

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Det är riktigt att vi så småningom fick fram de uppgifter vi ställt frågor om genom riksdagens upplysningstjänst. Denna hade i sin tur inhämtat uppgifter från industridepartementet och från andra källor. Den exakta turordningen i korrespondensen kan jag inte svara för, men för oss tog det ganska lång tid att få de besked vi sökte.

Men min avsikt var nu inte att klandra personalen på industridepartementet utan att få fram den ordning som nu också industriministern tycker är riktig, nämligen att riksdagen och enskilda riksdagsmän utan att behöva ägna sig åt omfattande forskning skall få fram uppgifter om vilka företag staten äger och vad de företagen sysslar med.

Medan jag ändå har ordet och industriministern är närvarande i kamraren kanske jag kan få ställa en annan fråga, som har förbryllat oss en aning. Att Navigator AB blev känt i somras berodde på att företaget ville bli introducerat på börsen. Och i Veckans Affärer stod att läsa att industridepartementet givit klartecken för en sådan introduktion. Vi har tidigare levt i den föreställningen att regeringen är motståndare till att statliga företag introduceras på börsen. Jag skulle gärna vilja veta om denna uppgift i Veckans Affärer att börsintroduktionen är sanktionerad från industridepartementet är riktig.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! På den sista frågan vill jag svara att såvitt det är mig bekant har inte någon sådan framställning inlämnats till industridepartementet. Vidare vill jag säga att då det gäller Navigator AB är staten formellt juridiskt ägare av 31 % av aktierna i Navigator. Jag skall gärna återkomma med en fullständig redovisning beträffande Navigator, precis som jag här sagt.

Jag har fortfarande inte mycket att diskutera i sak med herr Ullsten – vi är överens – men jag värjer mig på en punkt, och det är mot att herr Ullsten nu säger att han "så småningom" fick del av det material som presenterades. Gången var att denna begäran från riksdagens upplysningstjänst kom under första veckan i maj. Den 7 maj översändes

till riksdagens upplysningstjänst en redovisning som innefattar 110 företag. Kan det ske en snabbare handläggning av ett ärende? Jag är fortfarande ute för att frita mina medarbetare i industridepartementet från den kritik som har levererats i åtskilliga tidningar för att vi inte skulle vara beredda att tillhandagå riksdagens ledamöter med de tjänster som de begär. Detta har skett så snabbt som över huvud taget har varit möjligt. Har det klickat i något annat sammanhang, ligger ansvaret för det inte på mina medarbetare.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag vill upprepa att jag på intet sätt har riktat någon kritik mot industriministerns medarbetare i departementet. Det vare mig främmande att över huvud taget ägna mig åt kritik mot tjänstemän. Min kritik har bl. a. gällt det redovisningssystem vi haft. Här har nu industriministern tagit den kritiken ad notam och vill att riksdagen skall få precis de uppgifter jag begärt, och därmed är den sidan av saken avklarad.

Sedan vill jag bara kommentera industriministerns svar på min fråga om börsintroduktionen med att det tycks vara så, att man även inom industridepartementet är delvis ganska fåkunnig om vad de statliga företagen sysslar med. Här har ändå Navigator AB jobbat hårt – intervjuer och andra stora artiklar i tidningarna har varit många – med syfte att göra företaget intressant för börsen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om uppräknig av anslaget till Göteborgs museer

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöi ordet för att besvara herr *Torwalds* (c) den 15 oktober anmälda fråga, 1975/76:9, och anförde:

Herr talman! Herr Torwald har frågat mig om kulturrådets utredning beträffande verksamheten vid Göteborgs museer kommer att slutföras inom sådan tid att dess förslag kan beaktas i budgetpropositionen för 1976/77 eller om jag i annat fall kommer att tillse att nuvarande anslag på 2 milj. kr. uppräknas med hänsyn till inflationen.

Något förslag från statens kulturråd om ändring av formerna för stödet till Göteborgs museer har inte inkommit till regeringen och ett sådant förslag kan därför knappast hinna beaktas i höstens budgetarbete. Jag är i övrigt inte beredd att föregripa vad regeringen kan komma att föreslå i 1976 års budgetproposition beträffande stödet till museiverksamhet.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det dess värre i sak ganska negativa svaret.

Låt mig först notera att Göteborg har nio museer, som i princip täcker

samma områden som de statliga museerna i Stockholm. Dessa museer får för sin verksamhet bara ungefär 15 % täckta av statsmedel f. n., under det att museerna i Stockholm får 90 % av sina kostnader täckta. Antalet besökare uppgår till något över en miljon vid de göteborgska museerna, medan de museer i Stockholm som det här är fråga om har ungefär 50 % fler besökare, dvs. drygt en och en halv miljon. Diskrepansen mellan dessa båda utbetalningar av stöd från staten måste för var och en framstå som ganska markant. Dessutom tillkommer en hel del skäl som gör att angelägenheten av statligt stöd är speciellt stor i Göteborg. Universitetet i Göteborg är helt hänvisat till att använda sig av de kommunala museerna för sin verksamhet i sådana ämnen som arkeologi, etnologi, historia, konsthistoria osv.

Det är också så att de arkeologiska och historiska museerna i Göteborg fyller de uppgifter som läns museerna har på annat håll och att det etnografiska museet i Göteborg har de i särklass förnämligaste samlingarna av etnografika som finns i Sverige. Dessutom har vi en museielektorverksamhet i Göteborg. I de statliga museerna i Stockholm betalas sådan verksamhet av staten, men i Göteborg får den helt bestridas med kommunala medel.

Det finns f. n. få sektorer som är så kraftigt centralt dominerade som museiverksamheten, men 1965 års museiutredning drog upp principer för decentralisering av den, som staten sedan har fastställt. Därvid är naturligtvis ett ökat statligt kostnadsansvar för museiverksamheten den viktigaste, för att inte säga avgörande faktorn.

Herr talman! Låt mig konstatera att de 2 milj. kr. som riksdagen 1974 anslag utgjorde det minimibelopp som MUS 65 ansåg böra utgå med hänsyn till läget i början av 1970-talet. Den fortgående penningvärdeförsämringen samt de snabbt stigande personalkostnaderna inom denna personalintensiva verksamhet gör naturligtvis att viss uppräknig av detta anslag är oundgängligen nödvändigt. Medan gräset växer dör kon – det kan bli en realitet om inte statsrådet gör någonting i avvaktan på att utredningarna avslutas. Jag vill därför till sist fråga: Tänker statsrådet verkligen inte ta några initiativ för att trygga museiverksamheten i Göteborg?

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det är på sätt och vis litet symtomatiskt att Göteborgs kulturpolitik mera diskuteras i Stockholm än i Göteborg. Den är i ett bekymmersamt läge på många sätt, det vet vi, men så långt har man ändock kommit att man i Göteborgsregionen har en kommitté tillsatt som skall gå igenom de uppgifter som måste lösas i regionen. Vi har ju som princip att inte gå in och styra kommunernas planering. Det är väldigt viktigt att man i Göteborg först själv beslutar sig för vilken kulturpolitik man skall föra, inte bara på museiområdet utan också på andra områden. Jag skall inte smärta herr Torwald med att ta upp teaterfrågor och annat.

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om uppräknig av
anslaget till
Göteborgs museer*

Förhållandet är alltså det, att vi förväntar oss att någon gång, förhoppningsvis under 1976, få ett besked från Göteborgsregionen om hur man ser på de här frågorna, inkl. museifrågan. Därefter kan statens kulturråd givetvis agera. Jag antar att Göteborgs kommun i det här stycket följer Kommunförbundets rekommendationer. Kommunförbundet har ju varit ganska angeläget om att kommunerna själva först skall få bestämma vilken inriktning verksamheten skall ha. Därefter diskuterar man med staten hur statsbidraget skall se ut.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Jag måste konstatera att statsrådets svar är ganska undan-
glidande. Vi har länge haft klart för oss att Göteborgs museiverksamhet har en omfattning av rikskaraktär. MUS 65 anförde ju att denna verksamhet i början av 1970-talet behövde ett stöd på minst 2 milj. kr., eftersom den just hade rikskaraktär och dess motsvarighet i Stockholm betalades helt med statliga medel.

Jag är införstådd med att det kan ta en viss tid innan kulturrådet hinner genomföra sin utredning, och jag tror därför att det kan dröja ett eller annat år innan alla utredningar är definitivt klara. Men att man i avvaktan på detta skulle kunna göra en uppräknig av dessa 2 milj. kr. med hänsyn till penningvärdets fall finner jag vara helt naturligt.

Det är som sagt ingen som har förnekat att Göteborgs kostnader för denna verksamhet, som i Stockholm bedrivs med statliga pengar, omfattade minst 2 milj. kr. i början av 1970-talet. För varje år som går ökar problemen. Personalintensiv verksamhet av denna art drabbas ju mycket hårt av de lönestegringar och pålagor som arbetsgivarna utsätts för. Därför finner jag att det skulle vara ganska naturligt om statsrådet i samband med nästa års budget föreslog en viss uppräknig, exempelvis 40 % – det motsvarar väl ungefär den penningvärdeförsämring som har skett sedan anslaget fastställdes.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Jag förstår att herr Torwald söker tröst hos staten i ett brydsamt läge. Om inte Göteborgsregionen snabbt kommer till besinning om vad man vill göra av sin kulturpolitik, så blir väl praktiskt taget hela kulturpolitiken i Göteborg en riksangelägenhet.

I det aktuella fallet handlar det just om att man först måste bestämma sig för vad som är en kommunal angelägenhet – vad Göteborg vill ha som sin del i detta arbete och vad som sedan är statens del. När det är bestämt, tror jag att vi från statlig sida kan garantera att det skall gå relativt lätt att komma fram till ett beslut.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Jag söker ingen tröst, herr statsråd, jag söker rättvisa för de göteborgska skattebetalarna. Det kan inte vara rättvist att museerna i Stockholm får 90 % av sina kostnader täckta för att ta emot 1,5 miljoner

besökare under det att Göteborgs myndigheter får ett bidrag på 15 % för att förse en miljon besökare med samma service. Det är icke rättvisa, och det är rättvisa vi söker. Vi är från Göteborgs kommun icke oklara om vad vi vill ha för verksamhet. Men vi har konstaterat att vi bedriver en verksamhet som inte bara Göteborg utan hela Västsverige har nytta av. Det är givet att det kan bli en kostnadsfördelning där även grannkommuner eller landsting bidrar. Men det förtar inte intrycket av att det statliga anslaget under alla förhållanden f. n. är klart för lågt.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! För att inga missförstånd skall uppstå vill jag säga att Stockholms kommun har en mycket god ekonomi och att Stockholms museer inte har några som helst statsbidrag ännu. När Göteborgsmuseerna blir klara med sin del, måste vi ta upp vad vi skall göra också i Malmö och Stockholm. Men under tiden ägnar vi oss alltså åt en viss livräddning i Göteborgsregionen.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Jag måste nog korrigera statsrådet. De museisiffror jag jämfört med gäller icke de av Stockholms kommun bekostade museerna, utan jag har jämfört med riksmuseer, som betalas i princip helt med statliga medel.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om statligt stöd till museijärnvägar

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Jonssons* i Alingsås (fp) den 15 oktober anmälda fråga, 1975/76:28, och anförde:

Herr talman! Herr Jonsson i Alingsås har frågat mig om jag är beredd att ge statligt stöd till landets museijärnvägar.

Det är enligt min mening en uppgift för lokala och regionala organ att lämna bidrag till dessa ändamål.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Först ett tack för svaret. Knappheten i det ger väl anledning till att säga litet om bakgrunden – vad det hela rör sig om.

I Västergötland har vi en museijärnvägsförening. Stora Lundby Järnvägsmuseum trafikerar museibanan Anten–Gräfsnäs. Denna bana drivs av en ideell förening med ca 600 medlemmar. Syftet är att visa hur en smalspårig järnväg fungerade under seklets tidigare decennier, och man vill bevara miljö och kultur från en intressant epok – den tid då de allmänna kommunikationerna växte fram. Allt arbete utförs på frivillig

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om statligt stöd till
museijärnvägar*

basis av föreningens medlemmar. De satsar både arbete och egna medel på verksamheten.

Den fråga jag ställt har två sidor. Den ena är: Finns det anledning för det allmänna att stödja museiverksamhet av det här slaget? Ja, de flesta anser det. Landsantikvarien säger t. ex. att museibanan Anten-Gräfsnäs är i sitt slag ett av landets mest intressanta museer, med en utomordentligt stor och högst förstklassig attraktionskraft. Professorn vid Göteborgs universitets kulturgeografiska institution säger att AGJ är den enda museijärnväg i landet som är med i den fysiska riksplanen över områden och miljöer som bör skyddas och bevaras för framtiden.

För att klara sin tågverksamhet – man har fasta turer under sommartid – måste man uppföra en verkstadslokal. Föreningen sökte under våren 1974 ett anslag på 84 000 kr. för att uppföra verkstadslokalen. Utbildningsdepartementet sände ärendet på remiss. Enda remissinstans blev den statliga utredningen MUS 65. Utredningen tillstyrkte under förutsättning att berört landsting och berörd kommun satsade motsvarande summa. och under dessa premisser beslöt resp. landsting och kommun vid sin budgetbehandling hösten 1974 att anslå vardera 29 000 kr. – även detta under förutsättning att staten skulle bidra med sin del.

Ett halvår senare, i maj 1975, beslutade regeringen att inte gå in som bidragsgivare till museibanan. För många, och framför allt för museiföreningen, var det här regeringsbeslutet en mycket stor och negativ överraskning.

En annan delfråga inställer sig också: Är det här en rimlig handläggning? Statsrådet svarar att enligt hans mening är det "en uppgift för lokala och regionala organ att lämna bidrag till dessa ändamål". Men det är ju ändå så att man av staten bibringades uppfattningen att staten – i detta fall regeringen – var positiv till en sådan här ansökan.

Jag menar att de givna förutsättningarna ryckts undan. Därför vill jag upprepa frågan och formulera den så: Står det i paritet med statsmakternas i många andra sammanhang uttalade välvilja gentemot ideella organisationer, som bedriver kultur- och miljöverksamhet, att handlägga frågor på det här sättet?

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Jag vet inte riktigt hur många sådana här museijärnvägar det finns i landet, men enligt de uppgifter jag har finns det ett 40-50-tal liknande, naturligtvis av skiftande storlek. Det finns också en rad andra ideella museiaktiviteter utöver de vanliga museerna i varje kommun, och det skulle antagligen behövas en ganska omfattande kartläggning för att ge en bild av i vilken omfattning sådan här ideell museiverksamhet bedrivs.

Självfallet får dessa föreningar stöd enligt den vanliga ordning som gäller för föreningsliv och liknande i den mån de uppfyller kraven. Men jag antar att kammarledamöterna håller med mig om att bara det faktum att det finns ett så stort antal – egentligen icke helt redovisningsbart

f. n. – museiföretag av den här karaktären gör det i det närmaste omöjligt att ha någon annan synpunkt än att detta måste vara ett lokalt och regionalt intresse.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Självfallet är det ett lokalt och regionalt intresse – det var det jag försökte påvisa i mitt första inlägg. Och om herr Zachrisson lyssnat hade han också uppfattat vad t. ex. Göteborgs universitet har sagt, nämligen att AGJ är den enda museijärnväg i landet som är med i den fysiska riksplanen över områden och miljöer som bör skyddas och bevaras för framtiden.

Jag tycker att herr Zachrissons osäkerhet om hur pass angeläget det här ärendet är och vilken position det har är något förbryllande. Herr Zachrisson antyder dessutom att det är litet oklart om museijärnvägen uppfyller de krav som kan ställas upp etc. Det tycker jag mera avslöjar en okunnighet än en klar uppfattning om hur sådana här frågor skall hanteras.

Jag kan lägga till att några regelbundna bidrag eller något understöd till den här banan utgår i dagens läge inte från kommun eller landsting. Däremot avkrävs museibanan ett arrende från SJ på 10 000 kr. som man årligen betalat utan invändningar.

Tyvärr kan man inte tolka herr Zachrissons svar så att han är beredd att ompröva saken. Jag hade hoppats att det skulle vara en så pass positiv touche i svaret och även i det följande inlägget att man rent av skulle kunna säga till föreningen: Kom tillbaka, för statsrådet är beredd att pröva frågan på mera sakliga grunder och mera ingående än hittills tydligen varit fallet.

Jag har den uppfattningen att de tekniska museerna är satta på undantag i dagens läge, och det finns anledning att vara generös när det gäller att i det här fallet uppmuntra en kulturvårdande insats.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om studieordningen för tandläkarstuderande

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Molins* (fp) den 17 oktober anmälda fråga. 1975/76:38, och anförde:

Herr talman! Herr Molin har frågat mig om jag kan garantera att nuvarande studerande vid de odontologiska fakulteterna får fullfölja sina studier enligt nu gällande studieordning.

I proposition med förslag till vissa bestämmelser om den allmänna tandvårdsförsäkringen har regeringen tagit ställning för att en allmän-tjänstgöring i folk tandvården före legitimation som tandläkare införs så snart som möjligt.

Regeringen har härvid uppdragit åt socialstyrelsen och universitets-

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om studieordning-
en för tandläkar-
studerande*

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om studieordning-
en för tandläkar-
studerande*

kanslersämbetet att genomföra det utrednings- och planeringsarbete som behövs. Uppdraget skall fullgöras med utgångspunkt i det förslag till övergångsanordningar som innebär ett års allmäntjänstgöring i kombination med en omläggning av grundutbildningen fr. o. m. femte studietermen till sammanlagt fyra och ett halvt års grundutbildning.

I avvaktan på resultatet av detta arbete kan slutlig ställning inte tas i fråga om tidpunkten för en reformering av grundutbildningen. Herr Molins fråga kan alltså inte nu entydigt besvaras. Jag vill dock betona att det är angeläget att tandvårdsreformen snabbt följs upp även på utbildningssidan.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret.

Bakgrunden till min fråga är att regeringen i somras gav socialstyrelsen och universitetskanslersämbetet i uppdrag att snabbtreda frågan om ändringar i studieordningen för tandläkarstuderande i syfte att få in någon typ av allmäntjänstgöring. I förslaget från socialstyrelsen och universitetskanslersämbetet, som väl finns med i den proposition som utbildningsministern här hänvisar till, sägs det att förslaget inom kort kommer att läggas fram. Jag förutsätter att man då har sett förslaget, innan proposition framläggs. Det är ju brukligt.

Universitetskanslersämbetet har sagt att snabbbehandlingen av ärendet har gjort att man inte har hunnit med någon remissbehandling, och de odontologiska fakulteterna har över huvud taget inte fått yttra sig angående det förslag till ny studieordning som herr Zachrisson från denna talarstol har tagit ställning för. Min första fråga blir därför: Är det verkligen så att varken de människor som skall ha hand om denna utbildning eller de studerande som skall få utbildningen skall få någon chans att säga sin mening innan ni i regeringen bestämmer er för en drastisk omläggning?

Sedan är naturligtvis också frågan när detta förslag skall genomföras oerhört betydelsefull, därför att människor som har börjat studera måste ha rätt att ställa krav på att få fullfölja sina studier enligt den studieordning som gällde när de började studera. Jag tycker det är en rätts-säkerhetsfråga att man inte under tiden som människor befinner sig i utbildning ändrar hela deras utbildning på ett drastiskt sätt. I detta fall förkortas den teoretiska utbildningen med en halv termin, och man lägger på en ettårig arbetsplikt för alla som skall utbildas till tandläkare. Om detta rätts-säkerhetskrav säger nu utbildningsministern helt lakoniskt i sitt svar att han inte kan ge mig något entydigt svar. "Jag vill dock betona", säger utbildningsministern, "att det är angeläget att tandvårdsreformen snabbt följs upp även på utbildningssidan." Detta får väl tolkas så att herr Zachrisson tycker det är viktigt att få dessa ändringar genomförda så snabbt som möjligt. I klartext betyder alltså herr Zachrissons svar att de unga människor som i dag håller på att utbilda sig till tandläkare utan att ha fått säga sin mening skall påtvingas en ändrad stu-

dieordning som bl. a. innehåller arbetsplikt. Är detta männe symtomatiskt för det reformarbete som pågår inom utbildningsdepartementet?

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om studieordning-
en för tandläkarstu-
derande*

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Självfallet är det angeläget att tandvårdsreformen tryggas också genom att utbildningen följer med i den reformverksamhet som pågår. Men vad vi nu har gjort, herr Molin, är bara att se till att vi inte förlorar tempo i reformarbetet. Vi vill så snabbt som möjligt skaffa oss det underlag som behövs. Det är vad vi nu har bett socialstyrelsen och kanslersämbetet att ta fram. Sedan skall vi ta ställning till det. Självfallet skall socialstyrelsen och kanslersämbetet – det förväntar jag mig att socialstyrelsen och kanslersämbetet är medvetna om – överlägga med resp. berörda parter, och självfallet skall vi efter det att underlaget kommit fram diskutera det med dem som är berörda. Jag förutsätter att vi under våren 1976 skall få möjligheter till ett sådant samtal.

Jag menar också att det är väsentligt att de som befinner sig i en utbildning får ordentlig information om vad som händer. Det är klart att man under en så lång utbildningstid som det här gäller kan behöva företa förändringar, men naturligtvis skall det i så fall ske under samråd med dem som är berörda.

Men jag vill samtidigt understryka det angelägna i att det inte blir ett sådant stopp i arbetet på att förverkliga tandvårdsreformen att det blir till nackdel för dem för vilka den är avsedd. Jag har ansett det angeläget att få ett så fullvärdigt underlag som möjligt för att i vår kunna göra den bedömningen.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Utbildningsministern försöker nu komma undan det faktum att regeringen vill genomföra en förändring i tandläkarutbildningen utan att ens höra de berörda genom att säga att det här gäller att ta fram ett underlag för en reform. Så är det ju inte. I propositionen – och det påminner också herr Zachrisson om i sitt svar – sägs det att regeringen har tagit ställning för att en allmäntjänstgöring i folktandvården skall införas så snart som möjligt och att det skall ske genom en förändring av den gällande studieordningen. Utbildningsministern har genom sitt andra anförande bekräftat att detta har skett utan någon som helst remissbehandling.

Universitetskanslersämbetet tvingades till den extraordinära åtgärden att icke höra de odontologiska fakulteterna, och kanslersämbetet skrev att man förutsatte att regeringen skulle skicka ut förslaget på remiss i vanlig ordning. Studentkårerna hade väntat sig att få förslaget på remiss.

Jag måste erkänna att jag, när jag ställde min fråga, trodde att den skulle besvaras ungefär samtidigt som remissbehandlingen pågick. Jag visste inte att vi skulle få en proposition som delvis redan innehöll svaret på min fråga.

Herr Zachrisson har sedan han blev chef för utbildningsdepartementet

*Om de studerandes
representation i
regionala högskole-
kommittéer*

gjort en del underliga turer i remissbehandlingen – det gäller inte minst den parlamentariska beredningen om U 68. Men vi får verkligen hoppas att det nu inte blir praxis att man så totalt kör över de berörda att de inte ens får en chans att säga sin mening. Med tanke på hur omvälvande förslaget är för de människor det berör är det något av en rättssäkerhetskandal att man kan handla på det viset.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det är fel, herr Molin. De berörda parterna kommer både under det att utredningen pågår i verken och efter det att dessa har tagit fram ett material att få en chans att yttra sig och delta i diskussionen om förslaget.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jo, men regeringen har ju redan tagit ställning! Regeringen har redan tagit ställning för ett system där man förkortar grundutbildningen med en halv termin och efteråt lägger på ett års obligatorisk tjänstgöring inom folktandvården. Det är det vi diskuterar. Vad är det för mening med att låta de berörda komma in med sina remissynpunkter efter det att regeringen redan har bestämt sig? Är det här symptomatiskt för den grad av hänsyn till andras mening som man tar i utbildningsdepartementet? Är det så att eftersom man ändå inte bryr sig om vad andra säger, så kan man lika gärna ta remissen *efter* det att man har bestämt sig?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om de studerandes representation i regionala högskolekommittéer

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Svenssons* i Malmö (vpk) den 21 oktober anmälda fråga, 1975/76:42, och anförde:

Herr talman! Herr *Svensson* i Malmö har frågat mig om jag beträffande de regionala organisationskommittéerna för högskolereformen är beredd att initiera sådana förändringar i representationsprinciperna att inte stora studerandegrupper blir orepresenterade i arbetet.

Vid val av studeranderepresentanter i kommittéer och liknande är det självfallet principiellt önskvärt att frågan om representation så långt det är möjligt löses inom "studentrörelsens" ram i samverkan mellan berörda organisationer. Enligt min mening bör man alltså för nominering av studeranderepresentanter i första hand förlita sig på de samarbetsorgan som finns för studentkårer (motsvarande).

I det aktuella fallet har vi vänt oss till den största samarbetsorganisationen, Sveriges förenade studentkårer (SFS), och bett den att i samråd

med övriga centrala samarbetsorgan samt enskilda kårer, som inte medverkar i något sådant organ, nominera studerandeföreträdare i samtliga sex regionala kommittéer.

Jag har följt SFS:s förslag, som emellertid Umeå studentkår inte kunnat ansluta sig till. När, som i detta fall, berörda organisationer inte kan enas om ett förslag till studeranderepresentant är en situation som den nu uppkomna oundviklig. Jag beklagar detta, men av de principiella skäl jag redovisat är jag inte beredd att initiera de av herr Svensson i Malmö önskade förändringarna i representationsprinciperna.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talmän! Jag tackar för svaret. Vad det gäller är ju inte bara att en hel studentkår utestängs från insyn i den konkreta utformningen av sina egna arbetsförhållanden. Det gäller också principerna för representation och representativitet över huvud taget i sådana här sammanhang.

En grundtanke i representativa system är att alla röster skall ha lika värde, med andra ord att representationen skall vara proportionell. En annan princip är representationens universalitet, dvs. att en berörd grupp eller valkorporation i sin helhet – eller någorlunda i sin helhet – skall kunna vara representerad. Man skall då inte utesluta delar av gruppen från rättigheter som åtnjuts av andra delar. Man skall inte vid t. ex. ett universitet låta studenterna där representeras av folk från en organisation som dessa studenter inte tillhör och inte vill tillhöra.

Gör man det, bryter man mot principen om demokratisk, likvärdig representation. Följden blir naturligtvis en dålig förankring av beslut och diskussioner hos de berörda. Att överlåta människors rätt att vara representerade på en organisation som de inte tillhör är att införa ett slags korporativ princip. Vi känner sådana principer från bl. a. det tyska riket, och principens ursprung är inte oväntat av preussisk natur. Vi känner den t. ex. från tidigare förbundstyska regeringars metod att låta särskilda reaktionära flyktningorganisationer officiellt företräda alla flyktingars intressen, oavsett om dessa flyktingar delade organisationens politiska uppfattningar eller ej.

Nu har herr Zachrisson redogjort för sina principiella skäl, och jag skulle då vilja fråga: Är statsrådet anhängare av denna korporativa representationsprincip och tycker han – om vi ser det från en mer praktisk synpunkt – att det fortsatta organisationsarbetet exempelvis i Umeå helt får sakna förankring bland alla studerande vid ett så stort universitet?

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talmän! Det är inte så att någon studentkår har utestängts. Vad som har skett i detta fall är att en studentkår inte har kunnat komma överens om hur representationen skall se ut, och den har avstått från att delta i samarbetet när det gäller att utse representanter. Jag beklagar det, men den erfarenhet vi har från allt fackligt arbete säger oss att en sammanhållen facklig verksamhet är av utomordentligt stor betydelse.

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om de studerandes
representation i
regionala högskole-
kommittéer*

Herr Svensson i Malmö har en viss erfarenhet av vilka risker en splittring i den fackliga rörelsen har – att man låter olika grupper mer eller mindre ta käl på varandra. Jag tror att det också i det studentfackliga arbetet är av utomordentligt stor betydelse att man har en sammanhållen facklig verksamhet. Jag vill inte medverka till en uppsplittring av den. Därför anser jag det angeläget att alla berörda parter försöker komma överens. Flera av de studentorganisationer som finns har också lyckats få en gemensam representation.

Det är ju inte bara i den regionala organisationskommitté det här är fråga om som arbetet bedrivs. En rad lokala arbetsgrupper har nu tillsatts, där studentkåren i Umeå, såvitt jag vet, fått en fullvärdig representation och därigenom också erhållit betydande möjligheter att påverka arbetet i den regionala kommittén.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det är ingen här som har någonting emot herr Zachrissons principiella reflexioner rörande facklig enhet resp. facklig splittring. Men det handlar ju inte om detta, utan om huruvida politiska myndigheter skall ha rätt att blanda sig i de berördas sätt att göra upp vilken typ av facklig organisation de vill ansluta sig till. Skall politiska myndigheter ingripa för att framtinga eller påverka situationen så, att man får fördelar av att tillhöra en viss organisation jämfört med att tillhöra en annan? Skall ni blanda er i det fackliga arbetet? Det tycker jag är en felaktig princip. Att ni gjort det har föranlett den här olyckliga situationen.

Den här representationsprincipen som herr Zachrisson gör sig till tolk för har inte bara preussiska förebilder utan även inhemska.

Den bekante riksdagsmannen i Grönköping herr Krökén i Kröken blev en gång anklagad för att han hade medverkat till att han skapat ett valsystem som gynnade vissa partier. Herr Krökén i Kröken avvisade föraktfullt de anklagelserna genom att säga att det bara var för människorna att rösta på de partier som var gynnade av valsystemet, så skulle de få sina fulla rättigheter och deras röster skulle få den avsedda tyngden.

Bortsett från det skämtsamma i detta inslag vill jag slutligen fråga: I den faktiska konkreta situation som nu uppstått och med det missnöje som finns bland studenterna vid ett stort universitet på grund av den ordning herr Zachrisson har valt tror då herr Zachrisson att det är ägnat att gagna förtroendet för det fortsatta arbetet i den här saken att det här tillståndet får bli såsom herr Zachrisson en gång bestämt?

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det är naturligtvis inte så, herr Svensson, att vi anser att vi skall lägga oss i vilken organisation en student vill tillhöra eller hur representativiteten skall se ut. Det är precis därför vi har valt den här metoden.

Vad herr Svensson förespråkar är att regeringen skulle sitta och välja och vraka bland de olika kårerna och bestämma vilka som skall få sitta

i en sådan här kommitté. Vi har sagt till alla studenter att de skall försöka göra upp om det här och hitta en gemensam representation. Det har man lyckats med på alla ställen utom i Umeå och jag beklagar detta. Men därför att man har misslyckats med detta på ett enda ställe, så tycker jag inte att man skall gå in och genomföra några drastiska förändringar.

Sedan vill jag upprepa att jag tror att den konkreta verksamhet, den direkta arbetsinsats som nu sker, i de lokala arbetsgrupper som regionkommittén har tillsatt ger ett utomordentligt utrymme för arbetsinsatser även för studentkåren i Umeå.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Nu har väl herr Zachrisson ändå fel när han säger att han inte har gått in och försökt påverka dem. Det måste han varit medveten om hela tiden att han har gjort. Om han har valt en viss representationsprincip med hänsyn till de förhållanden som råder i Umeå måste han ha vetat att det skulle väcka opposition och uppfattas som någonting som fick följder och skulle vara ogynnsamt för representativiteten vid det universitetet. Då måste man väl ändå säga att herr Zachrisson har gått in och valt denna representationsprincip på ett sätt som har framkallat ett sådant resultat. Ni har alltså gått in och påverkat situationen på det sätt som jag sade. Ni visste att det inte skulle lyckas.

Jag upprepar min fråga: Tror herr Zachrisson – med det som nu har skett och med den representationsmetod som har valts – att detta kommer att väcka förtroende bland studentkåren vid Umeå universitet, som kanske har det starkaste inslaget av studenter från arbetarklassen och inte minst har väldigt många sympatisörer till herr Zachrissons eget parti?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om ekonomiskt stöd för deltagande i konferens för vissa nationella minoriteter

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Lorentzons* (vpk) den 22 oktober anmälda fråga. 1975/76:45, och anförde:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat mig om jag vill medverka till en omprövning av frågan om ett svenskt ekonomiskt stöd till ett nordiskt samedeltagande i världskonferensen för vissa nationella minoriteter.

Frågan om stöd till konferensen har aktualiserats i två sammanhang. I somras anslog samefonden 35 000 kr. till Nordiska samrådets svenska sektion för de svenska samernas deltagande i konferensen. Detta är alltså därigenom säkrat.

I höst har samrådets svenska sektion begärt att regeringen skall stödja

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

Om ekonomiskt stöd för deltagande i konferens för vissa nationella minoriteter

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om ekonomiskt
stöd för deltagande
i konferens för vissa
nationella minori-
teter*

konferensen med ett bidrag till konferensens arrangemangskostnader. Frågan om stöd till en konferens av detta slag bör i första hand vara en sak för regeringen i det land där konferensen hålls.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret. Jag beklagar dock dess negativa innebörd.

Till saken hör att i november 1973 ägde en konferens rum på folketinget i Christiansborg i Köpenhamn mellan indianer och inuits från Canada samt grönländare och samer från de tre nordiska länderna angående gemensamma minoritetsproblem. Här blev man överens om att genomföra en världskonferens för autoktona minoriteter. Denna världskonferens öppnades den 27 oktober i Canada och beräknas pågå under en vecka.

Enligt uppgift består den svenska delegationen av tre samer. Utbildningsministerns svar stämmer med de uppgifter jag redan fått att ur samefonden har anslagits 35 000 kr. för finansieringen av resekostnader och annat. Men dessa pengar är ju tagna ur samefonden; det är ju samernas egna pengar. Det gäller dock att finansiera arrangemangen som är förenade med en dylik världskonferens. Enligt de uppgifter jag har fått har både Danmark och Norge lämnat anslag vardera av storleksordningen 100 000 svenska kronor. Sverige har svarat nej. Man har inte angett skälen för avslaget tidigare. I dag ger utbildningsministern den motiveringen att det land där konferensen skall genomföras också skall svara för kostnaderna.

Givetvis är det av största intresse att nationella minoriteter i världen över som har likartade problem kan komma samman – inte minst med hänsyn till rätten till land och vatten – och ges möjligheter att konferera och söka skapa åtgärder för att lösa många gånger svåra och angelägna problem.

Det gäller inte någon större summa i den svenska budgeten, om regeringen anslog 100 000 kr. som man gjort i Norge och Danmark enligt de uppgifter jag har. Men å andra sidan skulle det ha stor betydelse för de minoriteter det är fråga om att komma samman även i fortsättningen. Ett avslag nu kan verka negativt på deras ställningstagande till att sammanträffa senare.

Jag skulle vilja hemställa till regeringen att man omprövar sitt beslut, även om konferensen i stort sett nu är genomförd.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Jag tror som herr Lorentzon att det här i och för sig är en mycket angelägen konferens. Vi brukar när konferenser av detta slag äger rum i Sverige vara mycket generösa. Om motsvarande konferens skulle hållas i Sverige, skulle vi självfallet gå in med ett direkt anslag. Det är den praxis vi har.

I det här fallet är det så att den kanadensiska regeringen ända in i det sista har varit tveksam om den skulle ställa sig bakom konferensen

genom att ge den stöd. Det har naturligtvis i det sammanhanget varit omöjligt enligt vår bedömning för den svenska regeringen att gå in med ett stöd när icke värdlandets regering har varit beredd att ge ett sådant stöd. Det har alltså varit orsaken till vår bedömning.

Jag upprepar mitt svar att jag anser att det i första hand är värdlandets regering som skall ge stöd åt konferenser av det här slaget.

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att återstående på föredragningslistan upptagna frågor skulle besvaras efter behandlingen av utskottsbetänkanden.

§ 8 Föredrogs och hänvisades
Proposition
1975/76:34 till näringsutskottet

§ 9 Föredrogs och hänvisades
Motioner
1975/76:7 till civilutskottet
1975/76:8 till lagutskottet

§ 10 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen 1975/76:42.

§ 11 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Trygghet är ett återkommande tema i den politiska debatten. Det är en stor och väsentlig fråga för ett lands medborgare. Genom lagstiftning på en rad områden har trygghetsreformer genomförts.

Trygghet till arbete och utkomst, skydd för inkomstbortfall vid arbetslöshet och sjukdom är väsentliga områden. Genom en vidgad sociallagstiftning söker vi åstadkomma trygghet för barnfamiljerna liksom för pensionärerna. Skol- och utbildningsfrågorna är ytterligare ett fält som har nära samband med tryggheten inför framtiden. Ytterligare områden kan nämnas.

Trots hela denna utbyggnad av en rad reformer finner vi ändå områden där samhället misslyckats i sina strävanden att skapa trygghet och harmoni i tillvaron.

Vad som här avses är alkohol- och narkotikafrågorna, om vilka jag inte tvekar att säga att de är vårt största sociala problem, vår mest svårlösta sociala fråga i detta nu.

Alkoholfrågan börjar också bli vår största socialmedicinska fråga. Till denna uppräknings skall också läggas alkoholens negativa roll i fråga om trafiksäkerheten.

Denna alkoholens skuldbörda i fråga om svärbemästrade samhällsproblem är väl känd. Vad som förvånar är att dessa frågor inte ställts under debatt när vi vet vilket fruktansvärt smygande gift alkoholen ändock är.

”Kan Du konsten att dricka rätt”, möter oss frågan i en annonskampanj från det statliga systembolaget. På en dubbelsida i en av våra största fackförbundstidningar gavs upplysningen att det är, som det stod, systembolaget som gärna vill lära dig konsten att dricka rätt.

Avsikten är att läsaren av annonsen med stöd av en tabell skall kunna kolla sig själv och sina alkoholvanor, se hur stor veckokonsumtionen av alkohol är. Att det finns risker med den egna alkoholkonsumtionen framgår av att doktorn, som är avfotograferad i annonsen, med ledning av testresultet ger råd och anvisningar om hur man lämpligen bör umgås med ”Kung alkohol” i fortsättningen.

Lagom till Folknykterhetens dag den 8 maj 1975 publicerade Svenska Bryggarföreningen en SIFO-undersökning där det konstaterades att ”mellanöl dricks alltmer sällan bland ungdomen”. Vid genomläsning av materialet framgick att detta var en sanning med stor modifikation. Man startar med mellanöl i 11-12-årsåldern för att sedan övergå till starkare drycker. I åldersgruppen 14-15 år har 1971-1974 mellanölskonsumtionerna minskat från 71 till 59 %. vinkonsumtionerna har gått ned från 66 till 62 %. Samtidigt har emellertid andelen av 14-15-åringarna som dricker sprit ökat från 33 % år 1971 till 41 % år 1974. Av det redovisade materialet framgår också att antalet storkonsumenter av mellanöl, vin och starksprit ökat kraftigt i dessa åldersgrupper.

Dessa båda exempel på alkoholkonsumtionens framfart är minst sagt skrämmande, om man vet något om det smygande, vanebildande gift som alkoholen är – det må sedan vara mellanöl, viner av olika slag eller starksprit.

Vilken är då egentligen situationen i fråga om alkoholkonsumtionen? Under en lång följd av år har den svenska alkoholkonsumtionen ökat med ca 5 % årligen. År 1974 blev ökningen 6 %.

Den totala konsumtionen av alkohol kom därmed upp i den högsta siffra som uppnåtts under hela 1900-talet – 7,43 liter 100 % alkohol per invånare över 15 år. Till detta skall också läggas konsumtionen av hemtillverkat vin samt hembränningen, som lär vara omfattande, utan att myndigheterna kommit till rätta med denna olagliga hantering.

Utöver en ökad total alkoholkonsumtion har också en övergång skett till alkoholstarkare drycker, vilket är en logisk utveckling av en ökad alkoholkonsumtion.

En annan aspekt på denna utveckling är vad som kan förmodas ske under de närmaste åren framöver. Antag att alkoholkonsumtionen ökar lika mycket varje år som under 1974 – ett inte alls orimligt antagande med hänsyn till utvecklingen under tidigare år. Med en årlig ökningstakt av 6 % kommer 1974 års totala alkoholkonsumtion på 7,43 liter 100 % alkohol per invånare över 15 år att 1986 ha ökat till 14,95 liter – en

fördubbling av konsumtionen på 12 år.

Den norske alkoholforskaren Ole Jørgen Skog, verksam vid norska statens institut för alkoholforskning, har i en tidskriftsartikel på grundval av ett nytt norskt material kommit fram till att en fördubbling av den totala alkoholkonsumtionen leder till en fyrdubbling av antalet storkonsumenter av alkohol. De norska resultaten stöds av data från både Frankrike och Canada.

Det finns därför starka skäl att anta att samma sak kommer att ske i Sverige under förutsättning av en fördubbling av alkoholkonsumtionen.

Socialstyrelsens chef har hävdat att antalet alkoholskadade i Sverige f. n. uppgår till mellan 200 000 och 300 000 personer. Om utvecklingen av ökad alkoholkonsumtion fortsätter i samma takt som 1974 skulle det alltså innebära att Sverige år 1986 kommer att ha ca en miljon alkoholskadade personer. En miljon alkoholskadade om tolv år – detta borde innebära en allvarlig tankeställare. Det är inte bara sjukvårdsapparaten som kollapsar – hela samhället kommer i olag.

Kan ansvariga politiker stå handfallna länge till inför vad som håller på att ske? Katastrofen väntar bakom nästa kurva.

Det finns uppgifter om att en sjättedel av vårdplatserna på våra sjukhus redan nu tas i anspråk av patienter med alkoholskador – att 50 % av intagningarna till psykiatrisk vård beror på alkoholbesvär. I Stockholms landsting har nyligen tagits fram ett material om dödlighet och överdödlighet där "skrumplever" toppar listan för samtliga dödsorsaker. Och det är endast en av de många dödsorsaker som beror på alkoholmissbruk. Av trafikolyckor med dödlig utgång har en tredjedel samband med alkoholförtäring.

Att kostnaderna för sjukvården ständigt stiger och att sjukvårdsbehovet ökar är till väsentlig del beroende av alkoholsjukdomar. Ingen är född med sådan sjukdom.

Riskerna med asbesten som cancerframkallande har skakat oss alla, inte minst denna sommar. Vi är alla ense om angelägenheten av riskfria, bra arbetsmiljöer.

Sanningen är dock den att riskerna för lungecancer på grund av cigarettökning är mångdubbelt större. Och ännu farligare för hälsan är alkoholen med sin smygande påverkan, denna alkohol som är orsaken till några tusental dödsfall per år. Listan över alkoholens roll som förgiftare och känslöavtrubbare kan göras lång. Den kan fullständigas med den nedbrytande roll alkoholen har för individ, hem och familj och för samhället. Vi vet att var tionde person får och har problem med spriten. Var och en som använder någon form av alkohol, öl, vin eller starksprit, löper risker i detta avseende. Den miljöfara och den hälsofara som är förenad med alkoholen borde allmänheten upplysas om. Med en ökad alkoholkonsumtion ökar alkoholskadorna, som jag redan redovisat.

Det förflutna är framtidens bästa lärare, har det sagts. Det förflutna visar, att ur ett allmänt bruk av sprit följde förfallet och förnedringen av det sant mänskliga. Ur denna verklighet växte folkrörelserna – nyk-

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

terhetsrörelsen – fram som en proteströrelse *mot* det bestående, *för* en helnykter livsstil. Nykterhetsrörelsens betydelse för land och folk torde vara välkänd för alla.

År 1975 är ett märkesår, i flera avseenden. Folknykterhetens dag, denna manifestation på en alkoholfri livsföring, firades för femtionde gången.

Det är 20 år sedan motboken avskaffades och 10 år sedan mellanölet infördes. Spåren av motbokens avskaffande och mellanölets införande är skrämmande.

1975, det är det år då vi får uppgifter om en högre alkoholförbrukning än någonsin under hela 1900-talet.

1975 är det år då centerns riksstämma återigen uttalar sig för att mellanölet skall bort från detaljhandeln.

1975 är också det år då den socialdemokratiska partikongressen under "glam och skratt", för att citera en socialdemokratisk skribent, beslöt att varje kommun i jämlikhetens tecken skall ha en egen systembogsbutik.

Herr talman! År 1975 – borde det inte bli det år då vi tar oss samman för att hejda och tränga tillbaka den alltmer ökande spritfloden? Ur miljövardssynpunkt, med hänsyn till social- och sjukvårdens begränsade resurser, för barnens, för hennens skull – för våra framtida möjligheter – är detta en stor och viktig fråga. Alkoholfrågan är, som jag framhållit inledningsvis, vårt största sociala problem i dagens samhälle.

Jag inledde med att tala om tryggheten i tillvaron. Varken den som drabbats av alkoholbegäret eller hans omgivning känner någon trygghet. Och vilken frihet har den som till händer och fötter är bunden av sitt alkohol- och narkotikabegär, utsatt för den viljelivets nedbrytning som detta innebär?

Hur hjälper vi flickan och pojken som redan vid 11–12 års ålder börjat dricka mellanöl, som vid 14–15 års ålder övergått till starksprit, som blivit offer för alkoholgiften? Hur skall de finna vägar till personlig frihet, till trygghet och harmoni i tillvaron? Vardagen visar den kalla verkligheten bakom det siffermaterial jag här anfört. Jag är rädd och skakad över vad vi upplever i dag. Och jag har ställt frågan: Vilken blir våra barns och barnbarns framtid? Det är vad det till syvende og sist gäller.

Jag har ibland frågat mig, med hänsyn till den utveckling vi har: Behöver vi inte en ny väckelse? En ökad alkoholanvändning för med sig ett vårdbehov som varken sjukvården eller socialvården kan klara. Hur länge kan i den allmänna flathetens tecken opinionsbildarna och politikerna, vi i Sveriges riksdag, vänta med att angripa alkoholproblemet? Att tala om att bekämpa alkoholmissbruket och förhindra alkoholskador är tomma ord så länge man inte vågar ta krafttag mot alkoholbruket och bryta med alkoholseden.

Här behövs också nykterhetsrörelsen, män och kvinnor som med sina insatser stärker den alkoholfria sektorn i samhället. En helnykter livsstil är också solidaritet med den medvandrare som önskar och behöver ett stöd för en bättre hälsa – för en alkoholfri miljö. Folkhälsan, såväl fysiskt

som psykiskt, skulle främjas av en ökad helnykterhet, en livsföring utan alkohol och andra stimulantia.

Alkoholbruket har för många människor blivit en väg att drömma sig bort från verkligheten. Här har folkrörelserna, nykterhetsrörelsen, en stor uppgift inför framtiden genom att främja personlighetslivet hos varje medborgare. I folkrörelsernas ungdom var det en väsentlig uppgift att för varje enskild människa finna vägen till ett rikare kulturliv. Folkuppfostran och helnykterhet gick hand i hand. Det gäller också anno 1975.

I detta anförande instämde herrar Persson i Heden, Börjesson i Fälsköping, Fågelsbo och Magnusson i Nennesholm (samtliga c).

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Alla är vi medvetna om att industrisamhällets omvandling genom teknisk förnyelse inte bara har medfört en höjd materiell levnadsstandard för människorna. Tvärtom har den många gånger inneburit ökade klyftor mellan människor boende i regioner med jord- och skogsbruk. Strukturrationaliseringen inom dessa basnäringar har samtidigt medfört, att samhället fått ta ett ökat ansvar för arbetets fördelning i hela landet och för att skapa nya jobb.

Genom den aktiva lokaliseringspolitiken och arbetsmarknadspolitiken har man sökt utjämna skillnaderna för sysselsättningen mellan olika delar av landet samt mellan män och kvinnor. Vi kan i dag också inregistrera resultaten av de löpande insatserna inom närings-, regional- och arbetsmarknadspolitiken och även dra lärdomar av hur sysselsättningsskapande åtgärder bör utformas i framtiden.

Genom den förda politiken har samhället lyckats stoppa den negativa befolkningsutvecklingen i exempelvis Norrlandslänen. Vi kan vidare notera, att flertalet skogslän kunnat öka sin folkmängd nästan varje år sedan 1970. De har t. o. m. haft inflyttningsöverskott under första hälften av detta år.

Men det krävs med säkerhet ett mycket hårt och skickligt arbete under de närmaste åren för att kunna bevara de nu uppnådda resultaten. Tyvärr får vi även i fortsättningen räkna med en fortsatt omvandling av skogslänens näringsliv, bl. a. i form av minskad sysselsättning inom jord- och skogsbruk. Denna utveckling kommer i sin tur att påverka sysselsättningen och tryggheten för länsinvånarna. Det kommer därför att krävas fortsatta regionalpolitiska åtgärder för att klara sysselsättningen i skogslänen.

Herr talman! Den pågående utvecklingen inom vissa betydelsefulla delar av näringslivet ställer även krav på ökad regionalpolitik och annan arbetsmarknadspolitik utanför det norra stödområdet.

Ett område där det med säkerhet krävs stora regionalpolitiska insatser är Västsverige. Jag är nämligen övertygad om att de aktuella strukturproblem som präglar viktiga delar av denna regions näringsliv, med ett

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

Allmänpolitisk
debatt

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

växande starkt internationellt beroende, kräver samordnade samhälleliga närings- och regionalpolitiska insatser.

Det är inte svårt att peka ut några sådana områden där insatser måste göras för att förbättra människornas levnadsbetingelser och tillgodose de behov som kommer att leda till ökad sysselsättning. Låt mig t. ex. peka på den i Boråsregionen dominerande tekoindustrin, som är hårt utsatt, den allvarliga varvskrisen i Göteborgsregionen, nedläggningen av konservindustrin i Strömstad, västkustfiskarnas besvärliga situation, nedläggningen av glastillverkningen vid Surte glasbruk, oron i Vänersborg i samband med den stalliga utredningens förslag rörande televerkets verksamhetsrörelse, den hotade sysselsättningen i Hällekis, obalansen på arbetsmarknaden i Dalsland samt den bestående ensidigheten på arbetsmarknaden inom exempelvis mitt hemlän, där flera kommuner har betydande svårigheter att sysselsätta den kvinnliga arbetskraften.

I länsstyrelsens förslag till regionalpolitiskt handlingsprogram för Göteborgs och Bohus län har man kraftigt understrukit att Göteborgsregionen har en helt annorlunda struktur än exempelvis Stockholmsregionen och att de styrfunktioner som karakteriserar storstadsregionerna är dåligt utvecklade i Göteborg. I programmet pekar man bl. a. på att regionen, med sin ensidigt tunga industristruktur, har väsentligt annorlunda näringsliv. Den differentierade sysselsättning som man brukar förknippa med storstäderna finns heller inte i Göteborg.

Jag delar helt och fullt länsstyrelsens uppfattning. Detta förhållande beror bl. a. på att arbetsmarknaden i Västsverige har en mycket låg andel sysselsatta inom den offentliga sektorn. I förhållande till riket i övrigt har denna region en överrepresentation av varuproducerande företag och en motsvarande underrepresentation för den offentliga sektorn och andra tjänsteproducerande verksamheter.

Ser jag här exempelvis på mitt eget hemlän finner jag att obalanserna inom länets näringsliv medför att omkring 3 000 färre eftergymnasialt utbildade är sysselsatta i länet än i riket för övrigt.

Det framgår också av länsprogrammen att länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län och Skaraborgs län kräver samordnade samhälleliga stödåtgärder för att komma till rätta med de påtalade obalanserna på arbetsmarknaden i den västsvenska regionen för att därmed skapa en mera balanserad regional expansion.

I ett anförande vid SAP-kongressen framhöll LO:s ordförande Gunnar Nilsson bl. a. följande: "Jag tycker att vi har ett utmärkt exempel på vad en folklig planering kan innebära i Länsplan 74. Bara från vårt håll deltog tusentals fackliga företrädare. Med sina praktiskt grundade erfarenheter har de givit en rad realistiska och tungt vägande bidrag till länsplaneringen. Troligen är Länsplan 74 det mest decentraliserade plan-system som genomförts i hela världen. Den regionala planeringen utgör kärnan i sysselsättningsplaneringen."

Ja, Gunnar Nilsson har naturligtvis rätt. Han har här gett en riktig och rättvisande beskrivning över fackföreningsrörelsens insatser vid be-

handlingen av Länsplan 74.

Jag vill gärna här säga att de lokala FCO-grupperna, liksom de fackliga länsgrupperna inom exempelvis Västsveriges FCO-distrikt, på ett värdefullt sätt genomfört arbetet med länsprogrammen. I sina remissvar har dessa fackliga grupper föreslagit en nödvändig ökning av de regionalpolitiska medlen inom regionen. Enligt deras mening måste ambitionen vara att utveckla stabila lokala arbetsmarknader i Västsverige, som ger ett bättre differentierat sysselsättningsutbud. Med hänsyn till utvecklingstendenserna ställer man här också krav på en kraftig utbyggnad av tjänsteproduktionen. Det är därför angeläget att människorna i den västsvenska regionen kan erbjudas en arbetsmarknad av samma kvalitet i fråga om differentiering som landet i övrigt.

I direktiven till den av regeringen tillsatta sysselsättningsutredningen har arbetsmarknadsministern bl. a. uttalat:

”Länsplanering 1974 – – kommer sålunda att vara av betydande värde för att bedöma vilka krav på den allmänna sysselsättningspolitiken, som fullföljandet av de regionalpolitiska riktlinjerna ställer. Det bör ankomma på utredningen att göra en sådan bedömning.”

Det är tillfredsställande att Länsplan 74 blir föremål för en sådan ingående behandling av utredningen, men med tanke på de aktuella problemen i en del regioner – bl. a., som jag här har påtalat, i den västsvenska – vore det värdefullt att under den närmaste framtiden kanalisera viktiga regionalpolitiska förslag till beslut och handling.

Herr FÅGELSBO (c):

Herr talman! Någon direkt uppdelning i ämnesområden förekommer inte vid denna allmänpolitiska debatt, men gårdagen dominerades i mycket stor utsträckning av ekonomiska frågor; jag vet inte hur många gånger ordet *inflation* nämndes från denna talarstol. I mitt inlägg tänkte jag något återknyta till den debatt som fördes i går.

Riksdagens finansutskott reste omedelbart efter midsommar på en studieresa till USA. Där sammanträffade utskottet med företrädare för Världsbanken, Internationella valutafonden och USA:s motsvarighet till vår riksbank. Då finansutskottet besökte finansministeriet presenterades en bild av det ekonomiska läget i USA. Arbetslösheten var över 9 %, och man såg allvarligt på inflationen. När det gällde hur man bedömde den framtida konjunkturutvecklingen uttalades en viss försiktig optimism, och man gjorde väl klart för oss att man ansåg sig ha passerat svackan och vara på väg uppåt igen.

Från svenskt håll ställdes frågan vad man i dag bedömde som det allvarligaste problemet i USA. Vi hade väl väntat oss att svaret skulle bli att det var den höga arbetslösheten, men det blev att det var den snabba inflationsutvecklingen. Man förklarade detta med att man ansåg att inflationen var roten till andra besvärligheter i samhället, då naturligtvis också till den höga arbetslösheten.

Vi frågade också vad man bedömde som mer normal arbetslöshet –

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

om jag får uttrycka mig på detta något cyniska sätt, som det sades här i kammaren i går. Svaret blev att man i USA ansåg att en normal arbetslöshet låg mellan 4 och 5 %. Dessa procentsiffror då det gäller arbetslöshet var ju chockerande för oss. Vi talade om, att Sveriges arbetslöshet vid vårt besök var något under 2 %, även om beräkningsgrunderna kan vara något olikartade och kanske inte helt jämförbara. Det sades ju även här i går i debatten att arbetslösheten nu låg på ungefär samma nivå – dvs. den som jag här har anfört.

Inflationsutvecklingen i vårt land har internationellt sett under 1974 legat på en jämförelsevis hyfsad nivå. I början av 1974 var ju tongångarna mycket pessimistiska i vårt land på grund av den då allt överskuggande oljekrisen och de konsekvenser den skulle få för vårt land. Vi vet vilket underskott den också förde med sig i bytesbalansen. Men vi hade i viss mån tur genom att exportpriserna på bl. a. våra skogsprodukter var mycket goda. Detta kompenserade oss så att vi fick in valuta för att betala de ökade oljeräkningarna. Men vi måste i alla fall ut på den internationella lånemarknaden. Om samhällliga organ eller näringslivet lånar inom landet, då lånar vi, kan man säga, i viss mån av oss själva. Att man under någon tid går ut på den internationella lånemarknaden kan väl också vara försvarligt. Om det sker till investeringar i produktionsapparaten kan man t. o. m. anse att det vid vissa tillfällen är riktigt. Men tydligen blir inte detta någon engångsföreteelse. Som budgetutfallet och bytesbalansen nu är så blir det tydligen nödvändigt att fortsätta även under innevarande och kanske även nästa budgetår. Då blir det allvarligt, för man skall naturligtvis betala ränta på dessa lån, och de skall amorteras på relativt kort tid.

Om vi kan skylla på att inflationsutvecklingen i vårt land under föregående år varit i viss mån importerad, så är det nuvarande läget anorlunda. Nu får vi väl ta på oss ansvaret att vi själva är kockar i mycket stor utsträckning. Alla borde väl nu vara nöjda när vi varit så frikostiga i lönehänseende. Men är det egentligen så? Inte har jag mött den attityden hos många, utan tvärtom börjar eftertankens kranka blekhet att bli mer och mer påtaglig. Är det nödvändigt med så stora prishöjningar? Det är en fråga som man hör ställas. Ja, det var faktiskt ingen manna som föll från himlen. Vi måste också själva vara med och betala de ökade kostnader som lönerörelsen har fört med sig. Jag missunnar ingen i vårt land att få löneförbättring – om det verkligen nu också blev förbättring. Men är det inte en chimär i mycket stor utsträckning? Vår finansminister, som de allra flesta i landet värdesätter i hög grad, sade då inflationsutvecklingen diskuterades i slutet av 1960-talet att en inflation på 3 ä 4 % skulle vi nog få lära oss att leva med. Men herr Strängs förutsägelser i det fallet håller inte alls i dag. Vi börjar ju gå i toppen av inflationsligan inom OECD; i dag är vi faktiskt nr 5 från toppen.

Att det s. k. hushållssparandet ökar då det genom inflationen blir en negativ ränteutveckling kan väl synas litet egendomligt och svårt att förklara. Trots allt tal om motsatsen så finns det tydligen en känsla för

sparande hos många. Delvis beror det säkert också på det fördubblade avdrag för ränteinkomster som genom de borgerligas agerande beslutats här i riksdagen.

Annars är det jakt efter realvärden som aldrig förr. Det skrämmande är att fler och fler tar för givet att inflationen bara kommer att fortsätta. Talesättet är hos många som köper en realtillgång till ett högt pris: Det dröjer inte länge förrän inflationen hinner ifatt det pris som jag i dag betalat. Vi ser hur prisutvecklingen är på villamarknaden. Det verkar som om det inte där heller fanns någon övre gräns. Ränteavdragen skall ge skattekompensation och på detta sätt skall man klara, som jag tycker, alltför höga boendekostnader. Samma är förhållandet då det gäller jordbruk. De nya taxeringsvärdena innebar en stor höjning jämfört med de tidigare. Men hur är det i dag? Försäljningspriserna blir i vissa fall både två och tre gånger högre än de nya taxeringsvärdena. Hur skall unga lantbrukare som saknar nämnvärt kapital kunna vara med och konkurrera då? Många har kanske pengar från annan verksamhet eller efter försäljning av lantbruk invid tätort. Men det är inte bara enskilda som måste ha förvärvstillstånd för ett jordbruksköp som betalar dessa överpriser, utan staten själv genom domänverket bidrar till de prishöjande effekterna på lantbruk. Jag har ett exempel på att priset varit fem gånger det nya taxeringsvärdet, där domänverket varit köpare.

Riksbankschefen har nu höjt ett varnande finger mot den lek med elden som vi håller på med i vårt lands ekonomi – han gjorde det vid ett bankmöte i förra veckan. Han sade att det som ägde rum under den senaste lönerörelsen får inte upprepas. Vår konkurrenskraft, sade herr Wickman, kommer då att försvagas. Vi får inte tro att alla goda krafter skall lägga allt till rätta i den högkonjunktur som många väntar skall komma under nästa år, åtminstone under dess senare del.

Löneutvecklingen får inte vara fastställd innan lönerörelsen börjat, sade riksbankschefen vid detta bankmöte. Ingen behöver väl, herr talman, missta sig på vilken som var adressaten för detta uttalande.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Vid Värmdö kommunfullmäktiges sammanträde den 29 i förra månaden antogs ett remissyttrande med anledning av bostadsdepartementets förslag till lagstiftning om påföljder vid olovligt byggande. Värmdö kommunfullmäktige ansåg att den föreslagna lagstiftningen borde skärpas ytterligare. Man föreslog att där olovligt byggande skett inom område med strandskyddsbestämmelser skulle fastigheten efter åtal och dom härom "övergå i kommunal ägo". Mot beslutet reserverade sig tyvärr endast fullmäktiges moderata ledamöter. Vid förfrågan hos kommunalförvaltningen i Värmdö har upplysts att med uttrycket "övergå i kommunal ägo" menas att fastigheten skall konfiskeras.

En sådan påföljd skulle enligt min mening vara helt orimlig. Den skulle på ett uppseendeväckande sätt strida mot den västerländska rättsprincipen att man inte skall bruka större våld än nöden kräver. Och jag tror inte

att en så grotesk tanke skulle ha kunnat slå rot i civiliserade människors hjärnor, om inte äganderättsbegreppet i vårt land under det senaste årtiondet genom en mängd lagstiftningsåtgärder blivit så uppluckrat och urgröpt. Skyddet för ägandet av såväl fast som lös egendom var länge en självklar uppgift för rättssamhället. I dag betraktas det som lika självklart att samhället skall ha rätt att utan något aktuellt behov och mot oskäligt låg ersättning tvångsvis kunna ta ifrån ägaren hans mark. Det senaste steget i denna från rättsskyddssynpunkt negativa utveckling är konfiskationsförslaget från Värmdö.

Jag vågar påstå att en majoritet av människorna i vårt land alltjämt anser att samhällets värn om äganderätten är av grundläggande betydelse för den enskilda människans trygghet och valfrihet. Hur har då den utveckling som ägt rum i vårt land kunnat ske? Ja, det måste vara en följd av att riksdagsmajoriteten i dessa frågor – liksom i flera andra – är betydligt radikalare än ledamöternas uppdragsgivare, dvs. väljarna. Moderata samlingspartiets riksdagsgrupp har dock inte följt med i svängarna. Vi har konsekvent försökt stoppa alla steg på vägen mot ett från äganderättsynpunkt socialistiskt samhälle. Vi har inte velat medverka till smysocialiseringen i vårt samhälle.

Men det är enligt vår moderata mening inte tillräckligt att bara här i riksdagen bekämpa de socialiseringsbefrämjande förslagen. Det ligger i hundra tusentals markägares intresse att någon också bevakar tillämpningen av de tvångs- och förbudslagar, som ger administration och tjänstemän mer och mer makt och de enskilda människorna mindre och mindre självbestämmande och trygghet. Det kan gälla tillämpningen av inlösenreglerna i expropriationslag och fastighetsbildningslag, av lagregler om byggnadsrätt, markanvändning och planfrågor och mycket annat. Vi ser det som en mycket viktig uppgift att utöva den vakthållningen genom moderata förtroendevalda på alla nivåer. Vi märker också att denna ambition uppskattas av allt flera människor tillhörande alla partier.

Även innehållet i ett annat i dagarna avgivet remissyttrande är värt att uppmärksamma som ett uttryck för en socialistisk viljeinriktning, som jag är övertygad om saknar stöd av folkmajoriteten. Jag syftar på LO:s famösa förslag om ett totalt samhällsovertagande av all enskilt ägd mark. Om detta förslag genomfördes skulle alltså i en framtid ingen svensk längre få känna den trygghet och tillfredsställelse som följer med vetskapen om att äga den jord han brukar eller den mark som det egna hemmet står på. För tillfället är väl LO:s förslag om total marksocialisering lagt på is. Det är ju val om elva månader. Statsministern tog avstånd från det i gårdagens debatt. Herr Fälldin sade också bestämt nej till marksocialisering. Att moderata samlingspartiet säger lika bestämt nej är så självklart att jag inte behöver ägna många ord åt det. Vi har ju som jag nyss erinrade om alltid slagit vakt om skyddet av äganderätten, och vi kommer att göra det även i fortsättningen. Men många gånger, alltför många, har vi fått kämpa ensamma på äganderättens försvarsbarriad. Inför LO:s angrepp har nu tydligen försvarsviljan stärkts, och faran är

kanske över för den här gången. Men den kan komma tillbaka.

I går fick riksdagen ett nytt förslag till inskränkning i fastighetsägares rätt att förfoga över sin egendom. I propositionen 33 föreslås sålunda att förvärv av hyresfastighet skall göras beroende av tillstånd av hyresnämnd. Syftet sägs vara att förebygga spekulation i hyresfastigheter samt att hindra att personer, som anses olämpliga att förvalta hyresfastigheter, förvärvar sådana.

Om de uppgifter som vid några tillfällen synts i kvällspressen är riktiga, har det uppenbarligen här i Stockholm förekommit kortsiktiga spekulationsaffärer med kraftigt höjda fastighetspriser som följd. Enligt samma källor har det också hänt att även kanslihuset närstående snabbt kammat hem betydande vinster på sådana affärer.

Jag avser självfallet inte finansministern. Men om det här förslaget varit lag för några år sedan skulle alltså hyresnämnden haft att pröva om herr Sträng var lämplig att äga och förvalta ett hus i Gamla stan. Vad vet hyresnämnden om det?

Jag tror inte att det finns anledning för någon här i kammaren att försvara sådana korta men vinstgivande fastighetsaffärer, som på ett konstlat sätt driver upp hyresnivån. Moderata samlingspartiet vill i vart fall inte göra det. Men det nu framlagda förslaget att för förvärv av hyresfastighet kräva tillstånd av hyresnämnd är ändå helt oacceptabelt. Det skulle alltför lätt kunna ge för stort utrymme för godtycke vid tillämpningen. Hyresnämndens bedömning måste bli alltför subjektiv för att kunna tillgodose även elementära krav på rättssäkerhet.

Jag skulle vilja fråga propositionsförfattaren om han verkligen menar att det är självklart att s. k. allmännyttiga bostadsföretag alla gånger är lämpliga förvaltare av hyresfastigheter? Han anser tydligen det eftersom de enligt propositionen inte skall behöva söka förvärvstillstånd. Det finns dock uppseendeväckande exempel på motsatsen. Svenska Bostäders husaffärer i Stockholmsområdet är ett, men ett bra exempel på hur det inte bör gå till.

Ett av 1974 års riksmötes sista beslut gällde ändringar i naturvårdslagen. Därigenom infördes bl. a. ett generellt strandskydd vid havet, insjöar och vattendrag. Område som anses uppenbarligen sakna betydelse för bad och friluftsliv kan genom särskilt beslut av länsstyrelsen undantas från att omfattas av strandskydd.

I debatten hävdades från oppositionens sida att det finns mycket stora strandområden som inte är lämpliga för rörligt friluftsliv, men som i vissa fall kan användas för fritidsbebyggelse. Det föreslagna generella strandskyddet ansågs därför olämpligt.

Erfarenheterna från den tid som gått efter lagändringens ikraftträdande tyder på att länsstyrelserna i många fall endast medgivit obetydliga undantag. Detta är ur många synpunkter beklagligt. Vi har bl. a. i detta lands stora glesbygder väldigt många sjöar som ligger avlägset långt uppe i skogarna, dit inga andra än markägare och skogsfolk beger sig. Strandskyddet innebär i sådana fall – och naturligtvis också i många andra

fall – en helt onödig inskränkning i markägarnas förfoganderätt; det hindrar dem och deras familjemedlemmar att utan onödiga kostnader få en tomtplats till ett fritidshus, och det skapar besvär och irritation, byråkratiskt krångel och orättvisor.

En översyn av lagens tillämpning kommer därför att krävas, inte bara av oss som här i riksdagen representerar oppositionen mot marksocialiseringen utan också av en växande skara runt om i vårt land. Detta gäller för övrigt alla de områden, där inskränkningar i förfogandet saknar förankring hos folkets flertal. Allt fler människor har nämligen nu fått kontakt med den nya marklagstiftningen i tillämpningen, och deras krav på större valfrihet, men minskat krångel, minskad byråkrati och minskat tjänstemannavälde, ökar i styrka allteftersom tiden går. Allt fler blir missnöjda, för att nu inte använda ett starkare och mera uttrycksfullt ord.

§

Herr DANELL (m):

Herr talman! Det har gått snart ett år sedan riksdagen tog beslutet om den nya bostadspolitiken. Förhoppningarna var stora inför det beslutet, och många frågor hade skjutits upp i avvaktan på det. Besvikelserna blev emellertid många när propositionen 1974:150 lades fram – flera olika intressegrupper på bostadsmarknaden gav uttryck för detta. Trots allt kom en del större ändringar till stånd. Några var vi moderater med på, några kritiserade vi, några har vi följt upp ytterligare under vårens riksmöte.

Den stora frågan, som behandlades i bostadsdebatten för snart ett år sedan, var finansieringssystemet. Vi tyckte det var bra att bli av med det gamla förkättrade paritetslånesystemet. Vi hade dock hoppats på att få ett ännu renare finansieringssystem. Vi beklagade att det blev ett system som klart och tydligt visade att vi politiker tydligen inte skall våga visa hyresgäster och andra vad deras boende verkligen kostar. Vi tycks inte våga visa upp notan, och det tror vi moderater är farligt på detta område som på så många andra områden. När vi faktiskt satsar upp emot 5 miljarder kronor och kanske mer än det på bostadspolitikens område tycker vi att svenska folket bör vara medvetet om att det kanske många gånger betalar bara halva sin egen boendekostnad. Vi menade då att den högskattepolitik som bedrivs här i landet och den oerhörda satsningen på byråkrati och detaljreglering på bostadsmarknaden gör att vi får ett system som är svåröverskådligt och dyrt. Vi har ett år efter bostadsdebatten ingen anledning att ändra uppfattning på den punkten.

En annan profilskapande debatt som satte i gång i och med att vi skulle ta det stora bostadsbeslutet förra året var den s. k. neutraliteten mellan olika boendeformer. Vi moderater uttalade då och har fortfarande den uppfattningen att det inte finns någon anledning att minska möjligheterna för dem med vanliga och mindre inkomster att också få valfrihet på bostadsmarknaden. Man kan därför inte driva neutralitetsdebatten på det sätt som många socialdemokrater gör, nämligen att till

varje pris finna nya former för att försöka jaga bort befintliga avdrag och andra fördelar för exempelvis småhusägarna. Vi har haft en vildvuxen debatt på sistone, där framträdande socialdemokrater här i Stockholm och hyresgäströrelsen genom sitt organ Vår Bostad gång på gång har talat om "de rikas hem". Med detta menar de att småhusboendet skulle vara något för de rika. Det visar brist på förmåga att se verkligheten. Inte minst i Stockholmsområdet finns mängder av möjligheter att studera hur många människor med små och medelstora inkomster verkligen har kunnat få valfrihet mellan att bo i markbostad eller i flerfamiljshus. Det är detta vi vill eftersträva.

Sedan har det sagts att den lottning som skedde vid riksmötet i våras var ett försök – som också lyckades – av borgerligheten att ta bort den utjämning som bostadsbeslutet förra året åstadkom. Ett sådant påstående är i grunden fel, eftersom det med all önskvärd tydlighet framgår av propositionen om bostadspolitiken att det inte var meningen att de höjda taxeringsvärdena skulle innebära en avsevärd skattebelastning på småhusfolket. Det var självklart, så som vi då diskuterade frågorna, att vi politiker skulle åtgärda de höjda taxeringsvärdena så att det inte skulle bli dramatiskt negativa förändringar för småhusfolket.

Nu ville inte regeringen gå lika långt som de borgerliga partierna. Det var helt enkelt en fråga om rättvisa och att följa upp givna löften under hösten 1974 som resulterade i en så pass lycklig lottning. Neutralitetsdebatten fortsätter således och har knappast blivit avslutad i och med förra årets bostadsproposition. Dessutom skall man i det här sammanhanget vara medveten om de enorma orättvisor som finns när det gäller fastställande av taxeringsvärdena. Det kan faktiskt vara så att normalstora småhus i det här landet beroende på var de ligger någonstans, med exakt samma storlek och med exakt samma standard samt i övrigt helt likvärdiga, visar hundratusentals kronors skillnad i taxeringsvärde och därmed tusentals kronors skillnad i skattebelastning. Den orättvisan måste vi på något sätt bli av med.

Vi moderater uttalar att vi skall följa efterfrågan i byggandet. Bygg som folk vill bo. Svårare än så skall det inte behöva vara, och det skall vi politiker rätta oss efter och därmed också lämna eventuella idépolitiska övertygelser om att bygga på ett annat sätt. Vi kan naturligtvis konstatera med en viss glädje att socialdemokratin bytt uppfattning i de här frågorna och numera gärna talar om att följa efterfrågan. Det kan också i och för sig se ut så i dag då två tredjedelar av all nybyggnad satsas på småhus. Men då skall vi också veta att det sker en radikal nedskärning av det totala bostadsbyggandet i det här landet. Det är fortfarande långt långt kvar till den situation då vi verkligen har uppfyllt efterfrågan och behoven på bostadsmarknaden och till dess vi har en rimlig balans.

I det här sammanhanget kan man fundera över vad den socialdemokratiska partikongressen egentligen tycker i de här frågorna. Partikongressen fick ett partistyrelsesförslag, där man bl. a. uttalade: "Bostäderna skall fördelas på olika hus och lägenhetstyper i överensstämmelse med

konsumenternas önskemål." Det sista ordet ändrade kongressen till "behov". Uppenbarligen är önskemål någonting som konsumenterna uttalar, medan behov är någonting som myndigheterna och politikerna sätter upp och som alltså inte skall överensstämma med önskemålen. Annars skulle en sådan debatt inte kunna föras. Den visar också att den gamla fadda bostadspolitiska synen inom socialdemokratin trots allt finns kvar.

En annan stor fråga, som också herr Turesson har varit inne på och som även behandlades förra året, är marklagarna. De nya markvillkoren är en inkörsport för marksocialisering och det var väl också meningen med det hela. Dess värre glömde man helt och hållet bort förnyelseproblematiken, dvs. att bygga nytt i gamla bostadsområden. Det finns anledning att grabba tag i det problemet nu. Faktum är att med det nya markvillkoret och med det byggande som i synnerhet är mycket väl utvecklat i storstadsområdena är situationen sådan i dag att man antingen kan satsa enorma kapital för att uppfylla markvillkoret och bygga all mark som slussats genom kommunerna *eller* säga att vi inte har råd med detta och strunta i att bygga statsbelånat. Då får vi frifinansierade villor och en otäck bostadssegregation som ingen eftersträvar.

Lösningen på det här problemet måste vi på något sätt finna och det ganska snart. Det visar att det finns en hel del luckor i det beslut som fattades för ett år sedan i bostadspolitiken. Det finns mycket att ändra på oavsett vilken politisk uppfattning man har.

Innan jag går över till att ytterligare beröra vad vi moderater ser som mål inom bostadspolitiken vill jag bara komplettera det som herr Turesson var inne på, nämligen LO:s famösa yttrande över realisationsvinstskattetekommitténs förslag. Det gäller här småhusfolkets situation.

Det är ganska fantastiskt att denna jättelika organisation, som är förankrad i så många många människor, har visat ett mer småhusfientligt dokument än vad vi någonsin tidigare har sett. Man säger exempelvis nej till tretusen kronorsavdraget för reparationskostnader vid försäljning av småhus. Man säger nej till kommitténs förslag om ytterligare reparationsavdrag för mindre utgifter. Man säger nej till indexuppräknningen av hela anskaffningskostnaden, som ju också får dras av när man säljer fastigheten. Man säger nej till att inte hela vinsten vid försäljningen skall beskattas. En mer negativ och småhusfientlig inställning får man leta efter. Vi vet ju att småhusfolk finns i alla politiska läger, och vi politiker bör ju – som jag tidigare sagt – rätta oss efter vad folk tycker. Då är det märkligt att finna ett sådant här dokument. Det går inte att bara vifta bort det och säga att det är ett aktstycke från lilla LO, för vi vet ju att LO och SAP är som enäggstvillingar. I varje fall framhåller de alltid ivrigt att det är så. Därför är LO:s uttalande ett intressant dokument för den bostadspolitiska debatten. Det finns all anledning att följa upp den här debatten och få svar på alla de frågor som kan ställas med anledning av detta aktstycke.

Jag har talat om att vi skall följa efterfrågan i det fortsatta bostadsbyg-

gandet. Det är också värdefullt att man understryker vikten av att det även ges valfrihet när det gäller upplåtelseformen, så till vida att man skall kunna äga sin bostadslägenhet, om man vill det. Men man skall också kunna ha bostadsrätt liksom möjligheten – om det finns en grupp som vill det – att hyra sitt småhus. Dess värre har man sett litet väl inskränkt, om jag får använda det uttrycket, på de här frågorna och inte alltid givit den valfrihet som vi har anledning att kräva.

Ett ytterligare markbostadsbyggande är väl värt att satsa på. Vi tror i det sammanhanget att det inte finns anledning att ytterligare lägga bördor på småhusfolket. Man bör i stället se till att de människorna får en chans att klara av sin situation och att det också ges större möjlighet för fler människor att få njuta av den fina bomiljö som där kan skapas. Vi skall då komma ihåg att vi har en väldig uppgift att försöka rensa bort mycket av den bostadsbyråkrati som i dag gör det omöjligt att bygga en bra bomiljö kring flerfamiljshusen. Det är faktiskt på det viset att byråkratin sätter gränser som alla byggare oavsett ägarkategori fördömer. Detta bör vårt bostadspolitiska arbete också ta sig an.

Boendedemokratin var vi inne på i riksdagen under förra veckan. Där kan vi bara hoppas att den utredning som nu arbetar med insynsfrågorna på bostadsmarknaden skall se till att olika kategorier av hyresgäster som kan organisera sig i sina fastigheter skall kunna bli företrädna på ett rimligt sätt i sina partsförhållanden gentemot hyresvärdarna, så att det kan bli ett jämbördigt förhållande. Men man måste också se till att de som förhandlar och för ordet för hyresgästerna är representativa, vilket inte är fallet i dag. Det har klart bevisats i de förhandlingar som nu ägt och äger rum i samband med avvecklingen av hyresregleringen. Vi skall komma ihåg att principen att ge Hyresgästernas riksförbund monopoli gäller också i fråga om alla andra lagar inom hyreslagstiftningen, t. ex. vad gäller bostadssaneringen och frågan att kunna påverka sin egen bostadsmiljö och sin egen bostad.

Herr talman! Vi moderater hävdar valfrihet. Vi säger: Låt efterfrågan styra produktionen, lita på kommunerna och rensa ut bostadsbyråkratin och låt svenska folket få bo som de vill i egen bostad och på egen mark.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Trafikpolitikens utformning är en viktig del i samhällsbyggnaden när det gäller befolknings- och näringslivsutvecklingen i landets alla delar. Därför är det nödvändigt att alla delar i landet har ett tillfredsställande vägnät. Vägpolitiken måste vara så anpassad att vägbyggnad och vägunderhåll sker på ett ändamålsenligt sätt.

Tyvärr kan man dock påstå med all rätt att den hittills förda vägpolitiken inte uppfyller dessa krav. Visserligen byggs det vägar här i landet för många miljoner årligen, men det är de stora riksvägarna och de stora länsvägarna som prioriteras. De mindre vägarna kommer ofta i andra eller tredje hand – ja, ibland glöms de rent av bort. Detta gäller i fråga om både underhåll och förstärkningsarbeten.

När det gäller det sistnämnda har det i vissa fall gått så långt i eftersläpning att vissa vägar blivit praktiskt taget ofarbara. Omdirigering har fått göras av viss trafik, och därmed har stora svårigheter åsamkats enskilda människor, industrier, jordbruk etc. Exempel härpå skulle kunna omnämnas både från Älvsborgs län, Skaraborgs län och förvisso även andra delar av landet. Det är långt kvar innan vägnätet är väl avpassat i landets alla delar.

I en fråga här i kammaren framförde jag häromdagen till kommunikationsministern just dessa synpunkter och frågade om han är "beredd medverka till att medel ställs till förfogande för upprustning av väg med starkt nedsatt framkomlighet". Tyvärr hade statsrådet Norling den gångna ringa förståelse för dessa problem. Statsrådet Norling sade vid tillfället: "I det område som herr Persson i Heden kommer ifrån, kan vi väl ändå vara nöjda med vad som sker på vägsidan."

Statsrådet syftade antagligen på ombyggnaden av riksväg 40 från Borås mot Göteborg. Det är naturligtvis bra med den. Men inte tror jag att de många människor som bor och har sina arbetsplatser utmed de mindre vägarna är särskilt nöjda. Det blir inte heller bättre när vägverket meddelar att det inom ramen för åtgärdsbehovet 1976-1979 inte finns ekonomiskt utrymme för upprustning. Vägverket hoppas dock - och jag citerar ordagrant från en skrivelse till en kommun - "att det driftsanslag som av statsmakterna ställs till vår disposition ska ökas, så att bättre normalt underhåll ska kunna åstadkommas intill dess genomgående upprustning kan utföras". Det ger klart besked om tillståndet.

Herr talman! Det gäller sålunda att krafttag i vägupprustningsprogrammet görs. Den grundläggande principen måste vara att landets olika delar förses med ett vägnät av ändamålsenlig standard, men framför allt - och det är självklart - att vägar av sådan beskaffenhet som jag har omnämnt inte kan få vänta med upprustningar i årtal. Detta är sålunda mitt ärende i denna debatt. Jag vill vädja till kommunikationsministern att ompröva sin inställning i detta avseende och därför utanordna medel till vägverket för upprustning av bl. a. det sekundära vägnätet.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Såvitt jag har kunnat finna har ingen tidigare i denna allmänpolitiska debatt tagit upp de viktiga frågorna om rättstryggheten. Detta tycker jag är egendomligt, eftersom den ökande brottsligheten alltmåra handgripligt och påtagligt angår allt fler människor i detta land. Vi kan inte längre dölja allvaret i situationen. Det är självklart att många enskilda främst drabbas av denna ökning av brottsligheten. Jag tycker för min del att det är ganska naturligt att många människor i dag känner oro och ängslan, vare sig denna i det konkreta fallet är befogad eller inte.

Därtill kommer att man på de enskilda lägger allt större kostnader för att de skall kunna skydda sin egendom. Försäkringspremierna höjs,

och man skall kosta på sig ganska dyrbara säkerhetsåtgärder för att kunna ha tillfredsställande förvaringsutrymmen för särskilt stöldbegärlig egendom. De omfattande butiksnätterna leder i slutändan till höjda varupriser, och den omfattande skadegörelsen på kommunernas egendom leder väl också till en viss höjning av skatten.

Samtidigt chockeras man av rapporter man får med jämna mellanrum om unga ligisters framfart. De gör sig skyldiga till handlingar som ter sig oförklarliga i sin brutalitet. Man måste ställa sig frågan hur det kan komma sig att ungdomar i de lägre tonåren har blivit så hänsynslösa. Det kanske går så när man successivt försvagar familjens ställning, vilket man ju har gjort i detta samhälle under senare år, och när man har tonat ned föräldrarnas ansvar för sina barns fostran. Vi menar i mitt parti att man inte nog kraftigt kan understryka föräldrarnas väsentliga ansvar för barnens tillsyn och att den första försvarslinjen mot brottslighet egentligen går genom familjen. Att skolan har en viktig uppgift behöver jag inte närmare gå in på, det är ju uppenbart, liksom att också de ideella organisationerna har en viktig uppgift när det gäller att ge ungdomarna en meningsfull tillvaro.

Jag har noterat att justitieministern på senare tid har börjat fästa avseende vid just ungdomarnas sysselsättningsproblem. Det tycker jag är glädjande. Jag noterar ändå att justitieministern enbart talar om de i kommunernas regi anordnade fritidsaktiviteterna. Men jag vill gärna understryka att man inte skall glömma bort de ideella organisationerna som i detta hänseende har en mycket betydelsefull uppgift.

Vi har nyligen i tidningarna läst om det chockerande överfallet på en av tunnelbanestationerna i Stockholm. Man förstår inte, som jag tidigare sagt, hur det kan vara möjligt att unga människor kan reagera så brutalt och så hänsynslöst. I går stod det i tidningarna om en liten pojke på fem år som blev överkörd och dödad av en bilist som var rattfull och enligt vad jag förstått tydligen också nerknarkad.

Polisen säger att i genomsnitt 20 misshandelsbrott per dygn får man räkna med i tunnelbanorna i Stockholm.

Jag vill i detta sammanhang, herr talman, framhålla att det är med stor motvilja som socialdemokraterna egentligen har försökt förbättra situationen när det gäller rättstryggheten. Det är vi i moderata samlingspartiet som med gott stöd av folkpartister och centerpartister i gemensamma aktioner gång efter gång har tvingat socialdemokraterna till reträtt och till åtgärder. Det var vi som medverkade till att brottskommissionen tillsattes, som innebar en viss förstärkning av polisen, även om den nu i stor utsträckning har neutraliserats på grund av de arbetstidsförkortningar som har genomförts. Det var våra sedan många år framförda förslag om en satsning på kvarterspolisverksamheten och en ökad fotpatrullering som så småningom ledde till regeringsförslag. Det var sedan vi flera år hade gjort framstötter om en skärpning av straffen för den illegala narkotikahandeln som vi också fick ett förslag på riksdagens bord i detta hänseende.

Fortfarande har våra önskemål om ersättning till brottsoffer icke hör-sammats. Vi hade bett att få förslag till vårens riksdag, men något sådant finns inte upptaget på propositionsförteckningen. Jag läste med glädje i dagens tidningar att justitieministern nu har kommit in på nya tankar när det gäller att komma till rätta med ungdomsbrottsligheten. Nu skall man efter modell i Nya Zeeland kunna tänka sig kortvariga omhändertaganden och man skall kunna tänka sig att ålägga ungdomar viss form av arbete. Jag vill erinra kammarens ledamöter om att detta är förslag som vi har framfört från moderata samlingspartiet i många år. Senast i våras blev vi ganska avhånade för vårt yrkande om att det skulle bli möjligt att ålägga ungdomar någon form av arbete i stället för att vidta andra ingripande åtgärder.

Jag noterade att justitieministern i ett inlägg vid den socialdemokratiske partikongressen glädde sig över att de motioner som väckts där "sköt från vänster", som justitieministern uttryckte det. Han var också glad över att man i motionerna till partikongressen inte märkte något av "det förenklade lag- och ordningsgnäll, som jag som justitieminister får nog och övernog av".

Jag undrar om man ändå inte måste karakterisera detta uttalande som ganska hänsynslöst, nämligen att justitieministern så vill bagatellisera de allvarliga frågorna om rättstryggheten, att han kallar det för ett "förenklat lag- och ordningsgnäll", när det i själva verket är ett av våra allvarligaste samhällsproblem som justitieministern här talade om.

Till slut skulle jag, herr talman, ändå vilja säga att i denna fråga om kriminalpolitiken precis som i så många andra frågor, som har debatterats under denna allmänpolitiska debatt, finns det en klar ideologisk skiljelinje mellan socialdemokratisk politik och moderat politik. I den socialdemokratiska kriminalpolitiken märks en tydlig strävan att tona ner straffen för brott mot enskilda samtidigt som straffen successivt skärps för brott mot samhället. Vi har noterat att snatterierna sedan länge de facto är avkriminaliserade. Nu överväger justitiedepartementet ett förslag att gå vidare också när det gäller förmögenhetsbrott. Man tänker sig rapporteftergift även för en stor andel av förmögenhetsbrotten. Inbrott skall inte längre betraktas såsom en försvårande omständighet.

Jag undrar om justitieministern – frågan får bli retorisk, eftersom han inte är närvarande i kammaren – verkligen menar att man kan komma till rätta med brottsligheten genom att avkriminalisera en stor del av den. Givetvis ser det snyggt ut att man inte får in så många brott i statistiken. Men tror verkligen justitieministern att människorna upplever det som om situationen har blivit bättre, bara därför att de som gör sig skyldiga till straffvärda handlingar inte längre lagförs eller registreras.

Justitieministern har vid flera tillfällen hävdat att fängelsestraff är av ondo och skall användas bara då verkligt vitala intressen står på spel. Men under Lennart Geijers tid såsom justitieminister har riksdagen förelagts inte mindre än 100 lagförslag, som innehåller fängelsestraff såsom påföljd. Som jag tidigare har sagt från denna talarstol gäller det i huvudsak

lagar som är till för att försvara samhällets intressen. När det är fråga om brott riktade mot enskilda tänker man sig i stället en avkriminalisering.

Som jag ser det är det alltså inte socialdemokratin man skall lita till när det gäller värnet om den enskildes intressen och en ökad rättstrygghet för enskilda människor. Det är vi på den borgerliga sidan som i god förening företräder de många enskildas önskemål om en ökad rättstrygghet och som hävdar att lagstiftningens huvuduppgift fortfarande måste vara att skapa ett skydd för de enskilda människorna.

I detta anförande instämde herr Schött (m) och fru Sundberg (m).

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Det har i svensk utbildningsdebatt talats mycket om de övergripande målen. Av de rapporter som kommer fram med utvärdering av skolans verksamhet framgår emellertid allt tydligare inte bara att ett av de viktigaste övergripande målen, att utjämna skillnaden mellan elever från olika sociala miljöer, har misslyckats utan också att de övergripande målen tycks motverka realiserandet av ett annat viktigt mål, nämligen att bibringa eleverna tillfredsställande kunskaper och färdigheter. Att lära av sina misstag tycks vara den metod som utbildningsdepartementet använder sig av vid utformningen av vårt lands utbildningspolitik. Ett annat och definitivt bättre sätt hade varit att lyssna på förslagen från moderata samlingspartiet, för i fråga efter fråga har vi fått rätt.

Jag har roat mig med att ta fram våra gamla motioner och har kunnat konstatera att de trots avslag i riksdagen ändå har resulterat i förändringar i motionernas riktningar. Vi ville sätta stopp för mastodontskolor och gymnasier med upp till 2 000 elever. I petita för nästa budgetår gör skolöverstyrelsen en noggrann analys och kommer fram till att gymnasier med 500–600 elever väl fyller kraven på integration och viss valfrihet. Vi ville ha mindre undervisningsgrupper för att förbättra undervisningens kvalitet, och det är ett av SIA:s huvudförslag. Vi har velat stoppa nedläggandet av små skolor, och numera görs också helt andra bedömningar när det gäller skolornas möjlighet att överleva med vikande elevunderlag. Klassrummen, som vi ville ha kvar, återkommer – låt vara under beteckningen hemrum.

Den överteoretiserade skolan har åstadkommit skolleda hos många elever. Nu vidgas möjligheterna till jämkad skolgång alltmer och de praktiska ämnena kommer att få större betydelse. Vi opponerade oss mot det relativa betygssystemet och ville ha ett system som ger ett mått på verkliga kunskaper och färdigheter och inte rangordnar kamtarerna. Betygsutredningen lär föreslå att det relativa betygssystemet försvinner.

På område efter område har vi fått rätt. Grunden för vår skolpolitik har varit kravet på kvalitet, och skolans yttre förhållanden har också förändrats i en riktning som kan ge utrymme för en bättre undervisning.

Men när det gäller själva undervisningens resultat brister det ännu i skrämmande hög grad. Här tycks det inte finnas någon gräns för vilka misstag regeringen måste göra innan den tänker om.

Professor Torsten Husén, den progressiva pedagogikens kanske främsta auktoritet i vårt land och den gamla pluggskolans värsta fiende, skrev i Svenska Dagbladet för snart tre år sedan: "Vi har kommit i en situation där man tycks ha givit upp när det gäller grundläggande baskunskaper. Elever kan flyttas upp klass efter klass utan att ha dessa. Snart kan de som i USA lämna grundskolan utan att ha lärt sig läsa."

Torsten Husén fick rätt. I en rapport finansierad av skolöverstyrelsen och utarbetad av Hans Grundin konstateras att var sjätte elev lämnar grundskolan varje år som funktionell analfabet, dvs. läs- och skrivförmågan når inte upp till kraven i årskurs 6 i grundskolan. En sådan elev blir handikappad när det gäller att klara sig på jobbet eller som samhällsmedborgare. Kunskaperna räcker inte till, vare sig för hans egen eller för samhällets utveckling. Han kan inte följa med vad som händer på områden som intresserar honom, och han kan inte ta ställning till viktiga samhällsfrågor.

Men än värre är att ca 5 000 elever varje år lämnar grundskolan utan att nå upp till genomsnittet av kunskaperna i årskurs 4. Dessa elever går nästan alla – i de fall de fortsätter utbildningen – vidare till de tvååriga gymnasielinjerna med ettårig svenska. Grundins undersökning visar här att deras läs- och skrivfärdigheter knappast utvecklats alls utan stagnerar under åren närmast efter grundskolan.

När det gäller basfärdigheterna i läsning och skrivning är situationen i vårt land alltså närmast katastrofal. Svenskläraryöreningen har också uppvaktat statsrådet Hjelm-Wallén i frågan och bl. a. krävt fler timmar för svenska och mindre undervisningsgrupper. Man krävde även att ämneslärarutbildningen i svenska skall omfatta fyra terminers universitetsstudier, vilket har föreslagits också av UKÄ:s arbetsgrupp. Men långt tidigare, herr talman, har detta krävts från moderata samlingspartiet. Måste misslyckandena bli så påtagliga, innan utbildningsdepartementet ändrar sitt tänkesätt?

Inte heller situationen för klasslärarutbildningen ser ljusare ut. Numera räcker det med tvåårig gymnasieskola utan kvalificerat betyg i svenska, vilket innebär att variationen hos dem som antas – och själva ett par år senare skall fungera som lärare – är minst sagt betydande. Flera av dem hör kanske till den grupp vars funktionella läsfärdighet kan diskuteras.

Vad gör nu departementet? Statsrådet Hjelm-Wallén hade inte möjlighet att vara närvarande i kammaren i dag, men vi skall på tisdag ha en debatt med anledning av de framlagda rapporterna. Jag vill gärna erinra om att skolöverstyrelsen för några år sedan utarbetade ett handlingsprogram för undervisningen i svenska, men av det blev intet. Det räcker inte med att utbildningsdepartementet konstaterar att det ser allvarligt på situationen. Det räcker inte heller med att, såsom föreslagits

i debatten, ändra läsundervisningen så att den bättre anpassas till barnens språk. Skolan måste lära barnen också det vårdade språk som talas och skrivs. Gör man inte det blir de sociala klyftorna mellan olika barn ännu större.

När läxorna försvann i Lgr 69 skedde detta för att barn från mindre studievänliga miljöer inte skulle komma i sämre läge än sina kamrater. Om ingen hade läxor skulle skillnaderna utjämnas – trodde man. I verkligheten blev det tvärtom, vilket Grundins undersökning visar. Barn från hem med studiecambitioner får ändå läsa hemma – de andra barnen förmenas även uppgiften att ta hem en bok och läsa på.

Vi debatterade förra året målpreciseringar i läroplanen och behovet av sådana. Att de behövs framgår allt tydligare. Läroplanerna i dag innehåller alltför mycket av vaga formuleringar om hur arbetet skall gå till, men ingenting om vad eleverna skall kunna. I stället borde läroplanerna ge vägledning om vad som är tillfredsställande, t. ex. läs- och skrivfärdigheter på olika stadier. Det skall bli intressant att se vilka resultat det officiellt nedlagda MUT-projektet – som dock fortsätter inom skolöverstyrelsen – kommer fram till.

Lärarna har det heller inte lätt. Att deras bedömning av elevernas kunskaper varierar kom fram av den huvudlärarenkät, som var en del av Grundins undersökning. Och även om det inte direkt sägs så framgår det klart att betygsrättvisa måste bli en chimär mot bakgrund av hur olika förväntningar lärare ställer på en medelgod elev i olika årskurser. Även här framträder det klart hur omöjligt det relativa betygssystemet är.

Men också på andra områden framkommer resultat som står i strid med de förhoppningar som vi inom alla partier knyter till vår skola. 80 % av svenska folket lär aldrig gå in i en bokhandel, 75 % besöker inte ett bibliotek. Den internationella IEA-undersökningen visade att svenska skolbarn låg i botten när det gällde litteraturintresse. Har det blivit bättre? Svaret är nej. Titta på läromedlen och jämför med läromedelsbeståndet för tio år sedan i en viss årskurs. I dag är det allt färre böcker och allt fler häften. Har man från skolöverstyrelsens sida analyserat vad detta hältesraseri har för konsekvenser för barnens egen inställning till böcker?

Nu kommer dessutom nya tongångar från den socialdemokratiska partikongressen. Förstatliga läromedelsproduktionen! När samhället för ett par år sedan gick in i läromedelsproduktionen talades minsann vackra ord om fri konkurrens och att man skulle motarbeta monopol. Nu kommer krav på monopol. Det är inte att undra på, herr talman, att vi från moderata samlingspartiet reagerar med förtvivlan inför dessa nya tongångar. Vi är inte bara övertygade om att resultatet skulle bli en ytterligare kvalitativ försämring, utan vi tycker att det också ligger nära åsiktsförtryck. Det är kvaliteten i utbildningen vi har velat hävda genom åren. Kvalitet kan inte enbart uttryckas med allmänna ord om övergripande mål, kvalitet är också kunskaper och färdigheter. Det mest beklämmande

med den socialdemokratiska utbildningspolitiken är att den inte har lyckats förbättra möjligheterna för elever från hem utan studietradition. Jag tror att våra professorer och vetenskapsmän väl kommer att kunna hävda sig internationellt. Men jag ömmar för dem som i dagens språkbruk kallas funktionella analfabeter. Det är inte lärarnas förmåga det är fel på. Men det är fel att inte ge våra lärare möjligheter att fullfölja sin uppgift som kunskapsförmedlare.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Det talas ofta i den här kammaren vackra ord om jämlikhet, solidaritet och människors ansvar gentemot varandra. Det låter bra, men hur fungerar det i verkligheten?

Jag vill mot den här bakgrunden säga några ord om de handikappades situation.

De handikappade får ofta uppleva att vara utestängda från det som är självklart för andra: ett arbete där den enskildes kapacitet kan tillvaratas, möjligheter till samvaro, möjlighet att delta i föreningsliv och att ta del av kulturutbudet, tillfälle till friluftsliv etc. Men finns den solidaritet som det så ofta talas om så skall de inte behöva känna sig utanför eller utestängda i vårt samhälle. De måste ges möjlighet att vara tillsammans med andra. De har rätt att ställa samma krav på utbildning, arbete och gemenskap och att ha tillgång till samhällets service.

För att nå detta måste de kunna förflytta sig, ta sig från en plats till en annan. Här måste samhället hjälpa till. För många handikappade är egen bil det allra bästa för att bryta isoleringen. Att kunna åka i eget fordon till arbete, skola och utbildning är en stor fördel. Men statsbidrag till egen bil är begränsat till om bilen behövs för färd till arbete eller till studier.

Vi har från centern krävt generösare bidragsregler. Vi vill att bidrag skall utgå exempelvis till föräldrar med rörelsehindrat barn. Ett sådant bidrag skulle kunna medverka till att bryta isoleringen för handikappade och ge dem större chanser till kontakt och gemenskap med andra.

Alla kan dock inte ha egen bil och därför måste en förändring av de allmänna trafikmedlen komma till stånd. Färdmedlens anpassning till alla resenärers behov måste genomföras. De får inte bara se till ökad komfort och bekvämlighet för den som ser och hör bra och den som kan röra sig obehindrat. Vi måste beakta behov och önskemål från alla de fysiskt och psykiskt handikappade som har svårigheter vid resa eller förflyttning. Enligt uppgift är deras antal i dag ungefär en miljon och de har verkligen all rätt att kräva att deras önskemål tillgodoses.

Det behövs speciella insatser t. ex. förhöjda perronger, breda dörrar på tåg, bilar, bussar, tillgång till rullstolsanpassade toaletter, lyftanordningar eller lyftplattor, bussar med lift, stödhandtag, förhöjda sittplatser och kontrastfärger för synskadade. Det här är inget nytt, säger någon. Nej, det är inget nytt, men det är fortfarande åtgärder som behöver tillgodoses.

Färdtjänsten har betytt mycket för de handikappade. En enig riksdag har framhållit att goda färdtjänstmöjligheter bör skapas för våra handikappade. Jag vill också framhålla att de handikappade själva anser det vara ytterligt angeläget att kommunernas färdtjänst blir lika över hela landet. Antalet resor bör inte begränsas. Ett annat rättmätigt krav är att taxan för färdtjänst blir densamma som taxan för lokaltrafik.

Det kan kanske vara av intresse att nämna att varje svensk åker ungefär 840 mil per år – kortare resor, serviceresor, besöksresor, fritids- och arbetsresor – men varje färdtjänstberättigad åker 44 mil.

Vid Centerns kvinnoförbunds höstkonferens har vi diskuterat de handikappades situation och vad man skulle kunna göra för att förbättra deras ställning i vårt samhälle. Som angelägna uppgifter att åtgärda har vi funnit

att de handikappade integreras i samhället, i utbildning, social gemenskap och i kultur- och fritidsaktiviteter,

att större insatser görs för rehabilitering,

att stat, landsting och primärkommuner i större utsträckning anställer handikappade,

att alla nyproducerade bostäder görs tillgängliga för handikappade,

att kollektiva trafikmedel anpassas till handikappade och att färdtjänsten byggs ut så att den tillgodoser de handikappades faktiska behov och

att de handikappades rätt till utbildning tillgodoses.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Valfrihet, frihet för den enskilde medborgaren, är själva livsnerven i en demokrati i utveckling. Att lämna utrymme för varje enskild att påverka sin egen livssituation – i hemmet, i arbetslivet och som medborgare – innebär att utveckla hans eller hennes ansvar inte bara för sig själv och sina närmaste utan också för det gemensamma bästa. Det innebär att frigöra den initiativkraft, den förmåga, som varje individ besitter och som är ett väsentligt inslag i en demokratisk gemenskap. Grunden för en verklig demokrati är ansvar och medinflytande.

Socialdemokraterna delar säkerligen denna uppfattning, åtminstone i vissa fall. Jag vill gärna tro att deras politik beträffande ökande löntagarinflytande i arbetslivet har som grund att göra löntagarna meddelaktiga i och medansvariga för vårt lands ekonomiska utveckling.

På andra områden däremot kan man inte motstå frestelsen att välja den enklaste vägen – att låta den egna övertygelsen om vad som är bäst för människorna resultera i en centralstyrande politik. Exempelen är flera och har berörts och kommer att beröras av andra talare från moderata samlingspartiet.

Själv vill jag här tala om barnomsorgen. Bäst illustreras den socialdemokratiska inställningen i denna fråga av den paroll som det socialdemokratiska kvinnoförbundets ordförande, Lisa Mattson, för några år sedan uttalade: Vi vill ha arbete åt alla vuxna och kollektiv omsorg om barnen. Vid årets kvinnoförbundskongress hade parollen utbytt mot

Trygghet åt barnen, men det egentliga innehållet är detsamma. Regeringens överenskommelse med Kommunförbundet nyligen om en ensidig satsning på utbyggnad av daghemmen visar att det socialdemokratiska kvinnoförbundet har regeringens fulla stöd.

Det arbete som utförs inom hemmet erkänns inte som arbete. De hemarbetande registreras i statistiken som stående utanför arbetskraften. Men en vårdgärning inom hemmets väggar är ett väl så samhällsnyttigt arbete som ett arbete utanför hemmet, i vårdröken eller annan sysselsättning. I den vid FN:s kvinnokonferens antagna världsaktionsplanen står under rubriken Nationellt handlande, bland de minimimål som bör uppnås vid utgången av den första femårsperioden (1975–1980), upptaget erkännande av det ekonomiska värdet av kvinnors arbete i hemmet, inom egen livsmedelsproduktion och försäljning och frivillig verksamhet som traditionellt ej ersätts i pengar.

I förslag och rekommendationer av ett FN-organ som i min källa felaktigt anges heta the U. N. Centre for Economic and Social Development och vars verkliga namn jag tyvärr inte har hunnit spåra tills i dag anförs utöver förslag om nya arbetstillfällen och familjemönster, flexibla arbetstider, daghem osv.: "För dem som väljer att stanna hemma och fortsätta att vara fulltidshemarbetande skall — — åtgärder vidtas för adekvat ekonomisk ersättning för deras arbete, inkluderande pensionsförmåner och betald semester."

Sådana rekommendationer kan svårligen förenas med socialdemokraternas bestämda vilja att alla skall arbeta utanför hemmet — utom under den korta period då det genom riksdagsbeslut bestämts att det är bra för barnen att ha en förälder hemma.

Detta innebär inte att jag anser eller vill arbeta för att kvinnorna skall stanna i hemmet. Vad jag vill slå fast är:

1. En vårdgärning i hemmet är ett samhällsnyttigt arbete. Politikerna har skyldighet att verka för att det för alla i samhället framstår som ett sådant.

2. Om en människa — man eller kvinna — vill ägna sig åt en vårdgärning i hemmet för kortare eller längre tid är det vederbörandes ensak. Det kan inte accepteras att politiker bestämmer med vad en medborgare i detta land skall arbeta, vare sig med direkta beslut eller med ekonomiska sanktioner. Det skulle, såvitt jag förstår, stå i konflikt med FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, artikel 23, där det i första punkten står: "Envar har rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet."

Trygghet åt barnen är vad vi syftar till. Till leda har den enkla sanning upprepats som borde vara uppenbar för alla, att barn lika väl som andra människor är olika. Jag ifrågasätter inte att de allra flesta barn över tre år mår förträffligt av att komma samman med andra barn och att det betyder mycket för deras framtida utveckling att delta i pedagogiskt ledd verksamhet — men däremot att vi politiker skall bestämma att varje barn

skall tas om hand så.

Bestämmer verkligen politikerna det? Faktum är ju att det är en skriande brist på daghemsplatser och fritidshemsplatser – och att det är arbetslöshet bland kvinnorna. Det finns det statistik på. Vad säger nu denna statistik? Berättar den om vad medborgarna vill under förutsättning att de hade ett fritt val? Nej, inte på något sätt. Vi vet inte ett dugg om medborgarnas verkliga önskningar vare sig om arbete utanför hemmet eller om typ av barnomsorg. Att i en demokrati bedriva politik på så lösa boliner borde vara uteslutet.

Vi vet att skattetrycket och inflationen gör det mycket svårt för många familjer att leva på *en* inkomst. Vi vet att stödet till barnomsorgen ensidigt går till kollektiv barnomsorg – en subvention av 18 000–20 000 kr. om året per daghemsp plats är en siffra som ofta nämns. Vi vet att barnomsorg i andra former också är dyr.

Demokrati förutsätter fria, självständiga människor med tilltro till sig själva – och tilltro från dem som de har valt att representera sig.

Är det tilltro som visas föräldrar till småbarn om att de på bästa sätt vill och kan ordna för sina barn? Nej, det är ett grovt misstroende som socialdemokraterna visar. De vågar inte låta föräldrarna fritt få välja – för de väljer kanske annat än det som socialdemokraterna bestämt är bäst för barnen.

Men de som bäst kan avgöra vad det enskilda barnet behöver är i de allra flesta fall dess föräldrar. Och föräldrar avgör forfarande detta – men om de inte tycker som socialdemokraterna straffas de ekonomiskt. Ja, även de som i och för sig vill ha barnen i kollektiv omsorg straffas om de inte kan få daghemsp plats. Till dem utgår ingen subvention.

I mitt parti är vi övertygade om att daghemsutbyggnaden måste fortsätta. Vi kan nog – trots att vi som sagt vet ytterst litet om behovet – utgå från att flertalet yrkesarbetande och studerande föräldrar önskar daghemsp plats för sina barn. Men att låta en doktrinär idé leda till att alla andra barntillsynsformer diskrimineras och att med öppna ögon sätta kvantiteten före kvaliteten kan vi inte acceptera. Statsministern kan inte komma någon vart med att som i går döpa om ren och skär orättvisa till gammaldags kvinnoyn.

Kvalitet är verkligen inte i första rummet en fråga om de materiella betingelserna. Som i all vård – och jag vill gärna inkludera skolan här – handlar det i stället främst om ett behov av människor, av många för arbetet lämpliga människor.

Underskottet på förskollärare beräknas i år vara uppe i ca 1 500. Om man räknar med i det närmaste full täckning genom daghemmen av omsorgen om barn till yrkesarbetande och studerande föräldrar – och det är ju innebörden av överenskommelsen mellan regeringen och Kommunförbundet – krävs det att förskolläraryt bildningen ökas med åtminstone 10 000–15 000 platser. Det skulle innebära att utbildningen redan nästa år måste ökas med bortåt 3 000 platser. Är regeringen beredd att göra det? Enligt dagsaktuella uppgifter planerar man bara för hälften.

Föräldrarna, som regeringen förutsätter tacksamt skall använda sig av denna vårdform, får finna sig i en eventuellt bristfällig kvalitet. De kan inte påverka omsorgen om sina barn genom att använda sig av någon annan vårdform. De har inte råd. Är det att stimulera föräldrars ansvar för sina barn? Är det att slå vakt om barnens bästa? Ja, är det demokrati?

Det finns naturligtvis andra möjligheter till lösningar av problemet, som tillgodoser kravet på rättvisa och valfrihet. Vi har i mitt parti länge krävt ett skattesystem som tar hänsyn till försörjningsbördan och kostnader för inkomstens förvärvande. För barnomsorgen finns det en lösning, som har funnits med i debatten sedan 1960-talets början, en lösning som redan familjeberedningen 1964 uttalade sitt principiella stöd för, nämligen vårdnadsersättning. Jag skall gärna erkänna att det dröjt innan moderata samlingspartiet anslutit sig till den tanken – vi har haft andra förslag, som till sin inriktning haft samma syfte. Men vi har blivit övertygade om att vårdnadsersättning uppfyller de kriterier som bör uppställas för samhällets insatser beträffande barnomsorgen:

Erkännande och stöd av föräldrarnas ansvar för sina barns vård och fostran.

Valfrihet mellan omsorg om barnen i kollektiva institutioner, i familjedaghem, genom samarbete mellan flera vårdnadshavare, i hemmet med en förälder eller en ersättare som vårdare.

Samhällets erkännande av att en vårdnadsinsats i hemmet är ett samhällsnyttigt arbete.

Jag har inte glömt de många ensamstående föräldrarna. Deras valfrihet, deras möjlighet att handla efter vad de anser vara hemmets bästa, är ännu mera illusorisk med nuvarande system men skulle kunna förverkligas med en vårdnadsersättning. Men jämställdheten då? Kräver inte den att kvinnan ovillkorligen går ut i arbetslivet, även om det sker på bekostnad av barnens intressen? Fråga föräldrarna, fråga kvinnorna! Jag tror inte att man kan hitta många som vill avvisa välbehövliga åtgärder för barnen med att "de konserverar könsrollerna" – ingen utom socialdemokraterna.

Dessutom är frågan alldeles felställd – och om man så vill ett utmärkt exempel på diskrimineringen av kvinnorna, en diskriminering som på grund av felsyn omfattas av både män och kvinnor. Kvinnorna har fått uppleva att den insats de gör i hemmet – som ju inte bara omfattar barnomsorg utan också är en kulturgärning av stora mått, i skapandet av en miljö för familjen, i upprätthållandet av traditioner, i formandet av en gemenskap som omfattat en långt större krets än bara de närmaste, ja, låt oss inte glömma matkulturen – att denna insats nedvärderats, förnekats så länge och så intensivt att kvinnorna själva trots på det lägre värdet av sin arbetsinsats. Socialdemokratiska kvinnoförbundet har gått främst i den nedvärderingen. Det länder kvinnorna till stor heder att de, trots att de i så stor utsträckning gått ut i arbetslivet och i samhällsarbetet, försökt att vidmakthålla denna kvinnans egen kulturinsats – det är det som lett till det betungande dubbelarbetet.

Vad jämställdhet handlar om är att män skall bringas inse att de är medansvariga för denna arbetsinsats, och att kvinnorna skall bringas inse att de är medansvariga för den värld som ligger utanför hemmet. Det handlar om att båda könen skall ha lika möjligheter att välja sysselsättning, att de båda skall vara ekonomiskt självständiga.

Ett modernt samhälle måste föra en politik som innebär att hänsyn tas till mannens, kvinnans *och* barnens intressen, att de bästa betingelser för alla tre parter skapas, att de vuxna tillåts vara och att barnen fostras till självständiga och ansvarsmedvetna människor.

Och ett modernt samhälle måste ha ett arbetsliv som anpassas till att kvinnor *och* män under en period av sitt liv är småbarnsföräldrar. Därför förordar vi i moderata samlingspartiet utökad deltid omfattande även kvalificerade deltidstjänster för båda könen, flexitid och, när arbetstidsförkortning blir aktuell, förtur för småbarnsföräldrarna, som måste få en kortare arbetsdag.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Familjepolitiken tycks bli detta års stora debattämne, och det är motiverat – dagens familjer har många problem. Men Olof Palme började sitt familjepolitiska anförande på partikongressen med att påminna om hur det var i början av 1900-talet, i fattigdomens och förtryckets Sverige, och hur mycket bättre det har blivit sedan dess. Han citerade ur Helga Bergvalls bok Jungfru skär, där en tioårings högsta dröm var att få arbeta, för att få råd till en bostad för sig och mamman, elektriskt ljus, värmeledning och WC.

Man kan förstå att en socialdemokratisk statsminister vill påminna om hur mycket bättre det har blivit nu, inför moderaternas ständiga svartmålning av dagens Sverige och när många i den gröna vågens tecken gärna ser gångna tiders liv i romantikens försonande ljus. Visst har vi det mycket bättre i dag, på väldigt många sätt.

Men att det var värre förr är en klen tröst för dagens familjer, när de sliter för att få hushållskassan att räcka, när mamman inte kan få något jobb eller när hon inte kan ta en erbjuden anställning därför att ingen barntillsyn finns. Det blir knappast lättare att få det trevligt vid middagsbordet, när föräldrar och barn är för trötta efter tio timmars arbetsdag och daghemsvistelse för att kunna tänka på att de i alla fall har en fin WC i sin höghuslägenhet.

Dagens unga föräldrar föddes och växte upp under och efter andra världskriget – de behöver naturligtvis ett historiskt perspektiv. Men de behöver framför allt känna att deras förtroendemän förstår deras svårigheter i dag och att de försöker göra något åt dem i dag, steg för steg så långt resurserna räcker. Varken förnöjsamhet över det som hittills utträttats, eller dogmatiska planritningar över ett framtida idealsamhälle, får stå i vägen för ett sådant praktiskt arbete med dagens svårigheter, för dagens barn och föräldrar.

Jag tror också att vi politiker bör erkänna, att det finns drag i de

gångna årtiondenas utveckling som vi inte gillar och som oroar oss, när det gäller familjernas situation. Jag tänker t. ex. på de nya stora inflyttningsområdena i tätorterna, med deras isolering och anonymitet, deras brist på den trivsel och trygghet som en mindre skala kunde ge. De här områdena är inga bra folkhem, trots sin höga tekniska standard, och många som har flyttat dit är tyvärr inte beredda att ta ansvar för den gemensamma miljön på det sätt som de skulle göra, om de kände sig verkligt hemmastadda. Här är det alltså inte bara fråga om att bygga vidare på vad som gjorts, utan det gäller att vända utvecklingen i nya spår, som bättre kan ta till vara varje människas resurser, intressen och ansvarskänsla.

Det program för en liberal familjepolitik som läggs fram för folkpartiets landsmöte nästa vecka bygger på tre mål:

1. En trygg och stimulerande uppväxtmiljö för barnen.
2. Jämlikhet mellan kvinnor och män – i familj, arbetsliv och samhälle.
3. Ökad valfrihet för individen och familjen.

Den sista av de här målsättningarna har på senare tid blivit omstridd. Från det parti som tidigare sade sig arbeta för valfrihetens samhälle hör man nu att valfriheten är något ont, en liberal villfarelse.

Tanken bakom denna omsvängning är följande krokiga resonemang, som framför allt framförts och utvecklats av det socialdemokratiska kvinnoförbundet. Det går inte, säger man, att skapa fullständig valfrihet. Alla alternativ kan inte bli lika ekonomiskt förmånliga. Det är en riktig iakttagelse – men av det drar man den förbluffande slutsatsen att det därför inte alls är angeläget att arbeta för en ökad valfrihet. Vi kommer till motsatt resultat – även om valfriheten aldrig kan bli perfekt, kan den ökas i förhållande till nuläget – och det är önskvärt att göra det, om man har förtroende för människorna.

Lisa Mattson kanske vill kommentera sitt eget resonemang i följande variant. Det är svårt, kanske omöjligt, att skapa fullständig, perfekt jämlikhet. Men blir det därför ointressant eller felaktigt att arbeta för ökad jämlikhet? Slagordet "ökad jämlikhet" har visserligen stoppats i malpåse av socialdemokratiska partiets informationsavdelning – men det skall väl inte tolkas som att målsättningen är övergiven?

Det viktigaste för att ge barnen en trygg och stimulerande uppväxt är att stärka familjen och ge den möjlighet att fungera väl. Det är svårt att sköta små barn. Det är ännu svårare att uppfostra större barn. Det har det alltid varit – och det är troligen svårare nu än tidigare, bl. a. därför att man inte längre på samma sätt som tidigare stötts av en äldre generation. Man bor inte tillsammans, och skillnaderna i kultur generationerna emellan är troligen större nu än tidigare.

Det är förbluffande att det har varit så svårt att få resonans för kravet på föräldrautbildning. Den skulle inte innebära några underverk, men kunskaper ger större säkerhet. Och en organiserad diskussion mellan föräldrar i samma situation hjälper kanske ännu mer – när man inte är ensam om svårigheterna känns de lättare att ta itu med. År efter år,

så länge jag har varit i riksdagen, har vi fått föra fram detta krav och mötts av brist på förståelse: Hur skall det gå till, vad har det för betydelse? Det är vad de ansvariga socialdemokraterna har sagt. Ett glädjeämne den här hösten är att det i socialdemokraternas punktprogram, som antogs på partikongressen, nu utan några reservationer sägs: En föräldrautbildning tillgänglig för alla bör genomföras. Det är bra. Ännu bättre blir det när den finns i verkligheten. Vi kunde ha varit närmare det målet, om de ansvariga i regeringen hade velat driva på i stället för att bara hitta invändningar.

En annan, och troligen ännu viktigare, förändring som bör komma för att familjerna skall fungera väl är kortare arbetstid för föräldrarna. I dag är mer än hälften av daghemsbarnen på daghemmet mer än nio timmar – de minsta barnen är där längst. Ännu större är denna andel för barn med ensamstående föräldrar. Med tanke på barnens behov av sömn – tio, tolv, kanske tretton timmar för de minsta – blir det inte mycket tid kvar för samvaro med föräldrarna. Och det familjeumgänget äger rum dels på morgonen – när man skall jäkta i väg till jobb, skola och daghem – dels på kvällen, när alla är trötta, hungriga och det mesta går ut på att klara måltiden utan alltför mycket bråk och sedan få ungarna i säng.

Målet bör vara att den normala arbetstiden för alla förkortas till sex timmar om dagen. Det är folkpartiets uppfattning, och som ledamöterna vet var vi det första parti som här i riksdagen tog ställning för det. Möjlighet till deltid för föräldrar är bra, men i längden är det ingen lycklig lösning, eftersom man då riskerar att småbarnsföräldrarna – och framför allt kvinnorna – av företagen betraktas som en mindre önskvärd arbetskraft.

Det socialdemokratiska kvinnoförbundet var nog ännu tidigare ute än folkpartiet, och där sade man på samma sätt som vi: Sex timmars arbetsdag för alla, men först för småbarnsföräldrar, eftersom det är mest angeläget! Nu har man ändrat ståndpunkt – nu vill man inte veta av sin gamla åsikt att frågan skall lösas snabbare för den mest angelägna gruppen. Vad är det då som har hänt sedan det socialdemokratiska kvinnoförbundet först tog ställning? Det som har hänt är att vi har fått belyst hur länge det dröjer innan alla kan få sex timmars arbetsdag – tio år, om vi tar ut hela reallönehöjningen på det sättet, annars kanske 15 år eller mer.

Dessutom har Camilla Odhnoff visat att det går att göra en dellösning för småbarnsföräldrar? Det är precis som hittills för tio femton år socialdemokratiska kvinnorna i deras önskan om en dellösning, men i stället går de nu i första ledet för att bekämpa en praktisk reform, som tar det mest angelägna först. Motiveringen är just att man inte vill att kvinnorna skall få en sämre ställning på arbetsmarknaden. Som jag nämnde kan det finnas en sådan risk, framför allt om man accepterar skillnader i normal arbetstid som en långsiktig lösning.

Men vad är alternativet i dag om vi säger nej till kortare arbetstid

för småbarnsföräldrar? Det är att precis som hittills för tio, femton år framåt ställa föräldrarna – och det blir kvinnorna – inför valet mellan att arbeta utanför hemmet kanske åtta timmar – dvs. nio tio med resor – eller att helt avstå från förvärvsarbete under ett antal år därför att de inte klarar av den dubbla arbetsbördan. Många kommer inte att acceptera den valsituationen. De kommer ändå att vilja ha ett deltidjobb. Över en halv miljon kvinnor har redan gått ut på arbetsmarknaden på det sättet. Men vilken ställning får de då hos arbetsgivarna? Det vet vi. De får nöja sig med de sämst betalda jobben, utan framtidsutsikter, utan inflytande.

Inte ökar det sannolikheten för att papporna tar sin del av ansvaret och kortar ned sin arbetstid, om man väljer de socialdemokratiska kvinnornas väg. Om man däremot följer det förslag som folkpartiet har lagt fram här i riksdagen sedan 1970, och ger småbarnsföräldrarna en rätt att korta ner arbetstiden på sitt ordinarie jobb, så skulle det i varje fall finnas något större utsikter att papporna också tar chansen att vara mer tillsammans med sina barn.

Motståndet mot en sådan reform är just ett exempel på att man låter planritningar för framtiden stå i vägen för lösningar av dagens problem. Att ett sådant tänkande slår igenom i det socialdemokratiska kvinnoförbundet måste innebära att de socialistiska dogmatikerna har stärkt sin ställning på reformisternas bekostnad. Det beklagar jag. Ännu mer beklagar jag att beslutet på den socialdemokratiska partikongressen – som inte är alltför lätt att tyda för en vanlig människa – av reformens motståndare inom LO och kvinnoförbundet har tolkats som en framgång. Vi har frågat statsministern när småbarnsföräldrarna kan få sin kortare arbetstid. Tills vi får ett klart svar på den frågan tvingas vi utgå från att de som vill förhålla reformen på obestämd tid har lyckats i sitt uppsåt. Det kanske socialministern kan ge oss besked om i dag när han kommer i tur på talarlistan.

En trygg miljö för barnen kräver också att barntillsynen kan ordnas på ett bra sätt när föräldrarna förvärvsarbetar och att alla barn ges den stimulans som förskolan innebär. När socialutskottet i somras besökte Nya Zeeland kunde vi konstatera att där är alla barn i skolan från fem års ålder. Hälften av alla tre- och fyraåringar går också i någon form av förskola. I många fall är den säkert mindre omfattande än vår deltidsförskola, som vi nu har lyckats införa för alla sexåringar. Exemplet Nya Zeeland är inte enastående, men det är intressant eftersom Nya Zeeland är ett litet land med begränsade resurser men känt för att också på andra områden hålla en hög social standard. Vi har sannerligen ingen anledning till svensk självbelåtenhet när det gäller förskolans utbyggnad.

Barnomsorgen är naturligtvis också avgörande för jämlikheten mellan kvinnor och män – utan möjlighet till förvärvsarbete även när barnen är små kan man inte tala om jämlikhet. Olika åtgärder för att skapa jämställdhet på arbetsmarknaden kommer att diskuteras här i kammaren om några veckor, bl. a. vårt krav på ett lagskydd mot könsdiskriminering,

så jag går inte vidare in på dem nu.

För att föräldrarna skall ha råd att utnyttja den kortare arbetstiden – helt enkelt för att hjälpa dem med den dryga kostnad som varje form av vård av små barn innebär – behövs ett ekonomiskt stöd, någon form av vårdnadsbidrag. Vi har fört fram olika konstruktioner som ett första steg. De har haft det gemensamt att föräldrarna själva skulle få avgöra hur de vill använda pengarna, för att betala daghemsavgift eller annan tillsyn, eller för att korta ned sin egen arbetstid, eventuellt så att den ena av föräldrarna helt är hemma under några år. Detta skapar naturligtvis ingen perfekt valfrihet, och det har vi varken inbillat oss eller försökt ge intryck av. Men det är svårt att bestrida att det blir större valfrihet om föräldrarna får avgöra hur pengarna skall användas än om politikerna gör det med den ena eller andra formen av styrning.

Socialdemokraterna är ju numera emot valfrihet. Därför är det helt konsekvent att de säger nej till vårdnadsbidragen. Mer förvånande är kanske att moderater och centerpartister, som vill verka för valfrihet, för fram konstruktioner av vårdnadsbidrag och annat ekonomiskt stöd som missgynnar de yrkesarbetande föräldrarna. Inte är väl det att främja valfriheten?

Moderaterna vill också använda skattesystemet i samma syfte. När vi 1970 avskaffade sambeskattningen, eller i varje fall tog ett viktigt steg i den riktningen och gick över till individuell beskattning, var det avgörande skälet att vi ville ta bort tröskeln för den gifta kvinnans utträde på arbetsmarknaden. Högern var motståndare, och den ledande i debatten var redan då Ingegerd Troedsson. Det får väl ses som ett tecken på hennes växande inflytande i moderata samlingspartiet att moderaterna nu är inne på att återinföra sambeskattningen. Sambeskattningen i den form man nu diskuterar – den s. k. tudelningen – betyder dels att man gör det mindre lönande för gifta kvinnor att förvärvsarbeta, dels att man ger ekonomiskt stöd till äktenskapet vare sig det finns barn eller inte i familjen. Därmed blir det naturligtvis mindre resurser tillgängliga för stöd åt barnfamiljerna. Även centerns nye ideolog inom familjepolitiken, Hugo Hegeland, är inne på att återinföra sambeskattningen och därmed motverka valfriheten.

Ännu mer anmärkningsvärt är det nog ändå att moderaterna gör anspråk på att arbeta för valfrihet samtidigt som de gör motstånd mot den viktigaste åtgärden i dag för att öka valfriheten, nämligen byggandet av fler daghemsplatser. Om man skall kunna välja att förvärvsarbeta även när man har små barn, måste det finnas en sådan barnomsorg att föräldrarna kan vara trygga för att barnen får en bra vård. Många tusen familjer står i dag i kö för daghemsp plats. Ännu fler skulle göra det, om de ansåg att det över huvud taget lönade sig att stå i kö. Moderaterna har aldrig varit entusiastiska för daghem. De har ändå hängt med på en del beslut om ökat stöd, men nu anser de tydligen att det har gått för långt.

Vi minns väl alla hur socialdemokraterna i våras sade nej till folk-

partiets krav på en tioårsplan för full behovstäckning och ökat statsbidrag. Nu har man glädjande nog tänkt om och utlovat ett förslag. En överenskommelse har träffats med Kommunförbundet. Men moderaterna har bara kritik till övers för den här glädjande utvecklingen. Det har man naturligtvis rätt till, men hur får man det att gå ihop med påståendena om att man vill ha ökad valfrihet?

Många av oss har väl rätt bestämda uppfattningar om vad som är bra för familjerna och barnen. Personligen tror jag att det är lyckligast för alla parter, om båda föräldrarna kan hålla kontakt med yrkeslivet, men med så kort arbetstid att de också hinner vara med sina barn.

Många moderater har säkert den uppfattningen att det är bäst för barnen om man följer det traditionella mönstret med mamma hemma på heltid. Man kan ha olika meningar om den saken.

Men gör man anspråk på att arbeta för valfrihet, måste man ju acceptera att människor väljer den livsform som de vill ha, även om det inte är vad man själv tror är bäst. När moderaterna inte vill vara med om en snabb daghemsutbyggnad sviker de kravet på valfrihet, som de själva talar för. Då är det hederligare att göra som socialdemokraterna och erkänna att man inte är intresserad av valfrihet, att man vill styra människorna efter sin egen modell.

Fru TROEDSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Romanus angrep oss och menade att vi inte hade velat ta bort tröskeleffekterna när kvinnorna går ut i förvärvslivet.

Vad vi har angripit är den utformning som den individuella beskattningen har fått. Trycket på barnfamiljerna har nämligen blivit så stort att man måste införa mycket stora behovsprövade bostadstillägg. Effekten av detta har blivit att vi fortfarande har mycket höga tröskeleffekter när kvinnan – som Gabriel Romanus säger – går ut i förvärvslivet, under förutsättning att familjen har låga inkomster eller många barn. Problemet är att tröskeleffekterna är allra störst för de familjer som skulle ha det största behovet av en inkomstförbättring, alltså familjer med låga och vanliga inkomster. Tröskeleffekterna blir dessutom större ju fler barn det är i familjen.

Vi har motsatt oss uppgörelsen mellan staten och Kommunförbundet därför att den innebär en mycket ensidig satsning på daghem, även i de fall då köerna till familjedaghem av olika skäl är stora. Vi vill att kommunen skall ha möjlighet att göra den utbyggnad som bäst passar föräldrar och barn i kommunen. Vi vill inte att alternativet skall bli en sådan ensidig satsning på daghemmen att man tvingas gå in för natt-öppna daghem. Det är därför vi vill ge kommunerna valfrihet att laga så att man bäst tillgodoser föräldrarnas önskemål och barnens behov.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Romanus slår blint omkring sig mot alla partier – såvitt jag kunde märka dock inte mot vpk, vad det nu kan innebära.

Därför skulle jag vilja fråga honom: Gagnar detta verkligen saken? Det är helt meningslöst att ha en diskussion med honom i dag efter hans halsbrytande tolkning av vad jag har sagt. Han måste nog läsa på läxan – eftersom han tydligen inte riktigt kan uppfatta vad man säger – innan vi kan fortsätta diskussionen.

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Min avsikt var inte att slå vilt omkring mig, fru Mogård. Jag tyckte att jag ganska klart definierade och kritiserade två grupper av motståndare till valfrihet. Den ena gruppen är de som vill styra ut alla efter sin modell, som det socialdemokratiska kvinnoförbundet. Man säger där: Daghem åt alla; därmed har vi gjort upp med valfriheten – inga vårdnadsbidrag. Den andra gruppen är moderaterna, som i stället vill styra åt andra hållet och missgynna förvärvsarbete, som är motståndare till ökat daghemsbyggande. Det finns väl helt enkelt på detta område representanter för tre olika linjer – de som vill styra åt ena hållet, de som vill styra åt andra hållet och de som vill ge familjerna så stort förtroende som möjligt.

Det är inte bara så att moderaterna har kritiserat vissa detaljer i den här uppgörelsen – det kan vi återkomma till när den kommer upp här i riksdagen. I det ena inlägget efter det andra från moderat håll angriper man en starkare satsning på daghemsbyggande som nu de andra partierna sluter upp omkring och som ju motsvaras av en enorm efterfrågan. Fortfarande är det många tusen familjer som vill ha daghemsplatser och inte kan få dem. Det är den hållningen hos moderata samlingspartiet som jag kritiserar och som jag inte får att gå ihop med att man säger sig tala för valfrihet. Är man för valfrihet, skall man väl i första hand arbeta för det som ökar valfriheten, nämligen i dag ett ökat antal daghemsplatser. Hur skall man kunna välja mellan förvärvsarbete och hemmatillvaro om det inte finns några daghemsplatser? Då finns ju ingen valfrihet. Det är det stora hindret mot valfriheten.

Fru Troedssons inlägg i går, som jag läste mycket noga i morse, innebär ju inte bara en teknisk kritik utan också – det framgick – en önskan att man skall minska efterfrågan på daghem genom att göra det mindre förmånligt att förvärvsarbete. Det är ju det som är innebörden i det sambeskattningsalternativ som man nu diskuterar i moderata samlingspartiet.

Det finns tröskeeffekter, sade fru Troedsson, och det är alldeles riktigt. Bostadstilläggen hör också dit, och det är därför som vi har arbetat för att minska marginaleffekterna i bostadstilläggen. Jag tycker inom parentes sagt inte att moderaterna varit alltför aktiva på det området.

Men om det nu finns tröskeeffekter, varför vill ni då skärpa dem genom att börja diskutera en återgång till sambeskattningen? Det är verkligen att minska valfriheten för familjerna.

Sedan ber jag om ursäkt om jag inte nämnde vänsterpartiet kommunisterna. Jag kanske får tillfälle att återkomma till vpk när fru Lantz har talat. Men vpk kan väl t. v. ta åt sig av det som jag sade om So-

cialdemokratiska kvinnoförbundet. Vpk är av samma skrot och korn, fast litet värre, skulle jag tro.

Fru TROEDSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Är inte detta att slåss mot väderkvarnar, herr Romanus? Herr Romanus påstår att vi skulle vilja missgynna de förvärvsarbetande. Det är helt befängt. Vad vi i stället hela tiden har krävt är att de som förvärvsarbetar och har nödvändiga kostnader för barnomsorg skall få dra av de kostnaderna. Detta har vi krävt inte minst med tanke på de flerbarnsfamiljer där man kanske gärna skulle vilja förvärvsarbete men inte har möjlighet till det då man, som herr Gabriel Romanus säkerligen väl känner till, många gånger har svårt att kunna utnyttja daghemmen. Vi vill ge också dessa familjer alternativ.

Vi har inte talat om att gå tillbaka till någon sambeskattningsform. Men vad vi har angripit är att de som bäst behöver en inkomstförstärkning, därför att de har låg eller vanlig inkomst och många barn, i dag får behålla minst av sina inkomstökningar. Det tycker vi är horribelt.

Jag sade i går inte någonting om att vi skulle minska efterfrågan på daghem. Vad jag har sagt är att först om vi får en verklig valfrihet kan vi få ett begrepp om den verkliga storleken av efterfrågan på olika vårdformer. Det är därför enligt vårt sätt att se mycket äventyrligt att säga att först skall vi bygga ikapp daghemsbristen, samtidigt som vi vet att allt fler föräldrar tvingas ställa sig i kö till daghemmen, även om de med en rättvisare familjepolitik skulle föredra andra alternativ eller föredra att själva vårda sina barn. Vi tycker mot denna bakgrund att det är utomordentligt angeläget att man ger föräldrarna en verklig valfrihet, så att man också får en uppfattning om det verkliga behovet av daghem och familjedaghem. Jag sade uttryckligen i går att vi vill "starkt stryka under vikten av att det behov av kommunal barnomsorg som därefter skulle visa sig föreligga snarast möjligt måste täckas".

Vad jag angrep i anförandet i går var finansieringen, för den innebär att staten tar pengarna från kommunerna. Dessa pengar får kommunerna tillbaka, men det är långt ifrån säkert att de får tillbaka belopp som motsvarar hela den ökade belastning på kommunerna som den föreslagna finansieringsformen skulle utgöra. Och de får tillbaka pengar endast under förutsättning att de gör en mycket kraftig satsning på ytterligare utbyggnad av daghem – detta även om det i den speciella kommunen skulle vara väl så angeläget att bygga ut familjedaghemspplatserna.

Vi vill alltså ha en allsidig valfrihet för familjerna, för barnen och även för kommunerna.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Troedsson har, som jag tycker, verkligen tappert gett sig in i en diskussion med herr Romanus. Jag vägrar faktiskt att gå i detaljdiskussion med honom. Det blir ju inte bättre av att han upp-
repar sina feltolkningar. Herr Romanus måste faktiskt läsa på först; det

går inte att diskutera annars.

Faktum är att vi är ense om principerna. Det är väl svårt för herr Romanus att förstå det vid detta tillfälle, men det kanske går så småningom. Vi är ense om att vi skall ha valfrihet, inte styrning av föräldrarna, vare sig beträffande yrkesarbete, arbete i hemmet eller barnomsorg. Jag har sagt och jag upprepar det: Vi politiker skall icke lägga oss i det.

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Troedsson sade, tyckte jag mig höra, att jag slåss mot väderkvarnar. Det vill jag inte alls hålla med om. Jag tycker inte att moderata samlingspartiet i detta fall är någon väderkvarn, utan moderaterna är nog så konsekventa. När ni skall genomföra några reformer här har ni väldigt lätt att komma in på avdragslinjen, så att det ger den effekten att ju högre inkomst man har, desto större stöd får man.

Fru Troedsson var motståndare till att vi avskaffade sambeskattningen, men nu säger hon att hon inte har sagt någonting i den frågan. Nej, men hennes partiledare har uttalat sig för att man skall överväga tuedelningsprincipen, och den får just den effekten att försvåra den gifta kvinnans utträde på arbetsmarknaden. Det var därför som vi övergav den för fem år sedan.

Sedan sade fru Troedsson också att vi skall ha en mera rättvis efterfrågan på daghem. Men är inte innebörden av det att hon menar att efterfrågan i dag är för hög och att vi därför skall bygga färre daghem? Varför annars dra upp den saken? Om vi, som fru Mogård säger, är ense om att bygga så många daghem som möjligt, över huvud taget bygga så mycket som tygen håller och i det fallet driva på socialdemokraterna, regeringen och kommunerna, varför kommer det då aldrig några sådana initiativ från moderata samlingspartiet? Varför är ni bara sura när det äntligen görs någonting? Ni kritiserar inte bara tekniska detaljer utan är negativa över huvud taget. Jag har min tolkning av varför det är på det sättet. Orsaken är att det finns en opinion som inte gillar att det satsas så mycket pengar på daghem. Och ni vill gärna vädja till den opinionen, samtidigt som ni litet pliktskyldigt säger, när ni blir pressade, att det är klart att ni vill ha daghem. Det säger ni förmodligen för att tillfredsställa de unga förvärvsarbetande kvinnor som finns också i moderata samlingspartiet. Men kom inte och säg att ni driver på! Och om ni inte gör det, så är vi inte heller ense.

Det är inte så konstigt att det finns människor som tycker att det satsas för mycket pengar på daghem och att de är för dyra. Men där gäller det att förklara, att om vi skall kunna få verklig valfrihet, som moderaterna arbetar för, så får vi ta de kostnaderna, ty annars blir det ingen valfrihet. Man kan inte både vara för valfrihet och samtidigt vara ljum när det gäller daghemmen. Det går helt enkelt inte ihop.

Slutligen sade fru Mogård att hon vägrade att gå in i någon detaljdiskussion med mig därför att jag inte har läst på ordentligt. Jag får

be om ursäkt för att jag inte har läst på vad fru Mogård sade, men jag kunde inte i hennes anförande uppfatta någonting som stred mot vad hennes partiledare tidigare har sagt i dessa frågor, och därför tog jag mig friheten hålla mig till det. Han har väl, jämtes med fru Mogård, en del inflytande i moderata samlingspartiet.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Vi har här i kammaren under några minuter upplevt en borgerlig inbördes träta om vad som menas med valfrihet, och vi har lyssnat mycket intresserade till den debatten. Jag skall här inte ta upp det anförda till närmare diskussion utan vill bara säga att från vår sida är vi alltid angelägna om att genomföra en ökad valfrihet genom konkreta reformer för vilka vi också tar det finansiella ansvaret. Barnomsorgen är där ett gott exempel.

De familjepolitiska frågorna har under de senaste åren fått en framträdande plats i den politiska diskussionen. Detta har också präglat debatten här i kammaren. Det är bl. a. ett resultat av det omfattande reformarbete som har pågått på familjepolitikens område. Under de senaste två tre åren har riksdagen på regeringens förslag beslutat om både principiellt och praktiskt mycket viktiga reformer för barnfamiljerna. Jag vill här bara erinra om föräldraförsäkringen och den allmänna förskolan.

Stora insatser har under senare år också gjorts för att underlätta en utbyggnad av kommunernas barnomsorg genom daghem och fritidshem för barn till förvärvsarbetande föräldrar, men vi vet alla att väsentliga behov ännu inte är tillgodosedda på detta område. Samtidigt vet vi att allt fler kvinnor söker sig ut på arbetsmarknaden och därigenom också ställer berättigade krav på den kommunala barnomsorgen. Detta måste vi nu lösa. Utbyggnaden av barnomsorgen är den viktigaste familjepolitiska frågan i dag.

Regeringen har nyligen träffat en överenskommelse med Kommunförbundet som innebär en kraftigt ökad utbyggnad av barnomsorgen. Överenskommelsen innebär för den närmaste femårsperioden en utbyggnad med 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya platser i fritidshem jämte en ökning av platstillgången i familjedaghem.

För att ge kommunerna ekonomiska möjligheter att genomföra den överenskomna utbyggnaden införs ett nytt statsbidragssystem som innebär en kraftig ökning av det statliga stödet till kommunerna. För att omedelbart få i gång ett ökat byggande av daghem och fritidshem har regeringen redan beslutat om en tillfällig höjning av byggnadsbidraget från den 1 november i år. Det nya statsbidraget till driftkostnaderna, som enligt överenskommelsen införs den 1 januari 1977, är avsett att finansieras genom en socialavgift på arbetsgivarna.

Denna överenskommelse kommer att ligga till grund för den proposition om barnomsorgen som regeringen skall förelägga riksdagen. I propositionen kommer också att redovisas en allmän målsättning för barnomsorgen. Målet skall vara att bereda plats inom den kommunala barn-

omsorgen för alla barn i förskoleåldern till förvärvsarbete eller studerande föräldrar samt för barn med särskilda behov av stöd och stimulans, så att efterfrågan på sådana platser kan tillgodoses. Den angivna målsättningen för samhällets barnomsorg innefattande även fritidsverksamheten för barn i skolåldern bör successivt uppnås i alla kommuner inom den närmaste tioårsperioden.

I propositionen avser regeringen vidare att föreslå att lagen om förskoleverksamhet ändras till en lag om kommunernas barnomsorg. Barnomsorgen blir därigenom en lagfäst kommunal uppgift med skyldighet för kommunerna att svara för en planmässig utbyggnad.

Åtgärder kommer också att vidtas för att successivt öka personalutbildningen för barnomsorgen så att det personalbehov som utbyggnaden medför kan tillgodoses. Regeringen har uppdragit åt skolöverstyrelsen att redovisa en planläggning för ökad utbildning av förskolelärare, barnskötare och fritidspedagoger. Denna redovisning har nu kommit in till utbildningsdepartementet och skall bilda underlag för erforderliga statliga och kommunala åtgärder i fråga om personalutbildningen.

Den överenskommelse som regeringen nu träffat med Kommunförbundet är av stor betydelse för det familjepolitiska reformarbetet. Vi har under förhandlingarna fått till stånd en överenskommelse som centerpartiets och folkpartiets representanter på kommunförbundssidan är med på. Moderaterna däremot har dragit sig ur överenskommelsen. De förklarar sitt avhopp med att de vill skapa valfrihet. I verkligheten är det, som statsministern också framhöll i går, så att utbyggnaden av barnomsorgen skall undanröja ett av de främsta hindren för en verklig valfrihet och för jämställdhet.

Man kan som moderaterna gör principiellt motsätta sig en satsning på barnomsorgen. Men det innebär då att man vill hindra kvinnorna från att förvärvsarbeta och genom förhållandenas tryck mer eller mindre tvinga dem att stanna hemma. Då skall man också ha klart för sig att en sådan politik i första hand kommer att drabba barnen. Många kvinnor kommer ändå att söka sig ut i arbetslivet. I de familjerna kommer man i många fall att tvingas till lösningar som inte är lika bra och som inte ger samma trygghet som en plats på daghem. Det är detta och inte någon valfrihet som är konsekvensen av moderaternas ståndpunkt. Moderaternas avhopp från överenskommelsen om barnomsorgen visar att de inte vill vara med när det verkligen gäller att skapa bättre villkor för barnfamiljerna. Fru Mogård höll, tyckte jag, närmast ett försvarstal i dag för moderaternas ställningstagande. Det framgick av anförandet att den uppgiften inte är särskilt lätt.

Utbyggnaden av barnomsorgen är en stor och viktig familjepolitisk reform. De förslag som regeringen kommer att lägga fram innefattar också förslag om den erforderliga finansieringen. Det är så vi måste arbeta – reformförslag måste också innefatta en lösning av finansieringsfrågorna. När de borgerliga partierna för fram olika förslag om t. ex. vårdnadsbidrag är finansieringsfrågan konsekvent obesvarad. Som statsministern fram-

höll i går finns det anledning att varna för en sådan löftespolitik. Vi vill från regeringens sida inte driva någon löftespolitik. Vi kommer att driva en familjepolitik med reformer som också innehåller förslag om hur finansieringen skall ske.

Eftersom föräldrautbildningen har nämnts vill jag understryka att det är en viktig punkt i reformprogrammet för familjepolitiken. Regeringen har uppdragit åt barnomsorgsgruppen att göra en övergripande utredning om utformningen av en föräldrautbildning som skall vara tillgänglig för alla föräldrar. Barnomsorgsgruppen lägger i dag, om någon stund, fram ett delbetänkande som bl. a. innehåller underlag för en konstruktiv diskussion i dessa mycket viktiga frågor.

Till de angelägna reformerna inom familjepolitiken hör en fortsatt utveckling av föräldraförsäkringen som har till uppgift att ge ekonomiskt stöd i sådana situationer i en barnfamiljs liv då en förälder behöver stanna hemma hos barnen. Ett utbyggnadsprogram för föräldraförsäkringen har presenterats av familjestödsutredningen, och ett förslag om en ny utbyggnadsetapp för föräldraförsäkringen kommer att läggas fram vid det nu pågående riksmötet.

Familjestödsutredningen har i sitt betänkande också visat hur man med ersättning från föräldraförsäkringen kan förkorta arbetsdagen för småbarnsföräldrarna, och den frågan har också tagits upp i debatten i dag. Jag vill understryka angelägenheten av åtgärder som ger föräldrarna ökade möjligheter att umgås med sina barn och begränsa långa vistelsetider för barn på daghem. Innan vi tar ställning till en reform på detta område måste vi klara ut hur de praktiska problemen på arbetsmarknaden kan lösas och vad vi behöver göra för att slå vakt om småbarnsföräldrarnas situation i arbetslivet. Sedan remisstiden för familjestödsutredningens betänkande gått ut inom några dagar kommer regeringen att inbjuda löntagarorganisationerna till överläggningar i dessa frågor.

Herr talman! Familjepolitiken gäller några mycket väsentliga frågor – barnens trygghet och utvecklingsmöjligheter, jämställdheten mellan män och kvinnor, samhällets service till barnfamiljerna och det ekonomiska familjestödet. Alla dessa frågor får vi anledning att återkomma till. Vi kommer aldrig att ha råd att på en gång göra allt vi vill. Med utgångspunkt i en helhetssyn på familjepolitiken kommer vi att steg för steg föra det familjepolitiska reformarbetet vidare. Jag har med detta inlägg framför allt velat peka på den stora betydelse som vi tillmäter utbyggnaden av barnomsorgen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Först apropå jämställdheten. Stanna hemma, sade socialministern. Är det socialministerns definition på en vårdargärning i hemmet? De som av brist på daghemsplatser eller för att de anser att

deras barn behöver annan omsorg, de som alltså använder sig av andra vårdformer än kollektiv barnomsorg, får inte något stöd för sina vårdnadskostnader. Kallar socialministern verkligen detta för rättvisa?

Ingen löftespolitik, säger herr socialministern. Hur skulle det vara med en politik för rättvisa och valfrihet? Nej, här får man höra att den ansvarige ministern frankt, under hänvisning till statsministern, deklarerar att rättvisa och valfrihet nog inte kan tillgodoses med tanke på finansieringsproblemen. Vad han egentligen ville säga är att det är för dyrt. Han vill inte ens försöka arbeta sig fram mot ett sådant mål utan avskriver tanken från början. Vårdnadsersättning är dumt därför att det är dyrt.

Är det dyrt? Är det någon som vet det? Är det någon som sedan 1964, när familjeberedningen principiellt uttalade sitt stöd för tanken, har besvärat sig med att räkna på det? Har det skett en grundlig utredning med beaktande av konsekvenserna för subventionerna av daghemmen, för yrkesverksamheten och för det därav följande skattebidraget till samhället, för andra bidragsformer och för skattesystemets utformning över huvud taget? Har någon räknat på kostnaderna för de många problem som kan uppstå på grund av utebliven, felaktig eller bristfällig barnomsorg? Nej, ingen har gjort detta. Socialdemokraterna har bara bestämt att det är bäst för barnen med kollektiv barnomsorg. Den som inte tycker som socialdemokraterna är då ansvarslös och bryr sig inte om barn eller annat sådant.

Jag kan inte för mitt liv fatta hur en så upprörande orättvisa får bestå som det innebär att ensidigt subventionera en vårdform och fullständigt strunta i föräldrar som måste anlita andra vårdformer. Jag förstår inte hur någon ansvarig politiker kan stå upp och försvara en sådan anordning.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med glädje att barnomsorgsgruppen nu kommer med ett resultat, i varje fall i form av ett diskussionsunderlag när det gäller föräldrautbildningen. Det är utmärkt. Jag kan bara inte låta bli att tänka på var vi kunde ha varit, om socialdemokraterna något tidigare hade insett hur viktig den här frågan är. Under hela den tid som vi hade en särskild familjeminister vidtogs inte en enda konkret åtgärd för att föra oss närmare detta mål. En utredning tillsattes, men inte någonting fördes ut i det verkliga livet under hela den tiden. Det tycker jag är beklagligt. Det saknades sannerligen inte påminnelser i riksdagen i frågan.

Beträffande den socialdemokratiska partikongressens beslut om kortare arbetsdag för småbarnsföräldrar, där jag hoppades få ett besked från socialministern, är jag ledsen att inte kunna vara lika positiv. Herr Aspling sade att man skall fundera över de praktiska problem som kan uppstå.

Det är klart att arbetsgivarna och LO inte har någon svårighet att hitta praktiska problem. De har alltid funnits när det gäller att anpassa arbetslivet efter enskilda människors behov, som avviker från genomsnittet. Vi vet hur besvärligt det var att skapa deltidarbeten, t. ex. inom

sjukvården. Inte förrän det blev ont om arbetskraft lyckades det. Då gick det ganska bra att övervinna den här kanske naturliga och mänskliga konservatismen på arbetsgivarsidan och anpassa arbetslivet efter enskilda människors skiftande behov. Men benägenheten att lösa de här problemen ökar, om regeringen vill säga rakt ut att den vill ha en sådan här reform och tala om när den skall vara genomförd. Staten har ju – i varje fall på vissa arbetsplatser – kunnat ge sina anställda rättighet att arbeta kortare tid när de har småbarn. Varför skall inte de enskilda arbetsgivarna också kunna lösa den uppgiften, särskilt om vi har en regering som säger sig vilja driva på de enskilda arbetsgivarna.

Det oroande med det här beslutet, är att de som helt och hållet är emot en särskild reform för småbarnsföräldrar, och som anser att vi skall vänta i 10–15 år tills alla kan få sex timmars arbetsdag – som Lisa Mattson och hennes förbund – har inhöstat detta beslut som en framgång. Jag måste tyvärr säga – även om herr Aspling uttalar sig på ett vänligt sätt – att så länge det inte finns några konkreta besked om när den här reformen kan införas, får vi utgå ifrån att de har haft framgång i sina strävanden att få den uppskjuten på obestämd tid.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! I denna viktiga fråga beträffande bättre barnomsorg har under gårdagen och också i dag återopats den överenskommelse som träffats mellan Kommunförbundet och regeringen. Fru Troedsson blandade i sitt inlägg i går också in finansieringsdelen i den diskussionen och lät påskina att den ingick i överenskommelsen. Jag vill ytterligare poängtera att finansieringsfrågan icke ingår i överenskommelsen. Den finns antecknad till förhandlingsprotokollet såsom regeringens ensidiga anmälan. Vi har från centern och folkpartiet klart deklarerat – det kan statsrådet verifiera – att vi icke anser det riktigt att Kommunförbundet skall förhandla med regeringen om finansieringsfrågor i statsbudgeten.

Men vi är från centern angelägna att understryka att förslaget om konstruktionen och förstärkningen av de statliga insatserna för att bygga ut den kommunala barnomsorgen är ett utomordentligt viktigt steg för att nå en bättre barnomsorg och därmed en ökad valfrihet. Från centern ser vi detta i kombination med vårdnadsbidrag som en väsentlig och nödvändig reform, som icke i sin helhet får vänta utan nu måste komma till en lösning.

Jag finner det angeläget att understryka detta också med anledning av vad herr Romanus nyss sade om att centerns förslag inte skulle innebära en jämställdhet mellan förvärvsarbete och icke förvärvsarbete. I det sammanhanget vill jag bara kort konstatera att självfallet måste i det system som vi förordar avgiftsuttaget från föräldrarna anpassas till den tid föräldrarna arbetar. Den konstruktionen måste finnas med i det stora paketet.

Jag vill, herr talman, klart konstatera att det här är viktiga frågor och vi finner dem från centerns sida vara så angelägna att vi vill ha dem lösta omedelbart.

Sedan ytterligare en kommentar beträffande överenskommelsen. Självfallet skall Kommunförbundet verka för denna målsättning. Den är angelägen att uppnå, det vill jag verifiera. Alltid är det ändå kommunerna själva som bestämmer om utbyggnaden, som bestämmer om antalet platser, som bestämmer om fördelningen mellan daghem och familjedaghem. Sedan har man att ta hänsyn till de förutsättningar som de nya bidragskonstruktionerna ger i det avseendet.

Fru TROEDSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att finansieringen inte ingår i uppgörelsen, men det finansieringsförslag som regeringen lagt fram är en protokollsanteckning. Det innebär att kommunerna på sikt, när finansieringen verkligen slår igenom i kommunernas ekonomi, själva får betala hela överenskommelsen och mer därtill. Det är inte som vi ser det något sätt att verkligen förbättra kommunernas ansträngda ekonomiska underlag. Jag hoppas att det när propositionen kommer skall gå att få en borgerlig enighet om en annan typ av finansiering. Herr Boo säger att det ändå alltid ankommer på kommunerna att själva göra avvägningen. Jag tolkar det så att den uppgörelse som träffats inte skall tas ordagrant. I överenskommelsen står det nämligen att man förutsätter att kommunerna genom att bygga daghem under den kommande femårsperioden skall kunna tillgodose 80 % av efterfrågan. Vad vi ifrån vårt håll har rest starka krav på är att varje kommun vid den planmässiga utbyggnaden skall få full frihet att göra den fördelning på olika tänkbara vårdformer som bedöms vara bäst utifrån föräldrarnas och barnens behov i just den kommunen. Vi har också krävt att statsbidragen till de olika vårdformerna – daghem, familjedaghem, flerfamiljssystem osv. – skall vara neutrala och inte styra kommunerna i den ena eller andra riktningen.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag har en känsla av att många av kammarens ärade ledamöter med intresse följt den inbördes debatt som borgerligheten har varit engagerad i. Den visar splittring och söndring i en mycket stor och väsentlig fråga. Jag skall inte kommentera detta. Jag har bara velat notera det som ett symptom på svårigheterna för de borgerliga partierna att kunna samla sig när konkreta stora sociala reformer aktualiseras.

Till fru Mogård vill jag säga, att när hon talar om valfrihet måste man komma ihåg att den första och grundläggande frågan är att kunna ge familjer, som i dag står i daghemskön, möjligheter till platser på daghem. Det finns ingen logik i moderaternas tal om valfrihet, så länge bristerna inom barnomsorgen är så påtagliga som vi alla vet att de är i dag. Dessa brister vill moderaterna inte vara med och avhjälpa. Det har framgått av debatten. Man kan bara konstatera att moderaterna igen visar ett mycket talande prov på ett förstelnat familjepolitiskt tänkande.

Jag skulle vilja ge fru Mogård ett råd: Gå ut till barnfamiljerna och fråga dem som står i köerna vad de vill. Svaret kommer att bli entydigt.

Till herr Romanus vill jag säga att vi beträffande småbarnsföräldrarna inte bara funderar. Vi kommer att inbjuda löntagarorganisationerna till direkta överläggningar om dessa viktiga frågor och problem. Har herr Romanus någonting emot detta? I så fall måste han i hög grad ha kommit vid sidan av den här debatten. Många väsentliga praktiska frågor måste bli belysta, och vi skall ta upp dem med löntagarorganisationerna.

Föräldrautbildningen är viktig. Här i landet är det alltid så att när stora frågor aktualiseras, måste vi penetrera dem och utreda dem. Det är vad som nu har skett. Jag är glad för att det betänkande, som jag får i min hand om någon stund, tar upp föräldrautbildningen. Jag delar herr Romanus uppfattning att detta är viktigt. Jag är glad för att kunna tillägga att stora folkrörelser också är engagerade i denna verksamhet och planerar ett mycket omfattande arbete på detta område. Jag tror det är ett mycket viktigt komplement.

Till herr Boo skall jag bara säga att det viktiga och angelägna var att vi nådde en uppgörelse med Kommunförbundet och att centern och folkpartiet här ställde sig bakom. Jag vill gärna säga att detta är en stor reform och den är kostnadskrävande. Jag skall inte här ta upp finansieringsfrågorna, men jag har strukit under förut, och låt mig göra det igen, att när stora reformer aktualiseras och introducceras, då måste de också betalas. Vi tar ansvaret för finansieringen. Annars är det ingen mening i reformpolitiken. Löftespolitik och överbud skulle vara att föra över frågorna på ett innehållslöst propagandaplan.

Här rör vi oss med frågor som gäller stora grupper barnfamiljer. Det är en kostnadskrävande och omfattande reform. Vi är beredda att ta ansvaret för den. Men jag skall inte ta upp denna fråga nu. Vi får återkomma till den. Jag har emellertid velat notera att vi alla kände stor tillfredsställelse denna förhandlingsdag när vi kunde nå enighet om hur vi nu skall bygga ut barnomsorgen ute i kommunerna.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först bara säga att jag blev litet förvånad när herr Boo i en replik till socialministern gav sig på mig. Han borde i varje fall ha hållit sig till vad jag sade, nämligen att centerns förslag till vårdnadsbidrag, som det är utformat, missgynnar de förvärvsarbetande – det kan ju vem som helst räkna ut – eftersom bidraget är beskattat.

Jag har självfallet ingenting emot, herr Aspling, att ni talar med löntagarorganisationerna. Det kan kanske vara idé att även tala med arbetsgivarna. LO och Arbetsgivareföreningen är väl ungefär lika konservativa på denna punkt, så båda kan behöva få ett resonemang till stånd. Men det viktigaste är ju att det kommer någonting ut av ett sådant samtal och att föräldrarna får ett besked om att det här går att lösa. Det får inte vara så, att man bara kan ordna kortare arbetstid när det behövs för produktionens skull, utan det skall vara möjligt också när människorna behöver det. Tills vi har fått ett sådant besked, är i varje fall inte jag tillfredsställd.

Föräldrautbildningen är utmärkt. Min marginalanteckning där var bara att om familjeministern när vi förde fram frågan första gången hade sagt att det här var en bra och viktig synpunkt, det här skall vi sätta i gång och utreda med detsamma, därför att vi inser att föräldrarna behöver det, så hade det varit ännu bättre. Nu sade familjeministern: Ja, den där föräldrautbildningen, som folkpartiet och herr Romanus talar om, vet jag inte vad den skall vara bra för – det är ju ingenting angeläget. Det var det som jag tyckte var beklagligt.

Sedan noterade herr Aspling att det rådde oenighet mellan folkpartiet och moderaterna i fråga om daghemsutbyggnaden. Det är väl knappast ägnat att förvåna att ett liberalt parti och ett konservativt parti har olika uppfattningar i viktiga politiska frågor. Annars behövdes det ju inte två partier. Att det behövs ett liberalt parti just när det gäller familjepolitiken är klart. Det finns många människor som vill ha en ökad daghemsutbyggnad men som inte är intresserade av någon socialism, som inte vill ha planhushållning, eller att staten skall ge sig in och reglera i det ekonomiska livet och på andra områden. För de människor som vill ha en familjepolitik som satsar på att ge människor möjlighet att förvärvsarbeta och samtidigt vara tillsammans med sina barn, som verkligen vill driva på daghemsutbyggnaden, men som inte önskar någon socialism inom den ekonomiska politiken, är det viktigt att folkpartiet finns.

Fru TROEDSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Aspling talade om inbördes träta mellan de borgerliga partierna. Det är riktigt att vi något skiljer oss åt vad beträffar medlen att uppnå våra mål på detta område. Men jag ser det ändå som ett styrkebälte att vi är så helt eniga om målet för familjepolitiken, nämligen att ge valfrihet för småbarnsföräldrar mellan hem- och förvärvsarbete men också mellan olika former av barntillsyn. Det tycker jag det finns all anledning att stryka under.

Herr Aspling sade att vi skulle gå ut och fråga barnfamiljerna. Men att bara bygga daghem löser inga som helst valfrihetsfrågor. Har man hand om barnomsorgen i en kommun, är det mycket lätt att konstatera att många av de föräldrar som i dag lämnar sina barn på daghem gör det av tvingande ekonomiska skäl. Med en politik som ger större valfrihet skulle de kanske välja att vara hemma hos barnen och på det sättet göra en väl så stor insats. Den möjligheten att välja har den socialdemokratiska politiken förmenat dem.

Vad vi har reagerat mycket starkt mot när det gäller regeringens synpunkter på hur uppgörelsen om utbyggnaden av daghemmen skall finansieras är att finansieringen måste leda till höjda kommunalskatter och framför allt till starkt höjda skatter för landstingen. Det måste innebära ytterligare minskade möjligheter för de familjer som så önskar att antingen avstå från förvärvsarbete för att i stället själva ta hand om barnen eller själva på egen bekostnad skaffa fram en ersättare i de fall då daghem inte kan utnyttjas. Vi skall ändå, herr Aspling, vara mycket

väl medvetna om att det också finns familjer som har många småbarn, där det enda realistiska alternativet helt enkelt är vård i det egna hemmet. Den gruppen får väl ändå inte sättas på undantag, herr Aspling?

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Socialministern tyckte att jag skulle ta kontakt med barnfamiljer. Jag har faktiskt ett litet barnbarn, och det får inte plats på daghem ännu på flera år. Det kanske kommer som en överraskning för socialministern, men faktum är att detta barn måste ha vård och fostran under den tid hon väntar på daghemsplats. Det är mycket dyrt, men hon eller hennes föräldrar får inget som helst stöd när det gäller denna vårdkostnad.

Sedan skall jag berätta också en annan sak för socialministern: De flesta kvinnor i moderata samlingspartiet är faktiskt yrkesarbetande, utom de i de allra högsta åldrarna. Det är litet antikverat av socialministern att tro att våra kvinnor skulle skilja sig på något sätt från kvinnor i andra partier. Det är heller inte den diskussionen vi skall föra. Jag har alltså deklarerat – och jag anser att jag därvidlag har FN bakom mig – att politikerna inte skall lägga sig i vad människor sysslar med om de gör ett hederligt arbete. Och jag hävdar fortfarande att arbete i hemmet också är hederligt arbete.

Poängen i det här resonemanget är: Skall inte samhället ge stöd, så att varje barn får den för det bästa omsorgen? Är det bara föräldrar till barn som ges plats i kollektiv barntillsyn som skall ha stöd? Är detta verkligen rättvisa och valfrihet? Är det tilltro till föräldrarnas ansvar och vilja att ta hand om sina barn? Nej, det är inte det. Det är en styrning av föräldrarna. Det innebär därför ett misstroende mot föräldrarna.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag skall inte gå i någon närmare debatt med fru Mogård. Jag tycker att moderaternas avsteg från uppgörelsen med Kommunförbundet talar sitt eget språk. Det är tillräckligt.

Sedan sade fru Troedsson att man på borgerlig sida – hon riktade sig till herr Romanus – ändå är enig om målsättningarna. Jag skulle vilja fråga herr Romanus om han är ense med fru Troedsson och moderaterna om målsättningarna. Det vore intressant att höra.

Jag skall inte heller förlänga debatten så mycket mer när det gäller småbarnsfamiljernas arbetstid etc. Jag hänvisar herr Romanus till regeringsförklaringen. Där sades det klart ut att en förlängning av ersättnings tiden för föräldrar som stannar hemma i samband med barns födelse och en förkortning av arbetsdagen för småbarnsföräldrar är angelägna reformer. Regeringen kommer att inbjuda löntagarorganisationerna till överläggningar rörande de praktiska problem på arbetsmarknaden som måste lösas för att beslut skall kunna fattas i denna fråga. När remissbehandlingen om kort tid är avslutad kommer vi att inbjuda löntagarorganisationerna.

Men eftersom herr Romanus försöker driva de här frågorna på sitt speciella sätt skulle jag gärna vilja läsa upp ett kort stycke från en intressant artikel i Fackföreningsrörelsen, där det heter: "Frågan om hur vi ska använda våra mänskliga resurser i arbetslivet och om de verkligen räcker för de arbetsuppgifter som måste utföras, är ännu långt ifrån klarlagda. Valet kommer så småningom att stå mellan en stegvis allmän nedtrappning av arbetstiden eller delreformer för vissa grupper. I dag saknar vi emellertid underlag för att avgöra vilken väg som är den riktiga; kanske måste det bli fråga om att kombinera insatser av båda slagen."

Jag tycker att det är viktigt att ett uttalande i fackföreningsrörelsens egen tidning finns med i belysningen av denna fråga.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Romanus och fru Troedsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Om man spottar på en sten tillräckligt länge så blir den blöt. Socialministern, fru Mogård och herr Romanus kan vara övertygade om att kampen för fler och bättre daghem kommer vpk tillsammans med aktionsgrupper och barnfamiljer att driva till dess barnomsorgen ges ett sådant utrymme som den skall ha.

Alla förskolebarn borde ha rätt till daghemsplats, alldeles oavsett om mamman förvärvsarbetar eller ej. Och alla yngre skolbarn borde ha tillgång till fritidshemsplats. Detta borde vara ett axiom för alla politiker vid det här laget, efter alla utredningar och opinionsyttringar som entydigt talar om hur viktig barnomsorgen är.

Men inte ens den nödvändigaste barnomsorgen tillgodoses. Både den politiska och den ekonomiska viljan saknas hos borgare och socialdemokrater. I valtider är det lätt att förledas tro att det finns fler partier än vpk som vill bygga bort daghemsbristen. År efter år tvingas många barnfamiljer till otillfredsställande nödlösningar för att klara tillsynen av barnen. Ytterst är det barnen som blir slagträna i striden om fler daghem, och det är också barnen som dyrast får betala för samhällets bristande ambition att bygga ut barnomsorgen.

Det kan nu konstateras att förskoleplanen blivit en statistisk manipulation som saknar all förankring i verkligheten, och den bittra sanningen är, trots socialministerns många försäkringar, att förskoleplanen inte ger någon utbyggnad att tala om.

Ungefär hälften av alla förskolebarn behöver en daghemsplats därför att deras mammor förvärvsarbetar. Dessutom tillkommer de barn som av olika sociala skäl behöver en daghemsplats.

100 000 daghemsplatser och 50 000 fritidshemsplatser på fem år – det är regeringens svar på förskoleplanen som slog snett. Tror socialministern att det räcker att bygga ut med 100 000 daghemsplatser till 1980, när

det i dag behövs 400 000 platser? Vänsterpartiet kommunisterna föreslår i stället 50 000 nya daghemsplatser varje år. Eller tror socialministern att 200 000 lågstadiesbarn med förvärvsarbetande mödrar klarar sig på en utbyggnad av 50 000? Och hur skall behovet av fritidshemsplatser för 10–14-åringarna tillgodoses?

Men det behövs inte bara en kvantitativ utbyggnad av barnomsorgen. Det behövs också en kvalitativ. Alltför länge har kvaliteten på barnstugorna blivit eftersatt.

Från kommunerna har ofta hävdats att bristen på utbildad personal hämmar utbyggnadstakten. Barnstugeutredningen har gjort jämförelser mellan personalbehov och personaltillgång, och enligt de beräkningarna måste det fram till 1980 utbildas upp till 58 000 personer utöver vad som planerats för att barnstugornas behov av adekvat utbildad personal skall kunna tillfredsställas.

Arbetslivet är inte anpassat till de vuxnas roll som föräldrar, och därför kommer barnen hela tiden i kläm mellan föräldrar och yrkesarbete. Arbetslivet måste förändras och anpassas även till barnens behov av mer kontakt med föräldrarna. Sex timmars arbetsdag skulle därför bli en nyckelreform för alla förvärvsarbetande och för alla barn. Vänsterpartiet kommunisterna har föreslagit en nedskärning av arbetsdagen så att sex timmars arbetsdag är uppnådd 1980.

De primära utgångspunkterna när det gäller att bygga bort daghemsbristen måste vara barnens behov och föräldrarnas möjligheter att förvärvsarbeta eller studera. Men i diskussionen om barnomsorg har kommunernas ekonomiska resurser ofta anförts som en begränsande faktor för utbyggnaden.

Det finns utredningar från skilda delar av landet som redovisar *nettokostnaden* för kommunerna när hänsyn tagits till kommunernas ökade skatteintäkter och minskade socialutgifter samt till föräldraavgifter och statsbidrag. Resultaten från dessa utredningar varierar, men i stort sett pekar de i samma riktning, nämligen att de faktiska nettokostnaderna på sikt för kommunerna blir obetydliga eller t. o. m. blir till ett nettoöverskott.

Vänsterpartiet kommunisterna menar att staten måste ta ett större ekonomiskt ansvar för barnomsorgen på såväl kort som lång sikt. Kortsiktigt måste staten ta över personalkostnaderna och långsiktigt hela kostnaden för barnomsorgen. Man kan notera att regeringen nu också blivit medveten om att en kostnadsförskjutning måste ske till förmån för kommunerna. Regeringens förslag till nya finansieringsformer måste ses som en framgång för de förslag som vpk under många år ställt.

Även om utbyggnaden av barnomsorgen sålunda mer skenbart än reellt belastar den kommunala ekonomin finns det från andra utgångspunkter skäl att leda debatten in på kommunernas allmänna ekonomiska situation. Skatterna är mycket höga. Sedan 1968 har kommunalskatten ökat från 19 till ca 26 kr. för år 1976 i genomsnitt. Det finns många orsaker till detta, bl. a. att kommunerna måste med kommunala medel finansiera

statliga ålägganden, som borde finansieras *helt* med statsbidrag. Särskilt kännbart är detta givetvis i de s. k. inflyttningskommunerna, där krav samtidigt ställs bl. a. på färdigställande av skolor, daghem, vägar och bostäder, förutom krav på social service i övrigt.

Dessutom är den proportionella skatten ur fördelningssynpunkt orättvis. Låginkomsttagare drabbas hårdast av kommunalskatten. Det är oftast i inflyttningskommunerna som låg- och mellaninkomsttagarna finns, och det är också inflyttningskommunerna som toppar den kommunala skatteligan.

Men det är inte bara de statliga åläggandena som pressar kommunernas ekonomi. Lagstiftningen när det gäller beskattning av företagen är fullkomligt hänsynslös mot kommunerna och leder till att intäkterna till kommunerna uteblir samtidigt som företagen ställer krav på kommunerna vad gäller bättre vägar för att underlätta deras distribution, bättre vatten- och avloppsförhållanden, skräddarsydda utbildningar för att få arbetskraft som passar ortens företag.

Jag skall ta ett exempel från min hemkommun Huddinge, där f. ö. budgetarbetet för 1976 torde vara det svåraste hittills utan att kommunen egentligen på något område tillmötesgår invånarnas krav på högre standard, förbättrade och nya nyttigheter. En tio-i-topp-lista från min kommun över de största juridiska skattebetalarna i kommunen visar att t. ex. Ikeas skatteförmåga har sjunkit från 6,3 milj. kr. år 1969 till under 1 miljon 1974. Samtidigt som Ikeas verksamhet och försäljning ökat enormt har företagets skatteförmåga minskat till en sjundedel. Billmans regulator, med 700 anställda, finns inte ens med bland de tio största skattebetalarna i kommunen. Konsum och KF:s Vårbybryggeri, som var en stor skattebetalare så sent som 1971, har också ramlat bort från listan. Inte heller Essos stora anläggning med bensinstation och hotell finns med. Ingen tror väl att skatteförmågan på något sätt minskat för t. ex. Ikea till en sjundedel av vad den var för fem år sedan; tvärtom. Men bolagen begagnar sig av lagliga möjligheter att smita undan så att skatten blir så lindrig som möjligt.

Fyra av de tio största skattebetalarna är bostadsorganisationer. Bostadsrättsföreningar och kommunens bostadsstiftelse, som inte har någon som helst produktion, svarar genom bara fastighetsskatt för inte mindre än 75 % av skatteinkomsterna från de tio största företagen. Min egen bostadsrättsförening på bara 200 lägenheter betalar i fastighetsskatt nästan lika mycket till kommunen som det stora Ikea gör. 187 milj. kr. inkommer i år i skatt i Huddinge, och därav svarar företagen för bara 6 milj. kr. Man kan fråga sig om detta förhållande är rimligt. Företagens alla möjligheter att smyga undan vinsterna, t. ex. i form av s. k. koncernbidrag till utlandet eller till mer eller mindre skenbara förlustbolag i andra landsändar, måste stoppas. Den mot kommunerna hänsynslösa lagstiftningen om företagsskatten måste upphöra. Kapitalet skall beskattas, företagen skall betala skatt efter sin verkliga produktion i resp. kommun och därigenom tvingas att – precis som löntagarna måste göra – bidra till kommunernas kostnader.

Också när det gäller låne- och bidragsdelen har kommunerna stora bekymmer dels genom att lånemarknaden är begränsad och kringgärdad av diverse kvoter och utmärks av höga räntor och allt kortare amorteringstider, dels genom att statsbidragen inte har anpassats till de ålägganden som kommunerna fått genom riksdagsbeslut.

Vad gäller kommunernas utgiftsproblem vill jag nämna några omständigheter som försvårar kommunernas ekonomiska situation.

För det första har markpriserna stigit genom en fortsatt markspekulation, som i sin tur leder till höga exploateringskostnader och som vidare ger höghyror för bostadskonsumenter. För det andra belastas kommunerna med arbetsgivaravgifter som tar en dryg del av pengapotten. Än större blir det här problemet, om kommunerna även skall drabbas av en höjd arbetsgivaravgift för att finansiera den tänkta skattereformen. Om den finansieras helt via arbetsgivaravgift, innebär det att kommunalskatten måste höjas betydligt. Dessutom har kommunerna en stor del lågavlönad personal, som måste få rejäla lönelöft.

Vänsterpartiet kommunisterna har många gånger tidigare lagt fram förslag som syftar till ekonomiska lättnader för kommunerna. Jag vill gärna upprepa de kraven:

1. En statlig bostadsbank för finansieringen av bostäder.
2. En förändring av markpolitiken så att markspekulationen upphör.
3. Ett slopande av arbetsgivaravgifterna för kommuner och landsting.
4. Ökade statsbidrag till verksamhet som ålagts kommunerna.
5. En ändring av bolagsskatten och ett stopp för laglig skatteflykt.
6. Ökade lånemöjligheter för kommunerna till låg ränta och med långa amorteringstider.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! År 1972 presenterade Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund ett familjepolitiskt program, som är den första verkligt genomtänkta analysen av familjens roll i framtidens samhälle. Den analysen visar att vi måste få en samlad lösning på frågor som rör arbetsliv, barnomsorg och jämställdhet.

Det är en pionjärgärning som vårt förbund har utfört, och det visas väl främst därav att detta program ända sedan 1972 har återopats i alla familjepolitiska diskussioner i denna kammare liksom det har diskuterats inom vårt parti och legat till grund för en lång rad av de reformer som socialministern tidigare nämnde, bl. a. föräldraförsäkringen och den allmänna förskolan.

Men jag måste tillstå, herr talman, att jag börjar bli mer och mer betänksam inför utvecklingen av den familjepolitiska debatten här i landet. Jag har med mycket stort intresse lyssnat till herr Romanus. Han talade lugnt och avspänt. Men det fanns för ett par år sedan både affekt och aggression i hans tonfall då vi diskuterade valfriheten. Han kunde inte förstå eller acceptera vår analys att den verkliga valfriheten icke går att genomföra, helt enkelt därför att vi icke har tillräckligt stora ekonomiska

möjligheter att lämna ett val mellan arbete utanför hemmet och kompensation för den lön som annars faller bort. Det har vi icke råd med.

Därför är det ganska glädjande att i Liberal debatt nr 4 i år – det nummer som presenterar folkpartiets nya familjepolitiska program, som skall debatteras på folkpartiets stämma – läsa en artikel av Lillemor Mundbo som tar upp principerna och resonemangen bakom detta nya program. Jag citerar: "De flesta människor har i dag ingen eller obetydlig valfrihet. Den totala valfriheten kan lika litet som den totala jämlikheten bli verklighet för någon människa." Det är exakt samma slutsatser som vi kom till tre år tidigare – även om vi när det gäller möjligheterna och vägarna att öka människornas jämställdhet givetvis skiljer oss ganska väsentligt från folkpartiets uppfattning.

Det har varit beklämmande – ja, genant – att behöva konstatera att vi inom det socialdemokratiska kvinnoförbundet, när vi höll kongress i september månad, ansåg oss föranledda att anta en resolution där vi uttalade att vi icke var barnfientliga. Det var genant att behöva göra det, men skulden faller inte på oss utan på två borgerliga kvinnoförbund, som omedelbart gick ut i pressen och talade om vår barnfientlighet. Jag kan icke kalla detta annat än aggressivitet och brist på respekt för den lågmälda och analyserande debatt som vi verkligen måste ha kring dessa frågor. Det är en av anledningarna till att jag är bekymrad över den familjepolitiska debatten som den förs f. n.

Den andra anledningen är att vi – medlemmarna i det socialdemokratiska kvinnoförbundet – blev kallade för barnfientliga helt enkelt därför att vi hade en annan uppfattning än många andra om två år och fem månader av ett barns liv. Jag tror att det behöver sägas någon gång att vi håller på att skapa en ganska bekymmersam gränsdragning, som vi inte har haft tidigare. Det sker måhända när vi talar om önskemålet – som man finner på många håll – om kortare arbetsdag för småbarnsföräldrar. Det sker måhända när man studerar moderaternas, folkpartiets och centerns olika förslag. Man finner där en lång rad förslag till lösningar: rätt till deltid intill dess barnet är tre år, rätt till tjänstledighet intill dess barnet är tre år, rätt till vårdbidrag – hur det nu än utformas i de borgerliga förslagen – intill dess barnet är tre år. Jag tycker verkligen att vi skall fråga oss: Håller vi i den ganska akademiska debatt vi för kring dessa frågor på att föra in begreppet att barn är småbarn till dess de är tre år och sedan är de enbart barn? Så är det verkligen inte, herr talman. Och jag tror att något av det mest väsentliga som har sagts i de här frågorna sades av oss i vårt uttalande på kongressen och även av statsminister Palme på den socialdemokratiska partikongressen. Det finns perioder i en familjs liv då det kan kännas nödvändigt att någon närmare engagerar sig kring barnen och stannar hemma en tid.

Är det så alldeles säkert att det är just upp till tre år som ett barn behöver vår största omsorg? Jag har nära kontakt med småbarnsföräldrar. Jag känner väl deras stora och svåra problem, men jag vet också, av min och andras erfarenhet, att ibland kan fem-sjuårsåldern vara svårare.

Det kan vara de första åren i skolan. Det kan också vara de år då ett barn börjar närma sig tonåren och alltså har större behov av nära kontakt med anhöriga och förtrogna än tidigare.

Mot denna bakgrund tror jag att vi skall vara varse vilken fälla vi håller på att samla in unga individers problem i. Vi måste också mycket noga tänka igenom vilka gränser vi sätter. Det var bl. a. av den anledningen som vi i Socialdemokratiska kvinnoförbundet, när vi presenterade vår programskrift 1972, ingalunda gick in för kortare arbetstid för småbarnsföräldrar. Vi nämnde den generella arbetstiden. Vi nämnde också tanken på en kortare arbetsdag för föräldrar med barn upp till elva års ålder just för att markera att det finns andra perioder i barns liv då de kan behöva föräldrarna bättre än i tidigare åldrar.

Jag vågar också påstå att det finns icke någon politisk organisation som så har penetrerat frågan om den kortare arbetsdagen som mitt förbund. Vi har utarbetat en skrift med olika lösningar. Det är en frivillig linje. Det är den generella linjen som vi stannade för med stor majoritet på vår kongress. Det är en sär lösning – en sär lösning som vi sade att vi visste mycket litet om. Vi visste en del om fördelarna. Vi visste inte mycket om nackdelarna. Delegationen för arbetstidsfrågor var då ännu icke tillsatt, men vi krävde att denna delegation tillsattes just från den utgångspunkten att man måste ordentligt analysera alla frågor som hör ihop med den kortare arbetsdagen för att sedan komma till en rimlig och riktig slutsats.

Vi har verkligen ordentligt försökt tänka igenom föräldrarnas situation i det framtida samhället, och vi kan redan i dag konstatera att av kvinnor med barn under två år är mer än varannan ute i arbetslivet. Av dem som har barn i grundskoleåldern förvärvsarbetar nu tre av fyra.

Utvecklingen går alltså mer och mer mot att kvinnorna kommer ut i förvärvslivet. Hela 67 % av den vuxna kvinnliga befolkningen befinner sig nu ute i arbetslivet, och det är därför som även vi har prioriterat en stor satsning på barnomsorgen.

Vi är glada över regeringens initiativ. Vi är glada över den överenskommelse som träffats med Kommunförbundet. Men våra ambitioner går om möjligt ännu längre. Vi vet att den brist på daghem som finns runt om i landet är mer än katastrofal. Den måste vi på alla sätt försöka komma till rätta med. Och därför blev resultatet av våra överväganden att vi vill ha en etappvis förkortning av arbetstiden till sex timmars arbetsdag på 1980-talet. Vid den presskonferens som nyligen hölls av DELFA, alltså delegationen för arbetstidsfrågor, medgav en av LO:s representanter att vi kan nå dit 1980.

Vi vill vidare få 50 000 nya daghemspplatser om året under de kommande sex åren och en lagstiftning som garanterar utbyggnadsmålet.

Kraftigt utökat statsbidrag är vår tanke när det gäller barnomsorgen och daghemmen. Vidare vill vi – och det tror jag är ytterst viktigt – ha en utvidgning av föräldraförsäkringen. Vi vet att vi delvis kommer att få det, men jag anser det vara nödvändigt att få den ökad till 20 dagar

per barn och år med tanke på barnens sjukdomar och vikten och nödvändigheten av att någon av föräldrarna är med när barnen slussas in i daghem eller i förskola.

Vi vill också ha bättre kommunal omsorg om sjuka barn. Vi vill ha laglig rätt till tjänstledighet när barnomsorg inte kan ordnas. Vi vill ha rätt till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen och kontant arbetsmarknadsstöd när barnomsorg inte kan ordnas samtidigt som arbete erbjuds. Vi inbillar oss att de reformerna bättre skulle motsvara föräldrars och barns aktuella behov än ett snitt på treårsåldern, som det föreslås när det gäller delvis tjänstledighet, deltid eller ett eventuellt tänkt vårdnadsbidrag. Man måste tänka: Vad händer efter treårsåldern? Man kan inte bara stanna där. Man måste på ett helt annat sätt analysera den situationen innan man, som jag uppfattar det, många gånger rent skrivbordsmässigt sätter upp mallar. Vi får inte låta det bli så att vi anser att småbarn är småbarn till tre års ålder och sen är de barn utan några större problem.

I detta anförande instämde fru Bergander och fru Ludvigsson, herr Larfors samt fru Ohlin, fru Sundström, fru Normark, fru Thunvall och fru Hörnlund (samtliga s).

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka Lisa Mattson för att hon ansåg att jag talade lugnt och avspänt. Det var givetvis också min avsikt att göra det. Jag brukar inte sätta betyg på kollegerna här i kammaren, men det är mig ett nöja att återgälda vänligheten; Lisa Mattson talade också lugnt och avspänt.

Däremot vill jag på en annan punkt vara litet mindre artig. Fröken Mattson citerade vad Lillemor Mundebo, förbundssekreterare i Folkpartiets kvinnoförbund, hade skrivit i tidskriften *Liberal debatt* nr 4 år 1975, men det citatet var ofullständigt. Jag skall här läsa ett längre stycke, så blir sammanhanget mer klart. Så här skriver Lillemor Mundebo under rubriken *Den liberala valfriheten*:

”Den valfrihet som det liberala familjeprogrammet talar om är ingenting som människor redan har och som samhället skall låta bli att lägga sig i. Ökad valfrihet skapas genom samhällsåtgärder. De flesta människor har i dag ingen eller obetydlig valfrihet. Den totala valfriheten kan lika litet som den totala jämlikheten bli verklighet för någon människa.

Men en ökad valfrihet kan åstadkommas genom familjepolitiska reformer. Utgångspunkten måste vara, att det inte finns en enda lösning som är bra för alla individer – eller alla familjer. Det är samma utgångspunkt som måste gälla i strävan efter jämlikhet.”

Det är just den tankegången jag har försökt utveckla här. Om man inte kan nå perfekt valfrihet kan man ändå sträva efter att öka människors valfrihet. Det är förbluffande att ni inte kan få in den tankegången i er analys, som Lisa Mattson kallar det. Lisa Mattson sade på den so-

cialdemokratiska partikongressen: Vi vill ha arbete åt alla vuxna och kollektiv omsorg om barnen. Därmed har vi gjort upp med begreppet valfrihet. Dvs. ingen ökad valfrihet, utan tvärtom – valfriheten är någonting man skall undvika. Som det socialdemokratiska kvinnoförbundet vill ha det, så skall alla ha det. Vi drar alltså helt olika slutsatser av resonemanget. – Jag tycker kanske att det är litet anspråksfullt att kalla det som står i programmet på just den här punkten för analys.

Vi anser alltså att det är nödvändigt både att bygga ut daghemmen, som jag har utvecklat, och att införa ett ekonomiskt stöd, någon form av vårdnadsbidrag som föräldrarna själva kan avgöra hur de vill använda. Det skapar inte någon perfekt valfrihet men mera valfrihet än om de inte får ett sådant bidrag, som de själva kan förfoga över. – Jag vill inte gå så långt att jag kallar det här för någon märkvärdig analys, men det är i varje fall mera sammanhängande än Socialdemokratiska kvinnoförbundets tankegångar på området.

Slutligen vill jag rätta till ytterligare en sak. På s. 20 i Socialdemokratiska kvinnoförbundets program Familjen i framtiden står det: "För barnens skull anser vi det dock vara så väsentligt med en förkortning av vårdarnas arbetstider att vi föreslår att småbarnsföräldrarna bör komma i första hand vid en arbetstidsförkortning." Varför har ni övergivit denna uppfattning? Varför skall småbarnsföräldrarna nu få vänta i 10–15 år på sin arbetstidsförkortning?

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag citerade inte allt vad fru Mundebo skrivit av den anledningen att jag tillfogade att vi dragit olika slutsatser om medlen. Vi talar om kortare arbetsdag, om trygghet för barnen och om arbete åt alla. Det är de vägar vi anser att man skall gå. Det ni säger om valfrihet är ett uttryck för valfrihetsmyten.

Jag vidhåller att vi i vårt första program talade om barn upp till elva års ålder. Året därpå gjorde vår förbundsstyrelse på uppdrag av kongressen en översyn av programmet, och redan då fann vi att den kortare arbetsdagen skulle bli lättare att genomföra om man gick avtalsvägen. Sedan dess har vi intagit den ståndpunkten. Det uttalande herr Romanus citerade återfinns icke i de fyra nytryck av vårt program som därefter utkommit.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag citerar ordagrant: "För barnens skull anser vi" – alltså det socialdemokratiska kvinnoförbundet – "det dock vara så väsentligt med en förkortning av vårdarnas arbetstider att vi föreslår att småbarnsföräldrarna bör komma i första hand vid en arbetstidsförkortning." Småbarnsföräldrar kan väl inte betyda föräldrar till barn upp till elva år! Det måste gälla barn någonstans under skolåldern.

Jag angriper inte denna programpunkt, eftersom den sammanfaller med den som jag förfäktar. Jag tycker det är rimligt att man inte låter små-

barnsföräldrarna vänta utan tar dem först. Min fråga är bara: Varför har ni övergivit den ståndpunkten? Man får ändra åsikt. Jag tycker det är fullt respektabelt. Men ni måste ha något skäl till det. Det kan väl inte vara så, Lisa Mattson, att ni anser att det är lättare att genomföra den kortare arbetstiden om man genomför den för alla? Var och en vet ju att det kostar så mycket att det kommer att ta åtskilliga år. Vi kan diskutera om det kommer att ta 10 eller 15 år, men en arbetstidsförkortning för alla motsvarar ändå en reallönehöjning av storleksordningen 33 %. Familjestödsutredningen har visat att det går att genomföra en arbetstidsförkortning för småbarnsföräldrar till en rimlig kostnad. Frågan är då om vi skall säga till småbarnsföräldrarna: Ni får vänta i 10–15 år. Antingen får ni jobba heltid, eller också får ni vara hemma helt och hållet, eller också får ni ta deltidsjobb med den sämre ställning på arbetsmarknaden som det i dag innebär för de kvinnor som har det. Varför skall vi tvinga dem till det valet när det finns en möjlighet att genomföra den här reformen snabbare för dem som den är mest angelägen för?

Jag tycker det vore önskvärt om vi kunde få höra skälen till denna ståndpunktsändring. Jag upprepar att jag inte moraliserar över den. Man kan ändra uppfattning om det är så att man får fram nya fakta. Men vilka är i så fall dessa nya fakta?

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Om man läser vad vi skriver om kravet på kortare arbetsdag för småbarnsföräldrar och studerar även att-satserna finner man att elvaårsåldern är klart angiven. Det fattade vi emellertid mera som ett mycket långsiktigt principkrav än som någon reell verklighet.

Vi är både glada och förvånade över att denna tankegång så snabbt vann gehör både inom mitt parti och andra partier samt på löntagarhåll. Vi diskuterade närmast hur man realistiskt skulle kunna få det kravet genomfört. När vi fann att opinionen var så stor gick vi in för den generella uppfattningen. Vi har arbetat vidare på andra modeller också, men vi har stannat för den generella, vilket jag tror framgår ytterligt klart av det utlåtande som vi fogade till en del motioner till vår förbundskongress. När vi vet och har LO:s ord på att en generell arbetstidsförkortning ändå har möjlighet att komma måste man i dagsläget göra vissa prioriteringar. Vi prioriterar en utbyggnad av barnomsorgen plus den utbyggnad av föräldraförsäkringen som jag tidigare talade om och en tredubbling av utbildningskapaciteten av förskollärarna framför denna reform. Detta var den prioritering som vi gjorde på vår kongress.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Svensk familjepolitik har vuxit fram i stort sett under 40 år sedan mitten av 1930-talet. Under den tiden har inte bara våra åtgärder ökat i omfattning och delvis ändrat inriktning; själva motiven för hela politiken har också förskjutits. Från början var de motiven renodlat befolkningspolitiska – man trodde att nationen höll på att dö ut, vi behövde

fler barn, därav familjepolitiken i dess begynnelse.

Sedermera, låt mig säga för tio år sedan, hade vi nått fram till i stort sett enighet om att motivet för de familjepolitiska insatserna var ett enkelt rättvisemotiv. Det behövdes ingen ytterligare motivering – det var rättvist och rimligt att samhället solidariskt tog en del av ansvaret för barnen. När det gällde målet för politiken hade man då också hunnit bli tämligen ense om att i centrum stod önskan att tillförsäkra alla barn i Sverige bästa möjliga uppväxtförhållanden.

Sedan har insatserna alltmer kommit att motiveras med arbetsmarknadspolitiska och jämställdhetspolitiska skäl. Det har under vissa år gällt att tillgodose arbetsmarknadens krav på mer folk, och därvid skulle man utnyttja den arbetskraftsreserv som de hemarbetande kvinnorna på den tiden ansågs utgöra. Det har också mer och mer blivit en fråga om jämställdhet mellan män och kvinnor.

Låt mig gärna säga att det är inget fel med en familjepolitisk insats, om den får gynnsamma effekter både på arbetsmarknaden och för jämställdheten mellan män och kvinnor. Det är t. o. m. önskvärt att den får det. Men i centrum måste fortfarande stå omsorgen om och hänsynen till barnens bästa. Det är detta det i första hand gäller.

Vi var och jag tror att vi – åtminstone de allra flesta – fortfarande är överens om att ansvaret för barnen, deras vård och fostran i första hand vilar på föräldrarna. Vad samhället kan och skall göra är att lätta den ansvarsbördan så att den inte blir omöjlig att bära. Men det torde vara få som anser att samhället skall ta över hela ansvaret för barnen, ekonomiskt och på annat sätt.

Vi kräver mycket av samhället i dag; det har vi rätt att göra och det skall vi göra. Men jag kan inte finna att vi har rätt att kräva att samhällets insatser skall gå ända därefter att det skall vara självklart att familjer kan skaffa sig barn och kräva att få fortsätta att leva i alla avseenden som om man inte hade några barn. Det kan inte vara familjepolitikens uppgift. Fortfarande vilar huvudansvaret på familjerna som har att bära det ansvaret med den hjälp som samhället kan och bör lämna.

Vad är en familj i dag? Lisa Mattson ansåg sig förtalad och beskylld för barnfientlighet. Jag kan i så fall säga: Välkommen till de förtalades gäng! Vi inom moderata samlingspartiet är uppenbarligen kvinnofientliga och motståndare inte bara till daghemsbyggen utan också till jämställdhet mellan könen. Det sägs att det är en utbredd uppfattning i mitt parti att kvinnans rätta plats är den klassiska, där hon står vid spisen och föder barn. Det är naturligtvis inte så. Det finns, herr Romanus, många människor i landet som håller fast vid den gamla familjesynen – ibland kallad den klassiska – att mamma skall vara hemma och sköta man och barn. Sådana uppfattningar finns inom alla partier. Det är sannolikt fler som tycker så i moderata samlingspartiet än i folkpartiet på grund av att det finns fler människor i moderata samlingspartiet än i folkpartiet. Om vi ser till procentuella andelar kan vi kanske vara ungefär lika goda. Men det finns inget parti i Sverige som – såsom parti – driver en politik

som innebär att vi skall tillbaka till den familjetypen som den dominerande.

Vad är en familj i Sverige i dag och vad är den om några få år?

En familj är, i normalfallet, två vuxna förvärvsarbetsbetande människor och ett mindre eller större antal barn. Jag vet – och jag tror att det är fler som vet – att dessa vuxna förvärvsarbetsbetande människor i väldigt många fall önskar att någon av dem kan göra ett kortare avbrott i förvärvsarbetet under några få år medan barnen är små och mest vårdkrävande. Men även om de skulle få tillfälle att göra detta och även om det skulle bli flera barn – inte bara ett – handlar det ändå om perioder på tre, fem eller åtta, kanske tio år. Men om det så skulle vara tio år är det fortfarande en parentes i ett arbetsliv på fyrtio år.

Vad tjänar det då till att t. o. m. från riksdagens talarstol blåsa under den hätska motsättning som ibland kan upplevas ute i debatten mellan vad vi kallar hemmakvinnor och yrkeskvinnor? Det är ju samma personer fast vid något olika tidpunkter i livet. De har rimligen samma intresse av att få bästa möjliga förhållanden under bägge de här perioderna, både den korta period som man kan vilja ägna åt vårdarbete i hemmet och den mycket längre period som alla människor i vår tid och i framtiden i huvudsak ägnar åt förvärvsarbete.

Det gäller barn. Det finns barnpsykologer, erkända sådana, som uppskattar att det kanske finns en halv miljon barn i Sverige i dag, från de minsta och upp till låg- och mellanstadieåldern, som växer upp under förhållanden som innebär risk för allvarliga skador för barnen. Det kan vara de som växer upp i en alltför liten familj med en isolerad miljö i ett segregerat bostadsområde och som har för få kontakter. Det kan vara de, vars föräldrar arbetar utanför hemmet utan att barntillsynen är ordnad. Det kan vara de som befinner sig på daghem och inte passar för att vara där eller de som befinner sig i ett familjedaghem och skulle passa bättre på ett daghem.

Det gäller också skolbarnen, som fru Lantz talade så varmt för vid något tillfälle. Det gäller nyckel- och påsbarnen som är övergivna av hela vuxensamhället från klockan två eller tre på eftermiddagen till klockan fem eller sex.

Vi vet inte hur många de är. Men att de är många, det är säkert. Vi vet inte hur många som tar allvarlig skada. Men, herr talman, jag är rädd för att det skulle räcka med att någon enda procent av den där gruppen, som kanske är en halv miljon, skulle ta allvarlig skada för att det t. o. m. mätt i ekonomiska mått skall vara dyrare för samhället än all den satsning vi kan göra på familjepolitiken.

Vad är det vi vill inom moderata samlingspartiet? För att inte göra det för långt – jag har bara två och en halv minut kvar – kan man sammanfatta det som vi ser som mest aktuellt i några punkter.

Valfriheten som måste innefatta reformer, sannolikt på skatteområdet, och någon form av vårdnadsersättning. Det skall vara en rejäl vårdnadsersättning, skattepliktig och pensionsgrundande. När vi har fått den val-

friheten då kan vi fastställa det verkliga behovet av daghemsplatser. Vi kan väl, vill jag säga till herr socialministern, som har gått härifrån, herr Romanus och andra, inte hävda att en önskan om ökad valfrihet bara består i att tusentals och åter tusentals småbarnsfamiljer går med en obändig längtan ut på arbetsmarknaden och efter en daghemsplats? Har ni aldrig träffat de småbarnsfamiljer som har både förvärsarbete och daghemsplats och som är drivna nästan till förtvivlan av det prestationskravet att två människor skall göra tre människors jobb, vilket inte blir bättre av att det ofta alljämt fördelas så att en gör en människas jobb och en gör två människors jobb? Är det så svårt att inse att om vi ger dessa människor – de som känner så finns både på daghemmen och i daghemsköerna – möjlighet att välja vad de i första hand vill under några få år, ökar vi också möjligheten för dem som vill det motsatta, de som verkligen vill ha möjlighet till förvärsarbete och till daghemsplats, att snabbare komma fram i kön. Det är ganska enkelt.

När vi har fastställt det verkliga behovet av daghemsplatser, är det – säger vi i moderata samlingspartiet – samhällets skyldighet att tillgodose detta behov så snabbt som möjligt. Det innebär en mycket väsentlig utbyggnad av det nuvarande beståndet, därom råder ingen som helst tvekan. Behovet finns framför allt för de något äldre förskolebarnen, men säkert också för många av de yngsta.

Sedan gäller det arbetstiden. Kom ihåg att om vi bygger ut till s. k. full behovstäckning av daghemsplatser för alla förskolebarn, innebär det skiftgång och nattarbete. Där vill jag säga klart och utan varje tvekan, herr talman, att jag kan icke se något skäl – samhällsekonomiskt, arbetsmarknadspolitiskt, jämställdhetspolitiskt, privatekonomiskt eller vad ni vill – som för mig kan motivera att man sätter små barn i treskift på daghem. Aldrig! Hellre får samhället betala hela lönen som måste till för att man skall undvika det.

Är det så att vi drar en snäv gräns vid tre år? Nej! Men fröken Mattson vet lika bra som jag att när vi lägger fram förslag i denna fråga måste vi precisera oss och tala om vad vi i första hand vill göra. Jag har sagt och skrivit – och det har stått i moderata motioner – att på sikt är det en tilltalande tanke att en vårdnadsersättning kan möta den allmänna förskolan. Genom att sänka åldersgränsen för tillträde till den allmänna förskolan och genom att höja vårdnadsersättningsåldern kan de två vårdformerna avlösa varandra. Då får man inte den där skarpa gränsen. Det är ingen som tror att alla problem i ett barns liv upphör vid tre år, men många tror på goda grunder att för de flesta så föreligger under de allra första åren i ett barns liv det största behovet av vård och tillsyn och kontakt just med den egna familjen och de egna föräldrarna.

Vi kan inte göra allt på en gång. Herr Aspling talade om finansieringen. Det är ändå så att en vårdnadsersättning – även i den storleksordning som jag brukar tala om och som vi skriver om från moderata samlingspartiet, dvs. ett basbelopp och väl det för att ersättningen skall bli pensionsgrundande, omkring 10 000 kr. om året – är en liten sak jämfört

med den daghemssatsning man nu talar om. Det är lätt att räkna i huvudet att om varenda familj med barn i en viss ålder gör anspråk på den formen av tillsynsstöd, kostar det ungefär en miljard per årgång barn. Det finns 100 000 à 110 000 barn i varje årgång. Om man räknar med att hälften väljer att ta emot daghemsplats kostar det en halv miljard. För två och en tredjedels årgång barn, dvs. från föräldraförsäkringen och upp till treårsåldern, kostar det någonting mellan en miljard och 1,5 miljarder. Genomfört successivt med en årgång i taget kostar det lika mycket som det kostar att fr. o. m. denna månad höja barnbidraget med 300 kr. per familj och år, dvs. 540 milj. kr. Det är alltså inga astronomiska tal, men självklart måste det finansieras. Kostnaderna är dock inte av den storleksordningen att man årtal i förväg, innan beslut har fattats, måste peka ut vilka avgifter eller skatteformer som skall finansiera just den kostnaden, men självklart skall detta finansieras.

Låt också mig, herr talman, till sist vara något personlig. Fru Mogård hade ett barnbarn. Jag har tre. Det är en dotter som har tre små barn, mellan ett och fem år. Det kan inte bli tal om dubbelt förvärvsarbete i en sådan familj. Hon bor dessutom på landet, i glesbygd. Inte ens om det fanns daghemsplatser skulle det vara möjligt, det vet alla som har försökt.

Men om de kunde, om de bodde där det fanns ett daghem, om det fanns jobb, om man kunde orka – då skulle den familjen få ett bidrag på bra nära 60 000 kr. om året för att se till tre barn. Är det rimligt?

Låt vara, det är rimligt att vi satsar starkt på detta. Men är det rimligt att man under nuvarande förhållanden inte får ett enda öre när man gör jobbet själv? Och är det rimligt att en sådan familj faktiskt, åtminstone periodvis, hamnar i en ekonomisk situation som är väldigt nära den rena fattigdomen, samtidigt som vi för en annan i samma situation lägger ut mellan 50 000 och 60 000 kr. av allmänna medel? Är det valfrihet, herr talman?

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall börja med att instämma på en viktig punkt som herr Carlshamre nämnde, nämligen att man inte skall blåsa under motsättningar mellan de hemarbetande kvinnorna och de yrkesarbetande kvinnorna. Jag är angelägen att nu liksom tidigare ta tillfället i akt att protestera när man försöker få fram sådana känslor.

Men vilka är det som framför allt har ägnat sig åt att blåsa upp sådana motsättningar? Jo konservativa debattörer med Svenska Dagbladet och herr Carlshamres partiledare i spetsen, som talar om att här finns några som försöker nedvärdera hemmafruarnas insatser, försöker jaga ut dem på arbetsmarknaden och allt detta. Det är dessa debattörer som har ansvaret för att det finns en inflammerad känsla hos många hemarbetande, en känsla av att de inte anses göra en fullvärdig insats.

I folkpartiet har vi inte bara protesterat mot ett sådant sätt att debattera. Vi har också fört fram konstruktiva förslag för att stötta upp dem som

är hemma. Vi har föreslagit ATP-poäng för barnavårdande arbete, att man skall förstärka de hemarbetande föräldrarnas ställning i sjukförsäkringen, att man skall ge vårdnadsbidrag. Vi har fått anslutning även från moderaterna för våra förslag. Det gick inte så snabbt – fru Mogård har erkänt det och det håller jag henne räkning för – men nu har vi fått moderaterna med oss. Det tycker jag är bra. Ett vårdnadsbidrag skulle säkert få en större praktisk effekt än vad herr Carlshamre och jag säger i riksdagen, även om vi är aldrig så välvilliga mot alla grupper.

Herr Carlshamre ansåg det orättvist att säga att moderaterna skulle vara daghemsfientliga. Men vi har fått påtagliga bevis på att de verkligen inte är så entusiastiska. Jag vill inte anklaga herr Carlshamre. Han har nog verkat för att moderaterna skulle ställa sig bakom beslut om utbyggnad av daghemmen. Men ingenstans har moderata samlingspartiet – vad jag känner till – varit pådrivande för daghem. När ni så ofta återkommer till de ekonomiska resonemangen som också herr Carlshamre var inne på, att om föräldrarna fick ett vårdnadsbidrag skulle de säkert inte efterfråga daghemsplatser i samma utsträckning, då får ni väl finna er i att man tycker att ni har litet dålig förståelse för vad som ligger bakom det förhållandet att många kvinnor i dag vill ha ett förvärvsarbete, även om de har små barn.

Vi skall inte diskutera hur många barnfamiljer vi har kontakt med. Den typen av uppvisning har ett begränsat värde. Eftersom ni så sällan talar om de andra drivkrafter som ligger bakom att kvinnorna söker sig ut i förvärvsarbete, får ni finna er i att anses vara en smula daghemsfientliga.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja påminna herr Carlshamre om några siffror. Av barn i åldersgruppen 7–12 år har 80 % förvärvsarbetande mödrar. Hälften av alla förskolebarn har förvärvsarbetande mödrar. Dessutom vet vi att det finns barn som av sociala skäl – psykiska eller fysiska handikapp – behöver barnomsorg. Det har man konstaterat i olika utredningar. Den gruppen är mycket stor. I en av mina grannkommuner, nämligen Haninge kommun, uppgår siffran till 25 %.

Vad det handlar om när man skall diskutera barnomsorg är för det första barnens möjligheter i samhället. Alla barn skall ha lika möjlighet i samhället, och det kan de få om man har en utbyggd barnomsorg. För det andra är det kvinnans jämställdhet, hennes önskan att kunna gå ut i förvärvsarbetet. Till det sagda hör också att de ensamstående mödrarna tenderar att öka i antal. Och den viktigaste delen i kvinnans frigörelseprocess är den ekonomiska jämlikheten.

En annan orsak som bidrar till kvinnans ökade benägenhet att gå ut i förvärvslivet är utbildningen. Kvinnorna får bättre och längre utbildning nu än vad som var vanligt för bara några år sedan.

En sista bidragande orsak till att man måste bygga ut barnomsorgen är att levnadsomkostnaderna är så höga i vårt samhälle. Hyrorna är höga

och matkostnaderna är höga och därför är man ibland tvingad till att ta ett förvärvsarbete även om man inte skulle önska det, som väldigt många kvinnor gör.

Dessa siffror är alltså realiteter. Man kan ha delade meningar om huruvida kvinnan skall arbeta utanför hemmet eller ej. Jag förmodar att herr Carlshamre helst såg att kvinnan stannade hemma. Det har vi fått litet bevis för tidigare i debatten. Men om kvinnan nu vill arbeta utanför hemmet – och det har visats att hon vill göra det – skall hon då inte ha rätt att av samhället kräva en fullgod barnomsorg, som ju är en förutsättning för att hon över huvud taget skall kunna komma ut?

Vpk är självklart det parti som starkast och hårdast har drivit kravet på sex timmars arbetstid. Vpk har inte fått stöd från något annat parti och inte heller från de socialdemokratiska kvinnorna, vilka här i dag så starkt har pläderat för en arbetstidsförkortning.

Vi har krävt sex timmars arbetsdag. Skiftarbete och nattarbete är givetvis inte önskvärt för småbarnsföräldrar, men om man har skiftarbete eller nattarbete, skall man då inte vara berättigad till en god omsorg om barnen?

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Bortsett från det sista – där jag uttalade meningen: Under inga omständigheter treskiftsgång för småbarn på daghem – kan jag betrakta fru Lantz inlägg som en komplettering till vad jag sade. Hon bara bestyrker det. Jag säger att familjerna består av förvärvsarbetande vuxna och barn, och fru Lantz bestyrker detta i siffror. Det är inga olika meningar om det. Och den tendensen går vidare.

Fru Lantz har fel om hon tror att jag hör till dem som bara vill ha hemmakvinnor omkring mig. Jag har ingen sådan och har inte haft det heller, och det har aldrig varit tal om något sådant. Inte heller mitt parti vill driva utvecklingen tillbaka åt det hållet.

Jag tänkte inte, herr talman, bry mig om historieskrivningen, men den blir litet konstig. Fröken Mattson talade om att man 1972 lade fram Socialdemokratiska kvinnoförbundets familjeprogram, som sedan dess har legat till grund för de familjepolitiska besluten i riksdagen. Sanningen är väl att samma år utkom ett stort betänkande från familjerättskommittén, och det är det betänkandet som nästan punkt för punkt har legat till grund för de därefter följande besluten i riksdagen.

Moderata samlingspartiet, herr Romanus, har anslutit sig till en rad krav – jag tror t. o. m. kravet på pensionsrätt för barnavårdande arbete i hemmet var med. Herr Romanus vänder upp och ned på allt. Det är ju precis tvärtom. Så långt jag kan minnas – och jag börjar bli rätt gammal – har vi drivit det kravet. Ibland, men inte oavbrutet om jag minns rätt, har vi fått hjälp av herr Romanus parti och tidvis även av andra partier – t. o. m. när det har gällt vårdnadsersättningen.

Fru Mogård har rätt men är litet blygsam när hon säger att det har dröjt tills moderata samlingspartiet har anslutit sig till det kravet. Fru

Mogård menar att i år har för första gången den högsta beslutande instansen, partistämman, enhälligt och klart uttalat sig för den lösningen. Men det innebär ingalunda att det är första gången den här tanken har förts fram från moderata samlingspartiet. Den första gång då den fördes fram mer utformat var just i familjepolitiska kommitténs betänkande år 1972. Jag hade personligen en reservation till det med ett utformat förslag till en vårdnadsersättning. Samtidigt fanns en skiss av en annan konstruktion, gemensam för centerpartiet och folkpartiet, som man för övrigt har ändrat väsentligt sedan dess. Det förslag jag skrev den gången är i stort sett det som alljämt gäller för moderata samlingspartiet, så det är inte något nytt och hastigt påkommet. Men det är riktigt att först i år har partistämman fattat ett formellt och enhälligt beslut om att vi skall gå den vägen.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den här historiedebatten är väl inte så oerhört värdefull, men skall historieskrivning förekomma skall den vara riktig. Det är möjligt att förslaget om vårdnadsbidrag fördes fram av moderata samlingspartiet första gången 1972. Det sade herr Carlshamre nu. Det hörde vi alla. Jag har visserligen inte varit med här så länge, men jag vet att vi voterade om detta i riksdagen i varje fall redan 1970, och då röstade moderaterna emot det förslag om vårdnadsbidrag som fördes fram av folkpartiet och centerpartiet. Således har ni varit efter på den här punkten. Det är bra att vi nu är ense om att det behövs ett sådant här stöd.

Det som jag har kritiserat – det gäller både moderaterna och, i viss mån, centerpartiet – är att ni utformar ert stöd så att det missgynnar de förvärvsarbetande. Den kritiken gäller centerpartiets förslag till vårdnadsbidrag och, ännu mer, moderaternas förslag på skatteområdet. Det utesluter inte att det i era förslag finns ett inslag av vårdnadsstöd som kommer alla till del. Men era förslag får den effekten att de vrider utvecklingen tillbaka genom att missgynna förvärvsarbete.

Herr Carlshamre sade att det troligen finns fler inom moderata samlingspartiet än inom folkpartiet som gillar den traditionella kvinnosynen. Det tror jag är alldeles riktigt. Han menade att det beror på att det finns fler moderater över huvud taget. Det är väldigt så fort det går att bli stor! Jag har varit med om att moderaterna har varit mindre än folkpartiet både i riksdagen och i många kommuner, och jag antar att jag får vara med om det igen. Jag vill bara stillsamt säga till herr Carlshamre: Höghod går före fall – tänk på det.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart. Det går ännu förtare att bli liten, herr Romanus, än att bli stor. Det vet vi båda, och det kanske vi båda kommer att få erfaras mer än en gång.

Jag tror att herr Romanus uppfattning att vårt förslag skulle missgynna de yrkesarbetande bygger på ett missförstånd. I dag är det så – det var

bl. a. det jag ville belysa med mitt personliga exempel i slutet av anförandet – att den som har möjlighet att ha yrkesarbete och dessutom har turen att få en daghemsplats i dag gynnas med ett belopp i storleksordningen 18 000–20 000 kr. framför dem som inte har den förmånen. Om man tar halva det beloppet och ger åt dem som inte har möjlighet att förvärvsarbeta och få daghemsplats, kan det innebära att man missgynnar de yrkesarbetande? De har fortfarande 10 000 kr. mer än de andra. Jag tror att det är helt nödvändigt att en vårdnadsersättning utformas så att den bl. a. får den effekten att något utjämna den enorma bidragsklyftan mellan dem som har och dem som inte har daghemsplats. Jag förstår inte att det är möjligt att kalla det för att missgynna de yrkesarbetande.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Jag beklagar om jag nu bryter av mitt i den familjepolitiska debatten. Jag hade anmält mig för att tala om en annan vårdform, nämligen om sjukvård. Familjepolitiken hade vårt parti överlämnat till Gabriel Romanus. Också sjukvården tillhör statsrådet Asplings ansvarsområde, men han är tyvärr inte närvarande i kammaren just nu.

Jag har heller inte hört att någon tagit upp sjukvårdsproblemen under hela den allmänpolitiska debatten. Det skulle kunna tydas så, att på det området allting står rätt till i Sverige. Och visst är det så att svensk sjukvård har byggts ut i rask takt. Den snabba tekniska och medicinska utvecklingen har ju skapat oanade möjligheter att återföra en sjuk människa till hälsa. Internationellt sett har vi i Sverige en sjukvårdsapparat som står i särklass, och vi har väl utbildad vårdpersonal, som också gör sitt yttersta.

Men trots detta fungerar sjukvården dåligt för många människor. I tidningarnas insändarspalter uttrycker man dagligen sitt missnöje och ställer frågor av följande typ:

Är det rimligt att jag på en akutmottagning skall behöva vänta sju timmar på att få ett elakt huggsår ihopsytt?

Varför måste jag gå till en akutmottagning och vara tvungen att avstå från en hel dags förtjänst i väntan på att komma till tals med en läkare?

Jag har varit på återbesök tre gånger och varje gång möter jag en ny läkare och måste på nytt rabbla mina problem. Är det vettigt?

Ingen hade tid att tala med mig när jag låg på sjukhuset. Jag kände mig som ett nummer, inte som en människa.

Vi måste tyvärr konstatera att insändarna har rätt – sjukvården fungerar dåligt i dag för många människor. De upplever att de har svårt att få kontakt med sjukvården. De skulle vilja känna någon doktor, som också känner dem och som de kan tala med när de eller deras barn är sjuka. I många fall blir resultatet nu att de vänder sig till sjukhusens akutmottagningar, som på det sättet blir överbelastade.

Ett sätt att uppnå en avlastning på akutmottagningarna är att, som folkpartiet föreslår, stegvis införa ett husläkarsystem, som påminner om det som sedan länge tillämpas i Storbritannien.

Varje person får möjlighet att registrera sig hos en allmänläkare, i första hand hos den distriktsläkare som har hand om det område där man bor. Valet av läkare skall emellertid vara fritt. En som har speciella önskemål kan alltså registrera sig hos en annan läkare, t. ex. en privatpraktiserande läkare.

Jag är väl medveten om att med den läkartäthet som vi har just nu i vårt land skulle varje läkare få ett par tusen patienter. Men antalet personer per läkare kan successivt minskas när tillgången på läkare ökar. Den läkare hos vilken man är registrerad blir alltså ens "husläkare".

Vid sjukdom kontaktar patienten "sin" husläkare. Så gör man och har sedan länge gjort i England. Konsultation sker vid allmänläkarens mottagning eller, om detta inte är möjligt, genom hembesök av läkare. Vi anser att hembesök bör bli vanligare vid detta system än i det nuvarande. Vid en vårdcentral, dvs. ett gemensamt organ för husläkarna, upprätthålls också en telefonjour dygnet runt, så att en patient vid behov kan komma i kontakt med en läkare som också har tillgång till patientens vårdjournal. Vid behov av specialistkonsultation eller av sjukhusets resurser för undersökningar skall naturligtvis remiss utfärdas av husläkaren. Det betyder i princip att sjukhusens mottagningar inte skall vara öppna annat än för remissfall och naturligtvis för allvarliga akuta händelser.

Den stora fördelen med ett sådant system är att varje människa vet vart och till vem hon skall vända sig i händelse av sjukdom. Hon vet också att hon kan komma tillbaka till samma läkare, som då känner till hennes problem. Vid jourfall t. ex. på natten kan man visserligen inte alltid räkna med att få kontakt med just sin egen läkare men ändå med en läkare på vårdcentralen, som har tillgång till ens journal. Läkarna kan å sin sida få en bättre kunskap om patienternas levnadssituation, vilket i sin tur underlättar behandlingen. Husläkaren skulle givetvis även få ansvar för efterbehandling. Hur värdefullt skulle det inte vara för barnfamiljer att föräldrar när barnen är sjuka kunde vända sig till sin husläkare, som barnen känner!

Ett husläkarsystem skulle – som folkpartiet ser det – ge en ökad vårdtrygghet och bättre personlig kontakt. På längre sikt skulle det även medföra en avlastning på den tunga och kostnadskrävande slutna vården. Den får naturligtvis inte försämrats genom en sådan förändring i sjukvårdsorganisationen. Sjukhusvården måste erbjuda goda specialister. Det är också nödvändigt att organisera sjukhusvården så att det finns tid för kontakt och information. Patienter skall ha rätt att få en begriplig information – om sin egen situation, om behandlingen och om de regler som tillämpas vid den vårdinrättning där de befinner sig, och de skall givetvis också ha rätt att ta del av sina egna sjukjournaler – även när de befinner sig hos en privatläkare. En god omvårdnad måste sätta patienten i centrum.

Herr talman! Kanske är ett av de allra största och viktigaste problemen i dag hur vi skall kunna ge mänsklighet och större trygghet i vården. Folkpartiets husläkarsystem kanske är ett sätt att lösa en del av de problemen.

Fru FREDGARDH (c):

Herr talman! Jag skulle ha lust att säga som fransmännen: "Revenons à nos moutons!" – Låt oss alltså återvända till familjepolitiken!

Familjepolitiken har länge framstått som en huvudfråga för centern. För regeringen däremot har den hittills i stort sett varit en fråga som kommit i andra hand. Det har saknats ett långsiktigt familjepolitiskt program. Hade man haft ett sådant hade knappast den situationen i vårt land varit före i dag att tusentals barn står utanför samhällets barnomsorg, vilket innebär att de varken kan få daghems- eller familjedaghemsp plats. Detta är inget gott förhållande, vare sig för föräldrar eller barn. Givetvis är föräldrarna bekymrade, och frågor som gäller barnomsorgen följs i dag av dem med största uppmärksamhet.

Centern har vid olika tillfällen krävt ett familjepolitiskt program. Vi har också själva lagt fram ett sådant, där vi starkt understryker att hela detta frågekomplex måste angripas på bred front och med flera parallellt löpande åtgärder. Familjen är nämligen ingen enhetlig företeelse, även om familjen som begrepp kan ges en rätt enhetlig definition. Förhållandena skiftar från den ena familjen till den andra. Problem och behov är olika, beroende på familjens sammansättning, familjemedlemmarnas ålder, föräldrarnas arbete, möjligheten – eller omöjligheten – att få hjälp i hemmet osv. De svåraste problemen möter vi i småbarnsfamiljerna, och det är också för dessa som behovet av åtgärder är störst.

Vi i centern har klart insett detta. I vårt program, som lades fram i en partimotion till vårriksdagen, har vi pekat på en hel rad åtgärder som är nödvändiga för att skapa bättre villkor för barn och barnfamiljer. För att detta mål skall nås kräver vi för det första förbättrade ekonomiska villkor för barnfamiljerna, för det andra utbyggnad av samhällets barnomsorg och för det tredje anpassning av arbetslivet till barnfamiljernas situation.

I fråga om det första kravet föreslår vi ett vårdnadsbidrag att utgå till alla familjer med barn under tre år och vidare att barnbidraget skall göras värdebeständigt genom indexreglering.

Herr Romanus har i dag sagt att det vårdnadsbidrag som centern föreslår missgynnar de förvärvsarbetande, eftersom det är beskattat. Vi kan inte hålla med om den saken. Det vårdnadsbidrag som vi föreslår skapar valfrihet. Det ger möjlighet att välja. Det är sjukpenninggrundande. Det är ATP-grundande. Det gör det lättare att korta av arbetstiden från åtta till sex timmar för barnfamiljerna.

Vårt krav nr 2, som gäller samhällets barnomsorg, är att alla barn vars föräldrar så önskar skall erbjudas plats på daghem, familjedaghem eller fritidshem. En ökad andel av kostnaderna för daghemmen bör då läggas på staten. Stödet till daghemmen bör också förbättras. Viktigt är att barnomsorgen anpassas till de lokala behoven i fråga om lokaler och öppethållande och därigenom att man arbetar med små enheter och eftersträvar flexibla lösningar.

En central plats i vårt familjepolitiska program har kravet att föräldrar

med barn upp till tre år ges en lagstadgad rätt till förkortning av arbetstiden till sex timmar per dag. För att samtidigt ge småbarnsföräldrarna anställningstrygghet kräver vi lagstadgad rätt till tjänstledighet för föräldrar som har barn under tre år. Här vill jag också nämna andra krav som vi ställer, t. ex. på möjligheter till deltidarbete och flexitid. Dessa krav gäller givetvis också traditionellt manliga yrken. Vidare anser vi att den sociala tryggheten måste förbättras för de deltidarbetande, som i dag utgörs praktiskt taget helt och hållet av kvinnor.

Jag vill särskilt understryka att rätten till tjänstledighet skall gälla båda föräldrarna och av dem kunna utnyttjas alternativt. Just när det gäller vårdnadsbidraget och den därmed förbundna rätten till tjänstledighet har centern ofta mött kritik. Med tanke på den reella hjälp som ett vårdnadsbidrag skulle ge småbarnsfamiljerna och den faktiska valfrihet som det skulle skapa är det emellertid i hög grad önskvärt att denna åtgärd kan vidtagas.

Jag noterade med tillfredsställelse att socialministern meddelade att förslag angående föräldrautbildning nu skall komma. Det är ett krav som vi länge har haft. Det gäller ju här att få ut en rätt information till föräldrarna. Den information som kan ges genom förskola och skola är viktig, men den upplysning som ges direkt till föräldrarna är trots allt den mest betydelsefulla och den som ger resultat på längre sikt. Attityder och värderingar grundläggs på ett mycket tidigt stadium hos barnen, redan innan de kommer i kontakt med daghem och förskola. Det är i hemmet som dessa värderingar bildas, och det visar sig att de sedan ligger fast, ofta för hela livet.

I dag saknas möjligheter till föräldrautbildning praktiskt taget helt och hållet, om man undantar den samlevnadsundervisning som ges i skolan. Den är givetvis viktig, men de ungdomar det här är fråga om är knappast riktigt motiverade för en undervisning om föräldraskap, om detta att fungera som förälder. Det kan man kanske inte heller begära vid deras ålder. Det verkliga intresset för föräldrakunskap kommer först när familjebildning är aktuell och när ett barn är på väg. Det är då samhällets föräldrautbildning måste sättas in.

På barnomsorgsområdet har det onekligen hänt en hel del i höst. Vi har fått regeringens uppgörelse med Kommunförbundet om en snabbare och mera medveten takt i utbyggnaden av daghem och fritidshem. Man kommer inte ifrån att det hittills har gått litet sakta i kommunerna, även om detta i många fall har bottnat i ekonomiska förhållanden och begränsade, hårt ansträngda resurser. Nu får kommunerna, som centern krävt tidigare och senast vid det s. k. skattestoppet, det ekonomiska tillskott som är nödvändigt. Det är en riktig utveckling, eftersom det ju måste vara ett hela samhällets intresse att skapa trygga uppväxtförhållanden för barnen och att bistå föräldrarna i deras ofta pressade situation.

Ännu bättre hade dock varit om den behövliga utbyggnaden av daghemmen hade kompletterats med det vårdnadsbidrag som centern förespråkar. Då hade väsentligt ökad valfrihet getts till småbarnsfamiljerna,

och det hade blivit möjligt för dem att i varje fall inom viss ram välja mellan olika åtgärder.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga till Lisa Mattson att också vi i Centerns kvinnoförbund har lagt fram ett familjepolitiskt program. Vi gjorde det faktiskt också 1972, och om jag inte minns fel var det några veckor som skilde oss åt beroende på den bristande kapaciteten i det tryckeri som vi anlidade. Vi har alltså också länge drivit de familjepolitiska frågorna.

Man kan beklaga att mycket av de riktigt tänkta förslag som lades fram av Camilla Odhnoff nu tycks ha sopats under bordet. Det åtta-punktsprogram från den socialdemokratiska kongressen som sammanfattar de familjepolitiska målsättningarna gör visserligen en vacker upp-räkning, men formuleringarna är vaga. När dessa åtgärder blir verklighet är ovisst. Vad som i dag sker är en ensidig satsning på daghemmen, och i det sammanhanget skulle jag kort vilja nämna två viktiga saker som icke får åsidosättas vid den kommande utbyggnaden. Kravet på kvalitetsförbättring av barnomsorgen måste tillgodoses. Det gäller här inte bara att öka antalet tillgängliga platser utan också att nå förbättrad kvalitet på den omsorg som ges.

Vidare måste utbildningsfrågorna lösas. Det har hittills talats mycket om den saken men litet har blivit gjort. Nu verkar det som om också här någonting skulle hända, och jag hoppas att så verkligen blir fallet.

Kvinnornas ökade yrkesarbete utanför hemmet har varit en av de faktorer som starkt ökat kravet på samhällets barnomsorg. Omfattningen av kvinnors förvärvsarbete – och det gäller då inte minst förvärvsarbete på halvtid – har ökat starkt. Enligt den rapport som Sverige iordningställde till kvinnokonferensen i Mexico har ”antalet sysselsatta kvinnor ökat med ca 300 000 från 1965 till 1974, medan antalet sysselsatta män under samma tid minskat med ca 30 000. Det betyder i praktiken att den ekonomiska tillväxt som ägt rum under perioden knappast skulle ha varit möjlig, om inte kvinnornas förvärvsarbete ökat.” Framför allt småbarnsmödrarnas förvärvsarbete har ökat, vilket innebär att antalet sysselsatta kvinnor når toppsiffror i åldrarna 20–34 år.

Under den tid som den här nämnda rapporten gäller har vissa inbrytningar gjorts av kvinnor i manligt dominerade yrken, men ännu så länge är dessa inbrytningar små. Kvinnorna finns huvudsakligen i ca 25 av de över 300 yrken som finns redovisade på arbetsmarknaden, medan männen är spridda över hela fältet av yrken. Inom dessa 25 yrken visar kvinnorna därtill en benägenhet att samlas i elva yrken, vilka praktiskt taget alla är lågt värderade och lågt betalda. Mer än 50 000 kvinnor arbetade 1974 i vart och ett av dessa elva yrken där topparna utgörs av hälso- och sjukvårdsarbete, husligt arbete, hemsamariter, barnskötare och kökspersonal samt s. k. annat kontorsarbete, dvs. annat än bokföring, kassaarbete, stenografi och maskinskrivning. I vartdera av dessa tre yrkesområden arbetade över 200 000 kvinnor. I de elva yrkena fanns 1,3 miljoner kvinnor och 46 500 män, dvs. 75 % kvinnor och 25 % män.

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

Det betyder med andra ord att 81 % av alla sysselsatta kvinnor återfanns inom denna snäva ram.

En sådan begränsning av det kvinnliga yrkesvalet leder inte bara till en koncentration av kvinnorna i vissa låglöneyrken utan gör också kvinnorna mera utsatta för konjunkturväxlingar än män. Fortfarande lever den uppfattningen kvar i alltför stor utsträckning att kvinnor är ett slags reservarbetskraft. Även andra fördomar mot kvinnor finns i arbetslivet, hos både arbetsgivare och arbetstagare – och hos både män och kvinnor. Kvinnor har, sägs det i kvinnoårsrapporten, som jag citerade tidigare, "en lösare anknytning" till arbetsmarknaden än män. Detta leder i sin tur till högre arbetslöshet bland kvinnor, ett förhållande som visat sig denna höst när ändrade konjunkturer börjat göra sig märkbara i vårt land. Antalet arbetslösa kvinnor utgjorde i september i år 47 000 mot 45 000 i september 1974, medan antalet arbetslösa män uppgick till 29 000 i år mot 38 000 i fjol. Andelen arbetslösa kvinnor av samtliga arbetslösa är så hög som 61,8 % i år mot 54,2 % i fjol. Motsvarande siffror för män är i år 38,2 % och i fjol 45,8 %. Ungdomssiffrorna, dvs. arbetslösa under 25 år, ligger i faktiska tal vid 38 000 eller utgör 50 % av alla arbetslösa.

Många samverkande faktorer skulle kunna nämnas, men de viktigaste bottnar i ett kvardröjande könsrollsmönster som i dag är förlegat. Av vidtagna åtgärder har det s. k. jämställdhetsbidraget till arbetsgivare inte fått den avsedda effekten. Denna s. k. femkrona per timme och anställd till arbetsgivare som anställer och utbildar kvinnor i typiska mansyrken eller vice versa har helt enkelt slagit slint. Ytterst få personer är i dag anställda på dessa villkor, enligt uppgift totalt endast 155 personer, varav 150 kvinnor och fem män.

Ser man på det stimulanspaket som regeringen lagt fram i höst finner man att där föreslås vissa åtgärder för att motverka kvinno- och ungdomsarbetslösheten. Jag skulle här främst vilja nämna de höjda utbildningsbidragen inom arbetsmarknadsutbildningen. Lika stort grundbidrag kommer att utgå till både gift och ogift. Därtill slopas prövningen av grundbidraget gentemot makes inkomst. Inte minst detta sista är en välkommen åtgärd. Man kan dock konstatera att de flesta övriga åtgärderna direkt siktar in sig på ungdomen och att intresset för att motverka den kvinnliga arbetslösheten och direkt hjälpa kvinnorna genom konjunktursvackan icke varit så stort. Man skulle här vilja efterlysa åtgärder som kan bidra exempelvis till att eliminera de skillnader i fråga om kvinnors sysselsättning, förvärvsintensitet och arbetslöshet som förekommer såväl mellan olika regioner som inom en och samma region. Med andra ord: Det gäller här lokalisering av verksamhet som i lika grad kan dra till sig kvinnlig som manlig arbetskraft. Men, herr talman, åtgärder av det slaget har vi hittills inte sett så mycket av.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara i all korthet förklara varför vi anser att

centerpartiets förslag om vårdnadsbidrag är utformat så att det missgynnar de förvärvsarbetande, eftersom det är beskattat. Fru Fredgardh tog ju upp den saken.

En familj med hemmavarande förälder får behålla ungefär 400 i månaden av det här vårdnadsbidraget. Om däremot båda föräldrarna är heltidsarbetande och har normal inkomst får man inte behålla mer än ungefär 200 kr. med nuvarande marginalskatt. Det är bakgrunden.

Är det dessutom så att den förvärvsarbetande familjen har två barn i den här åldern har man antagligen högre kostnader, men man får inget högre bidrag. Det är ytterligare ett missgynnande av de förvärvsarbetande.

Så enkelt har vi resonerat.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Fru Fredgardh sade i sin inledning att centern kräver att alla barn med förvärvsarbetande mödrar skall ha daghemsplats. Det var något nytt. Jag kan konstatera att det tycks råda dålig samstämmighet i centern på kommunplanet och på riksplanet i så fall, för på den linjen har man åtminstone inte gått i min hemkommun.

Men jag skulle vilja ställa en fråga med anledning av att man nu kräver – vilket är bra – att alla barn vilkas mödrar förvärvsarbetar skall ha daghemsplats. När skall de få det? Det är en kort och rak fråga.

Sedan skulle jag vilja slå fast att införande av vårdnadsbidrag är ett sätt att konservera kvinnans situation och ett sätt att hämma hennes frigörelsekamp och hennes utveckling. När man kräver vårdnadsbidrag, som borgarna gör, vrider man samtidigt klockan tillbaka. Och jag tror att det ligger en ideologisk motivering i botten. Jag tror helt enkelt att man fortfarande tycker att kvinnan bör vara hemma. Detta mitt intryck förstärks genom att man från borgerligt håll i de konkreta diskussionerna om barnomsorg på kommunplanet kan medge en viss utbyggnad av barnomsorgen – det gör man för syns skull kanske – men helst vill ha barnomsorgen ordnad i familjedaghem och inte i institution, som måste vara det rätta socialt sett.

Fru FREDGARDH (c) kort genmäle:

Herr talman! Om man citerar skall man åtminstone citera rätt, fru Lantz. Jag sade att alla föräldrar som så önskar skall erbjudas plats på daghem för sina barn. Det är ju en väsentlig skillnad. Här ligger något av den valfrihet som vi säger att föräldrarna skall ha.

Vad sedan gäller detta att vårdnadsbidrag anses vara konserverande för kvinnorollen vill jag säga att den saken måste tacklas på annat sätt. Här gäller det ett arbete som måste fortgå jämsides i samhället, och då beror det inte minst på oss själva att vi ger information i dessa frågor, att vi bildar opinion och, framför allt, att vi uppfostrar våra barn rätt. Som jag nämnde är det i hemmet som attityderna grundläggs, och det sker på ett mycket tidigt stadium. Jag skulle kunna ta exempel på hur man hos barn i treårsåldern har funnit fast utbildade värderingar och

attityder. Därför menar vi att det är oerhört viktigt att tidigt sätta in en riktig fostran – och då måste man börja med föräldrarna!

Slutligen, herr Romanus, anser vi att det värdefulla med ett vårdnadsbidrag är att det gör det lättare att korta av arbetstiden från åtta till sex timmar per dag. Jag kan också upplysa om att vi arbetar vidare med vårdnadsbidragets konstruktion. Vi har en arbetsgrupp som sysslar med den uppgiften, och vi hoppas att ganska snart kunna presentera en konstruktion på ett vårdbidrag som är sådant att ingen skall kunna säga att det missgynnar de förvärvsarbetande.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber om ursäkt, fru Fredgardh, om jag citerade fel. Men jag tror inte att skillnaden var så stor. Jag sade att alla som arbetar skall ha daghemsplats för sina barn, och fru Fredgardh säger att alla som så önskar skall få daghemsplats. Alla företagna utredningar, undersökningar och opinionsmätningar visar att de förvärvsarbetande kvinnorna vill ha daghemsplatser. Det vittnar också de mycket långa köerna om. Här i Stockholm har vi i dag en kö på närmare 7 000 barn för vilka man önskar plats på daghem. Och i min hemkommun är det ungefär 2 000 barn som köar. Jag tror därför inte att det som jag sade när jag avsåg att citera var så felaktigt i sak.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var glädjande, och jag tar fasta på det, att man arbetar med att göra om konstruktionen när det gäller centerpartiets förslag till vårdnadsbidrag. Då kan det hända att vi kommer varandra närmare. Men efter vad fru Fredgardh sade senast kvarstår att i dagens läge och med de förslag som hittills är framförda, blir det sämre utbyte för de förvärvsarbetande enligt centerns förslag, medan det enligt folkpartiets förslag blir samma utbyte oavsett hur föräldrarna använder pengarna. Och det är det som vi anser vara det bästa sättet att befrämja valfriheten, alltså att familjen själv får avgöra hur man skall använda pengarna och det ändå blir samma utbyte.

Fru FREDGARDH (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till fru Lantz att det är klart att vi har enorma köer på daghemmen i dag. Det märker jag inte minst i min egen hemkommun, där tillgången på daghem långtifrån svarar mot efterfrågan. Men när samhället inte har något annat att erbjuda, vad skall de förvärvsarbetande göra då? I dag finns ju inte den valfrihet som vi verkligen vill ge föräldrarna!

Fröken ENGMAN (s):

Herr talman! Jag kommer nu att till viss del bryta den debatt som gäller barnomsorgen och ta upp en annan fråga.

Ungdomen har under de senaste lågkonjunkturerna drabbats väldigt

hårt. Detta gäller framför allt åldersgrupperna 16–24 år, där arbetslösheten varit så stor att var tredje arbetslös i den totala arbetskraften varit under 25 år.

Dessvärre är inte läget bättre under högkonjunktur. Det är det som gör problemet med ungdomsarbetslösheten litet speciellt och också mera bekymmersamt. Om vi ser oss omkring i dag skall vi finna att tendensen även nu ger anledning till oro. Ca 25 000 ungdomar under 25 år är utan arbete. Det är fortfarande så att var tredje arbetslös är en ung person, och detta trots att allt fler människor kommit ut på arbetsmarknaden och blivit sysselsatta.

Det leder oss till slutsatsen att dagens situation och framtidens kommer att ställa allt högre krav på samhället när det gäller att bereda sysselsättning åt de grupper som skall träda ut på arbetsmarknaden. Dagens ungdom har givits möjlighet till en allt längre skolutbildning, och bara detta kommer att ställa mycket stora krav på samhällets arbetsmarknadspolitik, inte minst på grund av att det privata näringslivet visat sig vara oförmöget att motsvara ungdomens förväntningar.

För mig är det en självklarhet att man måste sätta in även frågan om ungdomarnas sysselsättning i ett större sammanhang, nämligen den övergripande frågan om näringspolitiken. Skall vi på lång sikt kunna lösa ungdomens problem kräver det åtgärder på en rad områden. Redan i dag förekommer en långsiktig planering av stora delar av vår ekonomi. Men dessa insatser för en planmässig hushållning i demokratiska former är till viss del otillräckliga och inte samordnade.

Stora delar av det ekonomiska livet är fortfarande undandragna de demokratiska beslutsformerna. Det privata ägandets maktutövning stänger i realiteten ute folkflertalet från inflytande, som de har en självklar rätt till.

En demokratisk och en planmässig hushållning – vad innebär då det? Framför allt innebär det att det är de folkvalda, dvs. de representanter som den enskilde individen valt, som skall ange riktlinjerna för besluten, som i sista hand skall fattas av självständiga företag, organisationer och enskilda.

Det är just detta som man från moderathåll hela dagen i går betecknade som centralstyrning. Det kan inte vara fråga om en centralstyrning. Det är fråga om människornas möjligheter att få ett inflytande på livsavgörande frågor för dem som löntagare.

Moderaterna klagar ofta över centralstyrning. I de stora företagen i Sverige och framför allt utomlands bedrivs i dag en planerad hushållning, vilket i praktiken binder resurser för lång tid och ofta påverkar samhällets utformning på en rad områden. Att observera är att denna planering varken är demokratisk eller planmässig; däremot är den centralstyrd, t. o. m. i den meningen att besluten fattas i beslutscentra i andra länder. Hör man inga klagovisor från moderaterna här? Nej. Man behöver bara titta på de stora multinationella företagen och på de svenska företagen. Detta borde säga oss att vi måste ha en övergripande planering från

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

samhällets sida för att i framtiden klara sysselsättningen.

Vad är det moderaterna kallar centralstyrning, och vad är det egentligen som socialdemokratin kräver? Jag skulle kunna nöja mig med att citera partiprogrammet där det står: "socialdemokratin vill ersätta den nuvarande maktkoncentrationen med en ordning där varje människa har rätt att som medborgare, löntagare och konsument bestämma över produktionens inriktning och fördelning". – Det är nämligen dessa grupper det gäller.

Vad ställer då moderaterna upp för mål för att klara ungdomens sysselsättning? Jo, de tycker att allt är bra som det är. Jag skall citera vad moderatledaren Gösta Bohman sade i ett tal i Konserthuset den 18 augusti 1975 – i år alltså, man får gärna det intrycket att det skulle röra sig om 1875 eller så. Han sade om socialdemokratin: "Det decentraliserade beslutsfattandet skall ersättas med avgöranden på hög central nivå."

Vilken hög central nivå? Vad som krävs och vad som understryks av den socialdemokratiska ungdomen är ju att kommunerna genom sina förtroendevalda skall upprätta särskilda beredskapsplaner för att möta ungdomsarbetslösheten. Man måste göra en kartläggning och översyn av hur kommunerna ser på ungdomsarbetslösheten och om de har några förslag till åtgärder. Kommunerna har här ett självklart ansvar, och den socialdemokratiska ungdomen håller också på med att göra en sådan översyn genom att fråga kommunerna vilken beredskap de har för att möta ungdomsarbetslösheten.

I samma anförande sade Gösta Bohman vidare: "Vad är egentligen ytterst marknadskrafter om inte produktionens anpassning till människors behov, hur de vill ställa för sig och ordna sin egen tillvaro. Nu skall detta valfrihetens samhälle ersättas av det uppifrån planerade, ledda och styrda samhället." Inte nog med det, han säger vidare: "När det gått så bra med nuvarande system" – nämligen att låta arbetsmarknadskrafterna få husera – "som det gjort hittills borde det finnas skäl att fortsätta efter samma huvudlinje." Läser man det där några gånger – för det måste man göra – blir den halsbrytande slutsatsen att företagen på grund av inneboende vilja och önskan ser till att produktionen tillgodoser människors valfrihet, önskemål och behov att ordna sin tillvaro.

Vad har marknadskrafterna skapat för valfrihet i arbetslivet? Fråga en norrlänning som har tvingats flytta till Mellansverige! Vad har de tillgodosett för önskemål och behov på arbetsplatserna? Gå ut och fråga arbetarna! Är det för lång väg till dem, går det bra att fråga ledamöterna i arbetsmiljöutredningen. Och framför allt – fråga de 25 000 arbetslösa ungdomar som vi har i dag hur mycket de förlitar sig på arbetsmarknadskrafterna!

Alla initiativ som hittills tagits i anledning av arbetslösheten bland ungdomar har självklart utgått ifrån den principiella uppfattningen att varje ung människa som slutat sin grundutbildning skall garanteras ett erbjudande om arbete eller fortsatt utbildning för ett framtida arbete, men denna garanti om sysselsättning är ett helt annat krav än den sys-

selsättningsgaranti som Gunnar Helén talade om i går. Han sade att regeringen borde lyssna på SSU. Visst kommer den att göra det. Jag är övertygad om att den kommer att göra det. Men jag skulle bli livrädd om den lyssnade med hjälp av Gunnar Heléns tolkning av vad vi egentligen avser. Folkpartiet har missat hela grundpoängen i det krav på sysselsättningsgaranti som SSU ställt upp. Det räcker inte att med ord slå fast en garanti. Det är självklart innehållet, det är de konkreta förslagen bakom orden som ger oss handlingsmöjlighet.

Därför måste man sätta frågan om ungdomsarbetslösheten i samma planmässiga resonemang som ligger till grund för den övriga näringspolitiken – detta som Gösta Bohman kallar för centralstyrning.

Man måste ställa sig en del frågor om varför unga människor i dag är arbetslösa. Det beror naturligtvis på att vi har en ganska sned arbetsmarknad. Vi måste gå vidare och aktivt skapa sysselsättningstillfällen på områden där det finns möjligheter att göra så. Men framför allt slår arbetslösheten hårdast bland de unga och framför allt mot de unga kvinnorna.

Fru Fredgardh talade om studiebidrag som en möjlig och praktisk väg att lösa problemet på. Hon sade att då kan man få ut ungdomarna på arbetsmarknaden eller skaffa dem utbildning. Det är inte där problemet ligger utan i att hitta de människor som är arbetslösa, de unga kvinnor som i dag inte har något arbete. Där måste man sätta in resurserna.

Det är kanske därför som sysselsättningsutredningen prioriterat frågan om ungdomsarbetslösheten. Man måste gå in på de konkreta frågorna. Hur får vi tag i ungdomarna? Svaret är endast ett: Det beror helt och hållet på vilka resurser vi själva är beredda att satsa, personellt och ekonomiskt. Det är vårt avgörande, det ligger i våra händer.

Var finns då jobben? I dag finns 90 % av alla kvinnor inom 25 yrken. Därför måste man gå parvis med åtgärderna. Vi måste alltså förändra tankesätt som grundar sig på en uppdelning av kvinnliga och manliga jobb. Det är svårt att få ut ungdomen och framför allt flickorna till industrijobb. Beror det på dem eller kan det tänkas bero på någonting annat?

Talmannens klubba föll nu i bordet som tecken på att jag hållit på för länge med mitt anförande. Därför vill jag bara uppmana er som ställer krav att tala om att det också kommer att kosta pengar.

Under detta anförande övertog fru tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr RINGABY (m):

Fru talman! Nyligen har vi här i kammaren haft en lång och intensiv debatt om barnomsorgen. Jag skall flytta mig till andra ändan av livet och tala litet om vården av våra gamla.

Den vården kommer som vi alla vet att bli mycket resurskrävande för kommuner och landsting i framtiden. Antalet personer över 65 år

ökar med 60 % till 1990, medan de aktiva åldersgrupperna, de som skall klara vården ekonomiskt och personellt, kommer att minska med 10 %.

Vården av de äldre sköts av primärkommuner och landsting. Men statsmakterna har stort inflytande. Jag kan nämna att det finns ett 40-tal olika statsbidrag som inverkar styrande på kommuners och landstings verksamhet. Inte mindre än 18 olika s. k. expertråd, nämnder och fackorgan finns underställda socialstyrelsen.

Allt detta gör att väldigt många av de beslut som fattas i kommuner och landsting blir överprövade i olika statliga organ. Till detta kommer att regeringen då och då lägger på den kommunala offentliga sektorn arbetsgivaravgifter för miljardbelopp, samtidigt som den går in med direkta bidrag för att kompensera kommuner och landsting för deras kostnader. Bidragen räcker dock inte, och därför får kommuner och landsting betala avgifter till staten med så stora belopp att det försvårar deras primära uppgift att ta hand om de gamla.

Även den av statsmakterna mer eller mindre påtvingade kommunala satsningen på barndaghem försvårar självklart satsningen på åldringsvården. Men barntillsyn kan lättare och billigare ordnas på andra sätt, vilket man inte kan med åldringsvården. Dessutom är behovet av platser i åldringsvård faktiskt större än behovet av barndaghemplatser.

Den avgift på 1 % som skall finansiera barndaghemmen får kommuner och landsting betala. Det betyder ungefär 200 heltidsanställda i Örebro stad och landstinget i mitt hemlän. 200 helårsanställda bara i avgifter! De människorna skulle ha behövts för att klara åldringsvården. Detta är en dålig politik som försvårar långtidsplaneringen. Den binder kommuner och landsting vid osäkra statsbidrag.

Staten har ett övergripande ansvar även för detaljplaneringen av vårdinrättningarna. Till detta kommer att ålderdomshem av någon för mig outgrundlig anledning har buntats ihop med banker, parkeringshus och bensinstationer såsom oprioriterade byggnader. De är alltså utsatta för särskild reglering.

Allt detta har sannerligen inte underlättat för kommuner och landsting att klara sina angelägna vårduppgifter. Vårdpolitiken kan alltså med fördel diskuteras även i riksdagen, fru talman. Långtidsvård och åldringsvård är stora och kostsamma framtidsfrågor. Varje dag ligger 105 000 patienter på sjukhus. Hälften av dem är över 70 år. En tiondel av befolkningen upptar hälften av sjukhusplatserna.

Många av dessa gamla är långvårdsfall, som ligger på sjukhus därför att det inte finns långvårdsplatser. 10 000 personer står i kö för en plats inom långvården. Satsningarna på daghem och 30-timmarsvecka kommer att bli käppar i hjulet när det gäller att klara vår åldringpolitik.

Om man med gamla menar 67-åringar och äldre, vet vi att denna grupp ökar med 200 000 till 1985. En sänkning av arbetstiden under denna tid från 40 till 30 timmar i veckan, som det socialdemokratiska kvinnoförbundet vill, skulle få katastrofala följder för sjukvård och åldringsvård. Vi friska får inte roffa åt oss fördelar på gamlas och sjukas

bekostnad. Tala om jämlikhet!

Värden av våra gamla kommer att kräva ett radikalt nytänkande av huvudmännen och statsmakterna om vi skall klara denna uppgift i framtiden.

En rundvandring som jag företagit på många ålderdomshem och sjukhem i mitt län, Örebro län, har gjort mig ytterst tveksam om samhällets satsning på denna sektor sker på ett riktigt sätt. Personalen gör vad den kan. Det är ett tungt och slitsamt jobb, som inte alla orkar med. Personalen är underbar, sade en gammal dam till mig vid ett besök, men de hinner bara göra det viktigaste. Åldringsvård är roligt, sade en sköterska till mig, men vi är underbemannade. Tänk, tillade hon, om vi vore så många att vi kunde hjälpa de gamla att skriva ett brev, spela ett spel med dem eller gå ut på promenad med dem en vacker dag. Dessa ord avslöjar svåra brister i den nödvändiga personliga omvårdnaden.

I sin bok *Tänkar om mitt Sverige* skriver Gösta Bohman om åldrings- och långtidsvården. Han gör det mot bakgrunden av att Östernäs ålderdomshem på Rådman sö i Stockholms skärgård då hotats med nedläggning av det starka samhället. Centralbyråkraterna hade sagt att hemmet var för litet, hade för låg standard och låg för isolerat. Efter starka protester från pensionärerna själva, från ortsborna och de borgerliga partierna skrinlades nedläggningen. Kontakten mellan de gamla och deras anhöriga var mycket god på Östernäs ålderdomshem. Gösta Bohman skriver så här i sin bok: "På hur många ställen i Sverige är det på det sättet?" – alltså god kontakt. "På alltför få håll skulle jag tro. Därom vittnar de många brev jag får. Genomgående klagar brevskrivarna över brister på personlig omvårdnad. Det är inget fel på vårdinrättningarna som sådana, det är tvärtom, hög standard, effektivitet och teknik, men brist på personlighet, brist på verklig medmänsklighet, brist på intresse för människan bakom personnumret." Det framgår i fortsättningen att detta självklart inte är någon kritik mot vårdpersonalen utan mot tendenserna i vårdpolitikens inriktning.

Socialdemokraten Anders Leijon har sagt "att den stora satsningen på den offentliga sektorn inte löser svenska folkets problem". Jag hoppas Olof Palme lyssnade då. En annan socialdemokrat, Lennart Olsen, har i LO:s tidning *Fackföreningsrörelsen* skrivit: Jag tror att en av de största riskerna vi möter med vårdsamhällets utbyggnad är att människornas personliga ansvar för de vårdbehövande försvagas. Vad dessa grupper behöver är inte främst mer pengar, de behöver ett engagemang, slutar han. Ja, fru talman, det är just detta som vi moderater är så utomordentligt angelägna om. Men vad händer i stället på det här området?

Låt oss gå tillbaka till Östernäs ålderdomshem. För en tid sedan meddelade länsstyrelsens sociala enhet att hemmet skulle läggas ned. Det har alltså ett för isolerat läge, som det heter. Men man tar ingen hänsyn till att det gäller gamla människor som vuxit upp i skärgården och som vant sig vid miljön, människor som trivs där och vill bo kvar där. De

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

gamla på Östernäs i skärgården passar tydligen inte in i byråkraternas mönster. De gamla skall till Norrtälje, där får de rationellare vård. Men, fru talman, det var ju inte fråga om pengar i första hand, som Lennart Olsen skrev, utan om större medmänsklighet.

Nu är hemmet nedlagt. Jag har varit i kontakt med ön i dag och de gamla är mot sin vilja flyttade till Norrtälje. De flesta protesterade. Det är den centraldirigeringen, fröken Barbro Engman, som vi vänder oss mot. Att flytta gamla människor mot deras vilja från en kär och hemvan miljö till något nytt i främmande miljö kan tydligen centrala myndigheter göra. Men flytta narkomaner och alkoholister mot deras vilja till en vårdanstalt för livsnödvändig vård det går tydligen inte.

Om vi av ekonomiska skäl skall tvingas till så här rationella men kallt operonliga åtgärder inom vårdsektorn är det dags att tänka om. Industriproduktion är också en fråga om människor, sade Olof Palme i debatten i går. Ja, och vårdproduktion är ännu mera en fråga om människor.

Jag vill fråga: Utnyttjar vi våra vårdresurser på riktigt sätt? Jag svarar obetingat nej på den frågan. Förr riksdagsmannen, socialdemokraten och LO-ekonomen Nils Kjellgren skrev i *Veckans Affärer* den 5 september 1974: "Finns det ingen som vågar tänka tanken ut att det kan finnas områden där det offentliga (stat, landsting och kommuner) skulle må väl av privat konkurrens till glädje både för konsumenter och företagsamhet."

Om åldringsvården säger han: "Nog borde det i de stigande pensionernas tidevarv vara möjligt att låta privat företagsamhet spela ut sina resurser. --- Vore det inte enbart glädjande om ambitiösa och ansvars-kännande personer med nödvändig kompetens gjorde en ökad insats på denna sektor. Sätt gärna in en hård offentlig kontroll men ge privat-hemmen en chans."

Ja, fru talman, det är verkligt progressiva tankar som helt stämmer med dem vi har inom moderata samlingspartiet. Det finns människor – säkert många människor – med stora kunskaper på vårdområdet, med nya ideer, med en brinnande idealitet och med en hög ambitionsnivå. Men både det socialdemokratiska partiet och socialstyrelsen förmår inte ge dessa en chans att pröva vad de kan.

I Landstingsförbundets skrift *Hälsopolitiken* och de äldre står det: "Lokalerna och utrustningen är viktiga – inte minst för personalen – men långtidsvården är i allra högsta grad en fråga om mänsklig kontakt, ett ansikte att känna igen och lita till, en trivsamt pratstund – allt i förening med träning i att klara så mycket som möjligt av sitt dagliga liv."

Det är alldeles riktiga tankar, men landstingen lever inte upp till den här målsättningen. Vi har föreslagit t. ex. ökad hemsjukvård, som ligger i linje med dessa tankar, men Landstingsförbundet säger: "Vill Du själv som ensamstående moster hjälplös flyttas hem till syskonbarnets familj och skötas i deras lilla lägenhet?" Varför just moster, hjälplös, till syskonbarn och i mycket liten lägenhet? Skriften är verkligen negativ mot hemvård och reser upp verkligt svåra problem. Men man kan fråga sig

om det är svårare för en gammal att flytta hem till syskonbarnen än att tvångsförflyttas till en främmande ort.

Från moderat håll har vi på landstingsplanet runt om i landet förordat en hårdare satsning på just hemsjukvården, som ger möjlighet till en mera personlig omvårdnad. Men om vi skall lyckas i sådana strävanden måste vi ha de centrala myndigheterna med oss och inte mot oss.

Till sist, fru talman: De flesta äldre och gamla är trots allt inte vårdfall, och för dem är den allmänna samhällsutvecklingen av största betydelse. Jag tänker inte i första hand på säkerheten i hemmet och på gatorna, som de har rätt att kräva och som är en stor fråga, eller på den skattefria folkpensionen även vid smärre sidoinkomster, som också är en stor fråga för de gamla. Nej, jag tänker på samhällets omvandling till en demokratisk socialism, som Olof Palme talade om i går, en demokratisk socialism som inte existerar på någon plats på jorden.

Vi vet alla att gamla människor ofta har svårt att acceptera ens de normala förändringar som på ett naturligt sätt växer fram i ett samhälle. Kommunismen, som bygger sin ideologi på en snabb ekonomisk revolution, skulle bli förödande för alla gamla människors trivsel. Därför är kommunismen en brutal politik inte minst för alla äldre. Men även Olof Palmes socialism bygger på så snabba och radikala samhällsförändringar att en och en halv miljon gamla människor skulle känna sig stå vid sidan av sitt eget samhälle.

Fru talman! Utvecklingen får icke gå fortare i samhället än att vi har den äldre generationen med oss. De gamla skall trivas och känna igen sitt samhälle.

Fru JACOBSSON (m):

Fru talman! Det har talats en hel del om pensionärer här i kammaren både i går och i dag, både i förbigående och mer ingående. Man har talat om åtgärder för att pensionärerna skall kunna bibehålla sin levnadsstandard och man har diskuterat vårdbehovet.

Herr Ringaby har just värtaligt skildrat de gamlas vårdproblem i isoleringsbygd. Naturligtvis kommer den problematiken att finnas kvar, och vi får inte glömma bort den. Men i framtiden kommer vid sidan om de vårdbehövande gamla att finnas en annan grupp pensionärer, som vi måste se på med andra ögon och från andra utgångspunkter.

1974 hade vi 1,2 miljoner människor här i landet över 64 år. År 2000 beräknas antalet i samma ålder vara uppe i 1,35 miljoner människor. Till detta skall läggas att pensionsåldern nästa år sänks till 65 år, vilket kommer att innebära en kraftig ökning av antalet pensionärer. Dessa människor är individer. Bakom de statistiska uppgifterna om antalet människor döljer sig en stor grupp, som kanske är mera splittrad och består av mer särpräglade individer än yngre årsgrupper. Vi har ju här att göra med människor, som levt en stor del av sitt liv och formats av olika yrken och upplevelser. Med nödvändighet sätter förändringar på arbetsmarknaden och omvälvningar i samhällsmönstret sin prägel på oss, en

prägel som helt naturligt följer oss in i pensionsåldern.

En speciell sak är här av intresse, nämligen kvinnornas deltagande i arbete utom hemmet. Mer än 50 % av kvinnor i aktiv ålder är i dag yrkesverksamma. På grund av att kvinnan har högre medellivslängd än mannen är antalet kvinnor bland pensionärerna större än antalet män. Antalet yrkesarbetande kvinnor, som går i pension, kan väntas stadigt stiga och inom en relativt kort framtid dominera gruppen kvinnliga pensionärer och utgöra betydligt mer än en fjärdedel av samtliga pensionerade. År 2000 kommer vi att ha mer än en halv miljon kvinnor som tidigare varit yrkesverksamma utom hemmet. Det förhållandet att det blir så många kvinnor som går från ett aktivt utåtriktat yrkesliv in i pensionsåldern kommer givetvis att få betydelse. Allteftersom deras antal ökar kommer det att bli nödvändigt att ta itu med vissa förhållanden, som visserligen redan finns men som kommer att accentueras av det stora antalet tidigare yrkesverksamma kvinnor.

Det gäller ju för både manliga och kvinnliga pensionärer att ha rätt att leva ett meningsfullt liv. Med sänkningen av pensionsåldern och den medicinska forskningens framsteg bör man kunna se fram emot 15–20 år, kanske mer, som vital pensionär. Det gäller då att diskutera den tiden med utgångspunkt i att det gäller individer, individer med skiftande önskemål om sysselsättning och stimulans. Det gäller att komma bort från varje form av schablontänkande även beträffande de kvinnliga pensionärerna. Man utgår nämligen i många fall från att de har lättare än männen att anpassa sig till pensionärens liv. Det skulle ligga närmast till för dem att ägna hela sin tid åt att sköta sina hem.

Under de senaste åren har en debatt kommit i gång om pensionärernas livssituation. Vi kommer att möta kravet på valfrihet också från pensionärerna, valfrihet vad gäller boendeform och sysselsättning. Detta är ett stort problemkomplex, men vi kan inte skjuta det på framtiden längre. Nästa år kommer tre årgångar människor att gå i pension, den 1 juli då stadgandet om sänkningen av pensionsåldern träder i kraft.

Att verkligen ta itu med pensionärernas problem kommer att medföra stora kostnader. Men en sak är säker: ju förr man gör det, desto bättre kan man ta i anspråk de möjligheter vi redan har. Jag syftar på de frivilliga organisationerna. Vi har två riksorganisationer, Pensionärernas riksorganisation och Sveriges folkpensionärers riksförbund. Den kontaktverksamhet för pensionärer som kan ombesörjas av dessa båda organisationer bör naturligtvis på allt sätt understödjas. De har redan nu kommunala bidrag, och det är naturligtvis riktigt att dessa föreningar håller sig partipolitiskt neutrala.

Men räcker den verksamhet som kan ombesörjas av dessa organisationer? Det är en fråga som borde bli föremål för en ingående utredning. Jag vet att en enmansutredning är tillsatt, men jag har inte fått i min hand något resultat av den ännu.

När det gäller att undersöka vad man kan göra för pensionärerna i den aktiva åldern i framtiden tror jag det är viktigt att inte låsa sig.

Man skall kunna låta fantasin spela och söka nya vägar. Man bör försöka samordna pensionärernas möjligheter till aktivitet med annan verksamhet i samhället, t. ex. med ungdomspolitik. Man kan t. ex. tänka sig att försöka ordna en aktivering av pensionärerna genom att dessa kunde ta hand om barn efter skolans slut. Man kan också tänka sig en aktivering av pensionärer som fortfarande är vitala, genom att de kan få hjälpa andra pensionärer som inte längre är så vitala: genom hembesök, i studiecirklar, över huvud taget genom en vidgad verksamhet. Men i allt detta bör man ha två riktlinjer klara: de vitala pensionärerna vill ha medbestämmanderätt över sin egen situation, och de vill känna att samhället behöver dem.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Föredrogs

Civilutskottets betänkande

1975/76:3 om individuell energimätning som förutsättning för bostadslån

Utskottets hemställan bifölles.

§ 13 Begränsning av våldsinslag i TV-program för barn, m. m.

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1975/76:3 med anledning av motion om begränsning av våldsinslag i TV-program för barn, m. m.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Fru talman! Jag ville säga några ord om den motion som behandlas i kulturutskottets betänkande. Motionen tar enligt min mening upp mycket väsentliga problem, nämligen frågan om begränsning av våldsinslag och stillöshet i TV-program för barn m. m. Viserligen är det sant som utskottet framhåller att Sveriges Radio enligt gällande regler har rätt att självständigt besluta i programfrågor inom den ram, som anges av radiolagen och det mellan staten och företaget träffade avtalet. Men det borde enligt min mening ha varit en möjlig väg till ytterligare belysning av de frågeställningar det här gäller att överlämna motionen till den inom utbildningsdepartementet tillsatta rådgivande barnkulturgruppen.

Frågan om våldsinslag i TV-program för barn och språket i barnprogrammen är av sådan räckvidd att det finns all anledning att noggrant pröva verkningarna av dessa program, och att i väntan på denna prövning vara mycket återhållsam med program av det slaget.

Vi säger i motionen att kunskaperna om hur radio/TV och massmedierna över huvud taget påverkar barn är bristfälliga, något som understryker behovet av ytterligare forskning, och jag har vid flera tillfällen tagit upp den frågan med företrädare för utbildningsdepartementet och begärt en mera omfattande forskning på detta område. Det finns all an-

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Begränsning av
våldsinslag i
TV-program för
barn, m. m.*

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Begränsning av
våldsinslag i
TV-program för
barn, m. m.*

ledning att återkomma i det ärendet.

Man vet dock redan nu att all erfarenhet tyder på att våld och brutalitet har en negativ effekt på barn och medverkar till att ge en snedvriden bild av förhållandena i omvärlden. Barn som ser många våldsfilmers blir aggressivare än andra i sitt uppträdande. Filminstitutets forskningsgrupp säger också att gjorda undersökningar visar att en film otvivelaktigt kan medföra förskjutningar i individernas attityder och värderingar. Och enligt t. ex. sociologen Kerstin Elmhorn är TV det effektivaste medlet av alla massmedia när det gäller påverkan. Det finns därför särskild anledning att uppmärksamma de långsiktiga ideal- och moralbildande effekterna av de våldsinslag och impulser till stillöshet, alkoholbruk och liknande som TV och andra massmedia förmedlar.

Vi har i motionen också påpekat behovet av positiva program, som har en uppbyggande effekt och som speglar aktuella sociala problem. Vi anser också att det finns behov av ett ökat utrymme för kristet orienterande barnprogram.

Utskottet säger nu i sitt betänkande att de farhågor som motionen gett uttryck åt delas av många. Jag tycker det är ett riktigt konstaterande. På den punkten är vi ense. Utskottet säger sig också ha inhämtat att frågan om våldsinslag i programmen kommer att behandlas i det arbete med sikte på förhållandena efter att det nuvarande radioavtalet löpt ut som bedrivs inom radioutredningen, och under hänvisning till det förhållandet avstyrker utskottet motionen.

Jag noterar givetvis med tillfredsställelse att de här frågorna kommer att behandlas i det arbete som bedrivs inom radioutredningen. Jag kan dock inte underlåta att beklaga att utskottet inte funnit det lämpligt att överlämna motionen till barnkulturgruppen. Jag är övertygad om att dessa frågor skulle ha fått ytterligare belysning om den gruppen hade fått tillfälle att studera dem och yttra sig om dem.

Men i hopp om ett positivt resultat av radioutredningens arbete med frågorna ställer jag för dagen inte något särskilt yrkande.

Herr LEANDER (s):

Fru talman! Herr Westberg i Ljusdal har tagit upp ett viktigt problem. Det kan jag hålla med om, men jag tror inte att herr Westberg har läst det enhälliga utskottsbetänkandet ordentligt. Utskottet framhåller: "Inom företaget" – dvs. Sveriges Radio – "har frågan om våldsinslag i programmen behandlats i interna programregler, och utskottet förutsätter att företaget fortlöpande har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga."

Så långt, men inte längre, herr Westberg, kan riksdagen uttala sig utan att bryta mot det gällande avtalet mellan staten och Sveriges Radio.

Inom radioutredningen är naturligtvis detta problem aktuellt. Radioutredningen kommer nästa sommar med ett förslag till nytt avtal. Om herr Westberg inte blir nöjd då, får han väl återkomma i vanlig ordning.

När det så gäller yrkandet att vi skulle överlämna den här motionen

till barnkulturgruppen kan jag säga följande: Barnkulturgruppen kan naturligtvis inte göra mer än regering eller riksdag gör. Den kan inte heller ingripa uppifrån, nedifrån eller från sidan – eller hur vi nu skall uttrycka det – i gällande avtal. Om däremot barnkulturgruppen finns kvar – den har ett tidsbegränsat mandat – nästa sommar när radioutredningen är färdig, är det alldeles självklart att barnkulturgruppen kommer att få yttra sig över den här utredningen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Fru talman! Jag har visst läst utskottets betänkande mycket noga, och jag har också noterat det som anfördes från talarstolen nyss.

Jag tycker självfallet att det är värdefullt att man inom företaget har ögonen riktade på den här problematiken. Nu säger utskottets talesman att riksdagen inte kan uttala sig längre än utskottet föreslagit. Det var inte fråga om att uttala sig. Det var fråga om att överlämna motionen till barnkulturgruppen – det var det jag ansåg att man skulle ha kunnat göra. Visserligen är det riktigt, som utskottets talesman säger, att barnkulturgruppen inte kan ingripa i radio- och TV-företagets verksamhet. Det är jag fullständigt medveten om. Men den kan vara med och skapa opinion och föra fram de här frågorna i fokus. Det tycker jag är utomordentligt viktigt, och jag beklagar att inte det kunde få ske.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Föredrogs

Kulturutskottets betänkanden

1975/76 med anledning av motion om nya lokaler för statens porträttsamling på Gripsholms slott

1975/76:5 med anledning av motion om marinarknologisk forskning

1975/76:6 med anledning av motion om inventering av kulturhistoriskt värdefulla fotografier

Jordbruksutskottets betänkande

1975/76:1 med anledning av motioner om översyn av skörde-skadeskyddet. m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 15 Anmälningsplikten beträffande vissa skogsavverkningar

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1975/76:2 med anledning av motioner om viss ändring i skogsvårdslagen m. m.

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Anmälningsplikten
beträffande vissa
skogsavverkningar*

Herr ANDERSSON i Ljung (m):

Fru talman! För ungefär ett år sedan behandlades här i riksdagen ändringar i naturvårdslagen och samtidigt gjordes ett mindre tillägg i skogsvårdslagen.

Genom denna ändring, införandet av 8 a § i skogsvårdslagen, har vi fått en lag om anmälnings skyldighet vid skogsavverkning. Enligt många mening hade inte denna förändring av skogsvårdslagen särskilt mycket med förändringen i naturvårdslagen att skaffa. Paragrafen 8 a kom till utan marginal här i kammaren, nämligen med lottens hjälp.

Lagens tillkomst motiverades främst med det skälet att skogsvårdsstyrelsens arbete med intensifiering av skogsvårdsåtgärder skulle underlättas, ett syfte som ingen motsätter sig. Likväl var halva riksdagen tveksam till huruvida lagen om anmälnings skyldighet var det bästa medlet för att nå detta syfte.

Anmälningsplikten ökar byråkratin utan att några påvisbara vinster kommer att göras. Det kan måhända invändas att anmälningsformuläret är enkelt. Nu spelar det just ingen roll hur formuläret är utformat. För de många som tycker att formuläret är ett onödigt papper kommer ett aldrig så enkelt formulär ändå att framstå som en helt onödig handling. Till den stora grupp som tycker att detta är en onödig handling hör i stort sett hela skogsägarkåren. LRF har också på sin riksstämman i våras som bekant krävt att 8 a § skall slopas. Kontakten mellan skogsvårdsstyrelsernas konsulenter och skogsägarna har i de flesta fall fungerat bra. Dessa konsulenter känner skogsägarna väl inom sina distrikt och har vid sina resor bland skogsägarna kunnat diskutera alla skogliga problem.

Anmälningsplikten kan rent av fungera negativt, om det blir så att konsulenternas resor i distrikten styrs av inkomna anmälningar om kalavverkningar. Andra skogsvårdsåtgärder hos andra skogsägare kan komma i skymundan genom detta system. Det tycker vi är olyckligt. Därför har vi i motion framfört kravet att 8 a § skall slopas.

I tillämpningsanvisningarna till skogsvårdslagen, som f. ö. blev tillämpliga först från halvårsskiftet i år, kan läsas:

”Anmälan skall göras skriftligt, minst en månad innan avverkningsarbetet börjar. Inom områden som anges i länskungörelse, t ex områden av stort värde ur naturvårds- och fritidssynpunkt, måste anmälan göras minst två månader i förväg. Man behöver inte invänta något svar från skogsvårdsstyrelsen. Har man inte fått någon invändning mot avverkningen inom en månad (inom vissa områden två månader) är det klart att börja avverka – förutsatt att man följer skogsvårdslagen.”

Den omständigheten att man får börja avverka endast om man inte fått någon invändning från skogsvårdsstyrelsen innebär ju i realiteten att anmälningsplikten fått utformning som ett avverkningstillstånd. Det har riksdagen inte beslutat om. Mot detta protesterar vi då detta inte har med planeringen av föryngringsåtgärderna att göra.

Anvisningarna säger vidare, att anmälan skall göras för slutavverkning som omfattar ett halvt hektar eller större samt avverkning, i praktiken

*Anmälningsplikten
beträffande vissa
skogsavverkningar*

hur liten som helst, om den görs intill ett tidigare inte anmält bygge.

Här har tydligt ingen hänsyn tagits till de invändningar som gjorts såväl från flera riksdagspartier som från skogsbruksfolk. En högre satt gräns hade eliminerat en stor del av denna pappersexercis. Lösandet av problemen med de stora hyggena hade ändå inte eftersatts.

Bestämmelsen om avverkningsyta som tas upp intill tidigare hygge har ju dessutom getts den utformningen att vi rent av fått retroaktiv anmälningskyldighet för tidigare gjorda avverkningar. Det har väl ändå aldrig varit meningen.

Skogsbeståndet och skogsmarken representerar för sina ägare stora värden. Det kan i normalfallen inte råda delade meningar mellan samhället och markägare om bästa utnyttjandet av denna resurs.

Där intressena sammanfaller så väl kan man lita på de enskilda initiativen i förening med de möjligheter som redan står skogsvårdsstyrelserna till buds. Man kan dessutom fråga sig: Varför sådan brådska med anmälan om avverkning? Av andra skäl kan ju ändå inte s. k. grönriskplantering nu äga rum.

Den klart dominerande arealen slutavverkad skogsmark har återplanterats första eller andra året efter avverkningen. Denna snabba återväxtåtgärd har varit möjlig trots snytbaggens förekomst bland hyggesavfallet men tack vare de tidigare möjligheterna att behandla plantmaterialet med DDT. Denna möjlighet till plantbehandling har förbjudits fr. o. m. våren 1975. Detta betyder i sin tur att en framgångsrik plantering med hänsyn främst till snytbaggens härjningar kan ske först tre år efter en avverkning.

Vi skogsägare önskar därför få tillbaka möjligheten att använda DDT till dess vi får ett effektivt ersättningsmedel. Vi vill ha möjlighet att kunna plantera hyggena så snabbt som möjligt. Klart är att såsom situationen nu är, med en av andra skäl försenad föryngringsåtgärd, har anmälningsplikten än mindre fog för sig.

I den motion från bl. a. moderata samlingspartiet som nu behandlas och som väcktes vid riksdagens början yrkades fullt riktigt på att 8 a § under vårriksdagen utan olägenhet kunde upphävas, då den inte förrän vid halvårsskiftet fick en tillämpningsanvisning. Den omständigheten att en majoritet i jordbruksutskottet under våren beslutade att denna motion, liksom många andra, skulle flyttas till höstens riksmöte, ändrar i någon mån på förutsättningarna för att med samma kraft driva kravet på ett upprivande av paragrafen. Den hade ju nu ändå börjat tillämpas.

I ett särskilt yttrande till detta ärende anför de borgerliga partierna gemensamt att vad som tidigare anförts mot 8 a § i skogsvårdslagen alltså gällande, vilket betyder att vi anser att den kan slopas.

Att vi f. n. nöjer oss med att motionerna översänts till 1973 års skogsutredning för beaktande beror på att vi nu, då lagen ändå är i kraft, anser att saken bäst gagnas av ett sådant förfarande.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Anmälningsplikten
beträffande vissa
skogsavverkningar*

Herr JONASSON (c):

Fru talman! Herr Andersson i Ljung har redogjort för bakgrunden till denna fråga.

I fjol kom förslag om anmälningskyldighet för all avverkning. De praktiska människorna reagerade starkt mot förslaget. Vi voterade i kamraren och drog lott om detta, och vi som gick emot byråkratin förlorade i lottdragningen. Det ser vi alltjämt som ett galet beslut.

För den skull väcktes det från såväl centern som moderaterna vid 1975 års början nya motioner, där vi yrkade avslag på anmälningskyldigheten. Motionernas behandling uppsköts till hösten.

Under tiden utfärdade skogsstyrelsen nya bestämmelser. Dessa har herr Andersson i Ljung redan redogjort för, varför jag inte behöver gå närmare in på dem. Men gallringarna blev fria från anmälningskyldighet, och kalhuggningar på upp till 0,5 hektar blev också fria. Det kan sägas att detta var en klar förbättring, men den räcker inte. Vidare råder brist på skogsråvara, vilket äventyrar såväl sysselsättning som exportmöjligheter framöver. Vi behöver en bra skogsvård, som på sikt kan ge råvara, men vi tillvaratar våra möjligheter alltför dåligt i dagens läge.

Till skogsvården hör också kalhyggen, men de skall inte vara för stora. Det är nödvändigt att vi får fram största möjliga skogsproduktion, men att lösa det problemet på byråkratisk väg är inte möjligt. Här måste det ske ett samspel mellan skogsvårdsmyndigheter och skogsägare; det är den bästa vägen. Anmälningskyldigheten löser ingalunda de problemen.

Skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän måste vara ute i skogen, så att de känner till hur förhållandena är, och genom en dialog med skogsägarna bör de försöka uppnå en allt bättre skogsvård. Det är inte enbart nya hyggen som skall bli föremål för åtgärder, utan det gäller mycket mera: det gäller även äldre hyggen, skogsdikning, röjning i ungskogen, planteringar m. m. Här måste vi få i gång en meningsfull och resultatrik dialog.

När vi i utskottet har behandlat motionerna har det också omvittnats att nuvarande system med anmälningskyldighet inte är bra. Det är helt klart att det förhåller sig så. Här har vi inte ändrat uppfattning, men vi har resonerat så här: att votera och dra lott är meningslöst.

Motionerna sänds nu över till 1973 års skogsutredning, där de bör kunna prövas i hela sin vidd. Detta har vi också anfört i det särskilda yttrandet, som herr Andersson har redogjort för. Vi anser att sakfrågan bäst gynnas om motionerna skickas över till utredningen, så att den får pröva dem. Det bör vara en styrka, eftersom det i utredningen finns praktiska människor som begriper att ett förtroendefullt samarbete är den bästa vägen att nå ett gott resultat. Förfaringsättet bör därför ge möjligheter till förslag, som leder till ett sådant resultat. Därför, fru talman, fullföljer vi inte motionernas yrkanden.

Med hänsyn till detta har jag inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDBERG (s):

Fru talman! I samband med behandlingen av proposition 1974:166 hade vi en lång debatt i kammaren om den föreslagna 8 a § skogsvårdslagen, som föreskriver viss anmälningskyldighet för uttagande av avverkning. Som bekant biföll riksdagen regeringens förslag.

Beslutet innebar att fr. o. m. den 1 juli i år gäller nya regler för slutavverkning av skog. Den som planerar att slutavverka måste anmäla detta till skogsvårdsstyrelse. Denna skyldighet gäller alla skogsägare, såväl privata som bolag, och även allmänna skogar.

Alla slutavverkningar som omfattar ett halvt hektar eller mera skall anmälas. Däremot behöver inte skogsvårdande röjningar och gallringar anmälas. Detsamma gäller för avverkning av fröträd som görs sedan återväxten på hygget är säkerställd.

Inom skyddsskogsområden och områden med svårföryngrad skogsmark, där avverkning endast får ske med tillstånd av skogsvårdsstyrelsen, behöver inte anmälan göras.

Jag bara upprepar vad anmälningsplikten innebär för att ställa det i kontrast mot de påståenden som fälldes i olika sammanhang när paragrafen infördes. Då varnade man för att det skulle bli anmälningsplikt för att hugga julgran osv. Anmälningskyldigheten är ytterst inskränkt och kan enligt min mening inte betraktas som någon stor arbetspåлага för skogsägarna.

Anmälas skall göras skriftligen minst en månad innan avverkningen börjar. Inom områden som anges i länskungörelse, t. ex. områden som är av stort värde ur naturvårds- och fritidssynpunkt, måste anmälan göras minst två månader i förväg. Har skogsägaren inte hört några invändningar från skogsvårdsstyrelsen mot avverkningen inom en månad, i vissa fall två månader, är det klart att påbörja avverkningen. Jag vill sammanfatta anmälningsförfarandet som mycket smidigt och enkelt.

Motiven för denna anmälningskyldighet är att få möjligheter att förbättra återväxtåtgärderna, att underlätta hänsynstagandet till naturvärden och att få en överblick över sysselsättningsläget inom skogsbruket.

I vårt parti har vi funnit denna anmälningskyldighet, sedd mot bakomvarande motiv, vara ett tämligen litet och lindrigt krav som samhället ställer på skogsägarna. Här förekommer en klar skiljelinje mellan de borgerliga partierna och oss. Det framgick med önskvärd tydlighet av den långa debatt vi hade under 1974 års sista plenidag. Det skulle vara frestande för mig att upprepa många av de argument jag då framförde från denna talarstol, men jag skall bespara kammaren detta. Därest någon är intresserad finns argumenten att läsa i riksdagens protokoll.

Den här skiljelinjen understryks ytterligare i det krav som har framförts i tre borgerliga motioner till 1975 års riksmöte. Det är motionerna 1524 av herr Dahlgren m. fl., 1557 av herr Krönmark m. fl. och 1579 av herr Norrby m. fl. I alla tre motionerna har, som vi redan hört, krävts att riksdagen skall upphäva 8 a § skogsvårdslagen.

Jordbruksutskottet har inte tillstyrkt motionerna. I stället har utskottet

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Anmälningsplikten
beträffande vissa
skogsavverkningar*

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Anmälningsplikten
beträffande vissa
skogsavverkningar*

enhälligt föreslagit att motionerna översänds till 1973 års skogsutredning för att utredningen i sitt fortsatta arbete skall få möjlighet att utvärdera erfarenheterna av den nu införda anmälningskyldigheten och, där det kan befinnas motiverat, föreslå ändringar i de bestämmelser som skogsstyrelsen utfärdat i ämnet.

Jag finner det vara ett riktigt ställningstagande som de borgerliga ledamöterna har anslutit sig till, i synnerhet som anmälningssystemet fungerat bra under den korta tid skyldigheten har förelegat. Jag tror mig ha förstått – och det har också understrukits här – att de borgerliga ledamöternas ställningstagande inte beror på att de bytt åsikt om vad man bör ålägga skogsägarna i fråga om skyldigheter. Anledningen är snarare att man är beredd att respektera de beslut som riksdagen fattar, även om det sker med små majoriteter eller genom lottning. Ett sådant ställningstagande är värt att respekteras. Vårt arbete i jämviktsriksdagen skulle bli omöjligt om vi ständigt skulle försöka att med lottens hjälp riva upp fattade beslut.

Jag skulle bara vilja säga till herr Andersson i Ljung, när han argumenterar om pappersexercis, byråkrati osv., att debatten i den frågan hade vi sista dagen av 1974 års riksdag, och jag skall inte låta mig frestas att ta upp den på nytt. Jag vill bara kort konstatera att enligt samtliga rapporter som jag fått under den korta tid som anmälningskyldigheten förelegat har det fungerat mycket bra, och det har inte varit någon irritation kring denna anmälningskyldighet. Den fortsatta prövningen tror jag inte skall behöva leda fram till några ändringar, men det är naturligtvis inte ur vägen att man låter skogsutredningen följa upp denna fråga. Därest det finns några felaktigheter eller skevheter som kan vara till besvär har man då möjlighet att få dem undanröjda.

Med tillfredsställelse hälsar jag att utskottet är enigt i den här frågan, och jag ber slutligen att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan i dess betänkande nr 2.

Herr DAHLGREN (c):

Fru talman! Jag har begärt ordet som motionär men framför allt som ledamot av 1973 års skogsutredning. Enligt utskottet skall ju dessa motioner nu översändas till utredningen för beaktande. Därmed skaffar sig såväl utskottet som riksdagen ett andrum före det definitiva ställningstagandet till anmälningspliktens omfattning.

Såvitt jag kan förstå kommer lagen i sin nuvarande utformning att kvarstå i oförändrat skick i minst två tre år. Utredningen beräknar nämligen inte att kunna vara färdig med sitt arbete förrän någon gång under 1977, och detta trots ett mycket intensivt arbete, som f. n. är uppdelat på olika arbetsgrupper.

Sedan den aktuella motionen väcktes har ju skogsstyrelsen förändrat – i den mån det varit möjligt – riksdagsbeslutet så att exempelvis gallringar har undantagits. Det är positivt, och jag hälsar det med mycket stor tillfredsställelse. Det är också positivt att jordbruksutskottet nu enigt

föreslår att skogsutredningen skall få se på denna lagstiftning. Jag håller nämligen inte alls för otroligt att utredningen kan finna andra styrmedel som är bättre än vad som beslutades i fjol.

Får jag bara säga några ord, fru talman, till herr Lindberg, utan att för den skull gå in i någon lång diskussion. Han säger att han inte har funnit att det har uppstått någon irritation över anmälningsplikten. Det har däremot jag gjort. Han har heller inte funnit att det har uppstått några problem med den. Ja, det är det som återstår att se. Trots goda timmerpriser i en svår lågkonjunktur är det f. n. mycket besvärligt att försörja sågverken med timmer. Ändå finns det avverkningsbar och lämplig timmerskog. De analyser som gjorts av orsaken till detta fenomen pekar mot att anmälningsplikten spelar en stor roll. Skogsägarna har psykologiskt haft svårt att finna sig i att man skall göra en anmälan till myndigheten, eftersom man uppfattar det som felaktigt och fult att göra en kalavverkning. Denna lag kan få en sådan verkan, och det skulle vara mycket illa, eftersom vi inte kan bedriva ett riktigt skogsbruk med mindre än att vi får åstadkomma dessa föryngringsytor. Därför kan det här få vissa konsekvenser.

Nu hoppas jag verkligen att det här inte skall vara rätta orsaken. Men jag vill peka på problemet, för om det finns en sådan här orsak är fjolårets beslut att beklaga. Jag tror emellertid inte det är möjligt för skogsutredningen att behandla saken med förtur enbart därför att vi måste ha hela problemkomplexet klart för oss.

Jag har, fru talman, inget yrkande utan hemställer om bifall till jordbruksutskottets förslag.

Herr LINDBERG (s) kort genmäle:

Fru talman! Låt mig bara kort säga att när jag talar om irritation över anmälningskyldigheten talar jag om tiden efter det att anmälningskyldigheten infördes och inte om tiden före, när man från många håll gick ut och argumenterade mycket hårt mot att denna anmälningskyldighet skulle införas.

Herr Dahlgren vill göra gällande att anmälningsplikten spelar en roll för minskad avverkning. Jag skulle vilja säga att betyder anmälningskyldigheten, när man nu kan fylla i en blankett på mindre än tio minuter, att man för den skull avstår från att avverka skog, så börjar jag fundera över vad som ligger inunder. Det kan inte vara bara det där lilla arbetet med att fylla i blanketten och kostnaden för portot som är motivet för att man avstår från att avverka, utan då måste det vara helt andra motiv. Jag skall inte spekulera i vad det kan vara, men man skulle lätt kunna få fula misstankar.

Jag tycker emellertid inte att det finns anledning att föra en debatt på det området, utan låt mig bara konstatera att när det gäller avverkning och virkestillförsel till industrin har vi så länge jag kan minnas haft ständiga växlingar mellan höga avverkningsuttag och rätt låga avverkningsuttag – ibland helt förklarliga på grund av konjunkturer och pris-

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Anmälningsplikten
beträffande vissa
skogsavverkningar*

växlingar, ibland helt oförklarliga. Att vi nu råkar ha något mindre virkestillförsel än vi hade under det höga uttaget föregående år finner jag inte vara något märkligt eller uppseendeväckande. Jag tror knappast att det kan ha något att göra med anmälningsplikten, men det får väl framtiden utvisa.

Herr DAHLGREN (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag tycker inte att herr Lindberg skall ha misstankar om fula motiv i det här fallet. Jag tror inte att problemet som sådant gäller ifyllandet av blanketten, utan saken skall nog i stället uppfattas så att skogsägarna här har fått en uppmaning att de innan de gör kalhyggen skall anmäla detta på en blankett. Det uppfattar skogsägarna så att man nog inte bör göra de här kalhyggena och föryngringsytorna. Däri tror jag motivet ligger.

Herr LINDBERG (s) kort genmäle:

Fru talman! Skulle det vara så illa måste jag konstatera att informationen om motiven bakom anmälningskyldigheten har gått fram väldigt dåligt. Det borde väl vara tvärtom, så att man även från skogsägarhåll är angelägen om att vi får grepp om dels naturvårdsintressena, dels frågan om återväxtåtgärder. Dessa åtgärder måste fullföljas på ett ändamålsenligt sätt, och vi måste ha överblick över plantbehov osv. för att kunna få en total och bra planering av avverkningarna. Och jag tror inte att skogsägarna avskräcks av de skälen.

Herr DAHLGREN (c) kort genmäle:

Fru talman! Detta, herr Lindberg, var några av 1973 års skogsutrednings arbetsuppgifter.

Herr WIKNER (s):

Fru talman! Jag skall fatta mig kort och inte förlänga debatten särskilt mycket.

Som jag ser saken möter det inga svårigheter att göra den här anmälan. Det kan gälla hyggen som tas upp intill bebyggelse och som många gånger inte är särskilt tilltalande. Man kan där välja en helt annan föryngringsmetod än att ta upp ett kalhygge. Man kan t. ex., om man har tillfälle till det, välja metoden med fröträdställning och därigenom gå försiktigare fram. Jag känner till markägare som struntat i detta och som därigenom har förfulat naturen inpå bebyggelsen. Därför tror jag det är nödvändigt att vi får anmälningsplikt, så att vi kan komma till rätta med en hel del problem som sammanhänger med slutavverkningarna och hyggesuppläggningarna.

För några veckor sedan gjorde jag en resa i Finland, och vi kom då in på de här frågorna. Jag visste att problemet var aktuellt även i Finland och ville därför ta reda på hur det förhöll sig där. Jag frågade därför om den anmälningsplikt man har i Finland ställer till några svårigheter,

om den hindrar eller fördröjer en god skogsvård eller om den gör skogsvården dyrare. På det svarade man att anmälningsskyldigheten bara var till gagn för skogsvården, och man hade över huvud taget ingenting att anmärka på anmälningsskyldigheten.

Herr ANDERSSON i Ljung (m):

Fru talman! Liksom Sven Lindberg gav herr Wikner i sitt anförande klart besked om att det inte föreligger någon ren anmälningsskyldighet, utan det är i stället så att om vi inte hör någonting från den skogsvårdande myndigheten på 30 dagar – i normalfallet – så får vi börja avverka. Jag vill än en gång understryka att indirekt har vi genom tilläggskungörelsen fått en avverkningskyldighet, men det har riksdagen inte fattat beslut om, utan riksdagens beslut avsåg en ren anmälningsskyldighet. Det ger också inläggen klara belägg för.

Herr Lindberg sade att anmälningsskyldigheten har fungerat bra, och i ett senare anförande förklarade han att han grundade den uppfattningen på tiden efter kungörelsens ikraftträdande. Det behövde väl knappast sägas, men det var ju intressant att herr Lindberg inte grundade sin bedömning på tiden före ikraftträdandet. Det hade ju varit att ta till, om han hade sagt att han hade så ingående kännedom om hur detta skulle fungera att han kunde dra några slutsatser om det redan innan kungörelsen trädde i kraft.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Bemyndigandet för regeringen att medge intrång i Abisko nationalpark

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1975/76:3 med anledning av motion om återkallande av bemyndigandet för regeringen att medge intrång i Abisko nationalpark.

I detta betänkande behandlades motionen 1975:890 av herr Winberg (m) och fru af Ugglas (m), vari hemställdes att riksdagen återkallade bemyndigandet för regeringen att medge intrång i Abisko nationalpark för byggande av väg Kiruna–Riksgränsen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975:890.

Reservation hade avgivits av herr Waechtmeister i Johannishus (m) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen, med bifall till motionen 1975:890, återkallade det givna bemyndigandet för regeringen att medge intrång i Abisko nationalpark för byggande av väg Kiruna–Riksgränsen.

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Bemyndigandet för
regeringen att
medge intrång i
Abisko national-
park*

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Bemyndigandet för
regeringen att
medge intrång i
Abisko national-
park*

Herr WINBERG (m):

Fru talman! I fjol begärde regeringen, som då ännu hette Kungl. Maj:t, bemyndigande av riksdagen att medge det intrång i Abisko nationalpark som erfordrades för att dra en väg Kiruna–Riksgränsen–Narvik. Riksdagen biföll propositionen och gav bemyndigandet. Moderata samlingspartiets ledamöter i utskottet reserverade sig och ansåg att propositionen borde avslås.

Nu har fru af Ugglas och jag tillåtit oss att aktualisera denna fråga ånyo genom att i en motion som väcktes under allmänna motionstiden vid förra riksmötet yrka att riksdagen skulle återkalla bemyndigandet. Det är den motionen som kammarerna nu behandlar.

Förra gången som denna fråga var föremål för övervägande här i kammarerna – det var i maj 1974 – sades det åtskilligt till förmån för att detta intrång skulle medges, men det sades också åtskilligt om varför intrånget inte skulle medges. Alla de argument som då anfördes är väl i samma grad gällande också i dag.

Jag menar att det var ett så olyckligt beslut som riksdagen fattade i denna fråga förra året att riksdagen nu bör få möjlighet att ompröva det. Vägen genom nationalparken är lika onödig i år som den var i fjol. Nationalparken kommer att lida väsentligt intrång. Låg mig, fru talman, bara erinra om att åtskilliga remissinstanser med skilda intresseområden och uppgifter hade avstyrkt vägbyggande genom nationalparken.

Naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas, står det i portalparagrafen i naturvårdslagen. Det står vidare i samma lag att "i syfte att bevara större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligen oförändrat skick kan kronan tillhörig mark avsättas till nationalpark". Det är alltså vad som redan 1909 skedde med detta område.

Detta medför – eller borde medföra – att endast utomordentligt starka skäl kan godtas för ett intrång. Låt mig erinra om att den myndighet som enligt naturvårdskungörelsen skall vårda och förvalta nationalparkerna, nämligen domänverket, tillhör dem som varit negativa till intrånget.

Fru talman! Jag hänvisar i övrigt till vad som sades under kammardebatten i fjol. Vad som hänt sedan dess är att man vidtagit planeringsåtgärder men ingenting mer. Enligt utskottsbetänkandet utreds nu vägprojektet av statens vägverk, närmast vägförvaltningen i vad som i betänkandet anges vara Norrlands län – det är naturligtvis en felskrivning, som jag är säker på att inte minst herr Hedström beklagar; det skall väl vara Norrbottens län. Dess bättre har vi inte kommit så långt med centraliseringsåtgärder här i landet att de fem länen i landsdelen Norrland har blivit ett enda län.

Det uppges också i betänkandet att man kommer att slutföra vägprojekteringen vid årsskiftet 1975/76. Riksdagen kan alltså utan att det skulle få praktiska konsekvenser för ett redan påbörjat vägbygge återta sitt bemyndigande. De projekteringskostnader som då kommer att ha

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Bemyndigandet för
regeringen att
medge intrång i
Abisko national-
park*

lagts ned utan nytta är mycket små i förhållande till de skador som vägbygget medför – om dessa skador nu över huvud taget skulle gå att värdera i pengar.

I reservationen anförts att om ett intrång i nationalpark skall göras måste ytterst tungt vägande skäl anföras och inga andra lösningar av det problem som vållat intrånget vara tekniskt möjliga. Sådana skäl har *inte* anförts; andra lösningar *är* möjliga.

Fru talman! Då reservanten, herr Wachtmeister i Johannishus, inte har tillfälle att närvara i kammaren i dag, ber jag att få yrka bifall till hans reservation.

Herr HEDSTRÖM (s):

Fru talman! När vi här i kammaren under förra hösten behandlade frågan om intrång i Abisko nationalpark var vi tämligen överens om att intrång i nationalparkerna bör undvikas. Majoriteten, som biföll jordbruksutskottets hemställan, ansåg emellertid också att vägande skäl förelåg att medge det begärda intrånget för att vägen Kiruna–Riksgränsen skulle kunna byggas.

Det är också viktigt att komma ihåg att majoritetslinjen inte innebär att vägbygget skulle få göras utan hänsyn till naturvårdsintressena. Tvärtom underströk jordbruksutskottet i sitt betänkande nr 24 år 1974 att alla ansträngningar måste göras för att begränsa vägbyggets verkningar på växt- och djurliv och på landskapsbilden. Vidare underströks att vägbyggets utformning, schaktningsarbeten m. m. skulle ske på sådant sätt att påverkan på naturen blir så liten som möjligt. Vad utskottet då sade har naturligtvis giltighet också i dag. Vägverkets planering av vägbygget görs med beaktande av de synpunkter som jordbruksutskottet uttalade år 1974. Utskottet har därför inte funnit anledning att nu plötsligt ändra sitt ställningstagande.

Reservanten, herr Wachtmeister i Johannishus, framförde under debatten förra året här i kammaren att han inte hade något emot vägbygget som sådant. När riksdagen ena året har beslutat tillåta en vägsträckning som är den lämpligaste med hänsyn till de olika intressen som gjort sig gällande i frågan, så borde det vara klart för alla att man inte året efter skall gå och ändra på det beslutet.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr WINBERG (m):

Fru talman! Det sista herr Hedström sade opponerar jag mig emot. Just därför att vägbygget inte har kommit i gång – det har bara skett vissa projekteringar – har riksdagen möjlighet att nu ta tillbaka sitt bemyndigande. Jag är medveten om att förutsättningarna blir andra om det går något eller några år och vägbygget kommer i gång. Det är därför som jag tycker att det är så viktigt att vi får pröva frågan igen. Jag erinrar än en gång om de avsevärda negativa verkningar som vägbygget kommer att få. Indirekt medgav herr Hedström också detta, även om

*Angivande av
ansvarig utgivare
för affisch m. m.*

han naturligtvis menade att man skall göra så mycket som möjligt för att mildra dem.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Wachtmeister i Johannishus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Winberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Wachtmeister i Johannishus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Winberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	250
Nej	-	38
Avstår	-	8

§ 17 Angivande av ansvarig utgivare för affisch m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1975/76:4 med anledning av motion om angivande av ansvarig utgivare för affisch m. m.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Fru talman! Jag skall fatta mig mycket kort i anledning av föreliggande utskottsbetänkande.

I min motion 1521 har jag aktualiserat frågan om skyldigheten att angiva ansvarig utgivare för uppsättande av affisch. Jag har inte för avsikt att närmare angiva fördelarna med ett dylikt system som i sig innebär ett ökat ansvar för den som uraktlåter att ta ner inaktuella affischer.

Även om en bestämmelse om skyldighet att ange ansvarig utgivare för trycksak av dylikt slag skulle innebära vissa praktiska olägenheter för utgivaren, så tror jag ändå att fördelarna överväger de eventuella nackdelar det här kan bli fråga om. Ansvarsbegreppet är inte av tryckfrihetsrättslig art utan närmast hänförligt till naturvårdslagens regler för nedskräpning. Jag delar utskottets mening att denna fråga inte rör själva tryckfrihetsförordningen utan bör lösas inom ramen för naturvårdslagen.

Motionen har avstyrkts, men jag hoppas ändå att de nu gällande reglerna i naturvårdslagen om skyldighet att avlägsna inaktuella affischer,

vilka regler har trätt i kraft den 1 januari i år, skall ha åsyftad verkan i form av ett förbättrat skydd mot nedskräpning. Det bör i så fall hälsas med den allra största tillfredsställelse.

Fru talman! Ett enhälligt utskott har avstyrkt motionen, varför jag finner det föga meningsfullt att yrka bifall till densamma.

Herr HEDSTRÖM (s):

Fru talman! Utskottet har hänvisat till naturskyddsutredningens betänkande, SOU 1951:5. Vad utredningen anförde i denna fråga överensstämmer med utskottets uppfattning, nämligen att det ur bevisnings-synpunkt kunde vara av visst värde om en affisch upptog namnet på den som låtit sätta upp affischen. Utskottet har dock funnit att erforderlig utredning om vem som ansvarar för en viss affisch ändå i de flesta fall kan förebringas utan större svårighet. Sedan naturskyddsutredningen avgav sitt betänkande har dessutom i naturskyddslagen införts en regel om skyldighet att vid straffansvar låta ta bort inaktuella affischer o. d. Detta innebär enligt utskottets mening ett klart förbättrat skydd mot den form av nedskräpning som motionären avser.

Utskottet har således inte funnit att de av motionären påtalade olägenheterna är så allvarliga att de motiverar ingrepp och ändringar i tryck-frihetsförordningen, vilken som bekant är av grundlagskaraktär.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18 Föredrags

Jordbruksutskottets betänkande

1975/76:5 med anledning av motion om ökad information angående al-
lemansrätten

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19 Handläggningen av miljöskyddsärenden

Föredrags jordbruksutskottets betänkande 1975/76:7 med anledning av motion om handläggningen av miljöskyddsärenden.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Fru talman! Jag har inte varit inblandad i beredningen av motionen. Men jag vill i alla fall – utan att ha något yrkande – ta herr Ekströms allmänna tankegångar i motionen i försvar. Jag tycker att utskottsbe-tänkandet kanske har en formalistisk begränsning om man inte försöker

*Handläggningen av
miljöskyddsärenden*

sätta in principfrågan i ett större sammanhang. Gällande ordning i stort har inte heller förts fram längre än till 1969 års förarbeten till miljöskyddslagen.

Jag skulle vilja påstå att det är en självklarhet att vi skall försöka få en fortsatt förbättrad samordning mellan byggnads- och miljöskyddslagstiftningen liksom mellan dessa lagar och naturvårdslagstiftningen. För att få bilden litet mer realistisk är det nog på sin plats att också erinra om tankegångarna bakom 1972 års ändringar i byggnads- och miljöskyddslagarna – ändringarna gällande lokalisering av viss industri. Jag vill också hänvisa till bygglagutredningens arbete, som jag förutsätter kommer att fortsätta inom bostadsdepartementet, till naturvårdskommitténs arbete och till utredningen angående översyn av hälsovårdsstadgan. Jag kan också hänvisa till den s. k. UMI-kommittén. Sist men inte minst bör den nya kommunala fysiska planeringen genom kommunöversikter m. m. nämnas. Det förhållandet att herr Ekström i motionen tagit just anmälningsärendena till utgångspunkt för sitt yrkande har möjligen bidragit till den – som jag uppfattar det – kallsinniga hänvisningen till regeringens befogenheter.

Emellertid – summan av det här korta inlägget skulle bli en försäkran till herr Ekström att både de viktiga samordningsfrågorna inom planeringen och önskemålet om mer demokratiskt förankrade förfaranden är aktuella inom civilutskottets sektor av frågekomplexet.

Fru talman! Jag har inget yrkande.

Herr HEDSTRÖM (s):

Fru talman! Av utskottets nu ifrågasvarande betänkande får inte dras den slutsatsen att utskottet undervärderar betydelsen av samråd och samordning mellan de myndigheter vilkas verksamhet på olika sätt berör bl. a. bebyggelseplanering och anläggning av industrier.

I betänkandet har utskottet också framhållit betydelsen av samordning mellan de miljövårdande myndigheterna och de myndigheter som verkar inom samhällsplaneringen i övrigt. Utskottet har framhållit att sådan samordning bör ske inte bara vid tillämpningen av miljöskyddslagen utan också i anmälningsärenden enligt miljöskyddskungörelsen.

Motionen avser dock, som utskottet har uppfattat saken, en relativt begränsad fråga angående handläggning av vissa miljöskyddsärenden vid länsstyrelserna. Utskottet har efter viss utredning i saken inte kunnat finna att de förhållanden som påtalats i motionen i praktiken vållar några större olägenheter. Med anledning härav har utskottet inte funnit att motionen bör föranleda någon riksdagens åtgärd eller något uttalande i övrigt från utskottets sida.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 20 Översyn och omarbetning av miljöskyddslagstiftningen m. m.

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1975/76:8 med anledning av motioner om översyn och omarbetning av miljöskyddslagstiftningen m. m.

*Översyn och
omarbetning av
miljöskyddslagstift-
ningen m. m.*

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:873 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari, såvitt nu var i fråga (yrkandet 1), föreslagits att riksdagen hos regeringen begärde omarbetning och förslag beträffande miljöskyddslagen med beaktande av de synpunkter som i motionen anförts och

1975:1541 av herr Helén m. fl. (fp), vari, såvitt nu var i fråga (yrkandet 4), hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att lagstiftningen på miljövärdområdet skulle ses över i syfte att öka möjligheterna för dem som berördes av miljöstörningar att öva inflytande i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. lämna motionen 1975:873, yrkande 1, utan åtgärd,
2. lämna motionen 1975:1541, yrkande 4, utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. angående omarbetning och förslag beträffande miljöskyddslagen med inriktning på ekologiska miljöaspekter av herr Takman (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle med anledning av motionen 1975:873, yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanten anført beträffande översyn och omarbetning av miljöskyddslagen, m. m.,

2. angående ökade möjligheter att utöva inflytande i miljövärdfrågor av fru Anér (fp) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle med anledning av motionen 1975:1541, yrkande 4, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanten anført angående en översyn av lagstiftningen på miljöområdet i syfte att öka möjligheterna för den som berördes av miljöstörningar att öva inflytande.

fru ANÉR (fp):

Fru talman! I folkpartiets partimotion om miljödemokrati, nr 1541 i år, har vi en lång rad krav som skulle leda till ett kraftigare skydd för miljön. De blir tyvärr behandlade i olika utskottsbetänkanden. Det är alltså bara ett av dem som kommer med den här gången, nämligen yrkandet på att en utredning skall tillsättas för att öka möjligheterna för medborgare som berörts av miljöstörningar att själva öva inflytande på hur dessa ärenden handläggs.

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Översyn och
omarbetning av
miljöskyddslagstift-
ningen m. m.*

Detta är en sak som vi tidigare har motionerat om, dvs. vi har motionerat i samma riktning, men det har aldrig gått att få utskottets eller ens en minoritet i det att visa någon förståelse för de här synpunkterna. Svaret är i år liksom tidigare att allt är så bra som det skall vara i den bästa av alla världar, och det är alldeles onödigt att ge medborgarna mer inflytande. Jag skulle vilja ge en illustration till hur det kan se ut i verkligheten.

Föreningen Miljö-Opinion i Gävle skrev för tre veckor sedan till en partikollega till mig och berättade bl. a.:

"I samhället Hagaström strax utanför Gävle har planerats ett bostadsområde endast 35 m från en järnväg, på ett ställe där vi visste att en rangerbangård kommer att byggas. Sakägaren i detta fall, på det stadium då det ännu var möjligt att göra erinringar och överklaganden, var byggherren, som givetvis inte var intresserad av att klaga. Miljö-Opinion gjorde erinringar, men utan effekt, och vårt överklagande av länsstyrelsens fastställelse avvisades av bostadsdepartementet med motiveringen att föreningen ej är sakägare i detta fall."

Brevskrivaren fortsätter: "Det vore uppenbart rimligt att kräva en lagändring, med den verkan att en ideell förening får juridisk möjlighet att agera i situationer, där enskilda intressen är hotade men det ännu inte finns några enskilda personer som kan bevaka dessa."

Brevet slutar: "Vissa miljögruppers benägenhet för utomparlamentariska aktioner skulle otvivelaktigt minskas genom lagändringar av denna typ."

Detta illustrerar alltså exakt ett av de krav vi tar upp i vår motion.

Ett annat exempel är vad som hände när miljöskyddslagen ersatte den gamla vattenlagen. Lagrådet sade då ifrån att vissa parter, som tidigare kunnat få hjälp med kostnaderna för rättegång om de ville klaga över ett beslut som påverkade deras miljö, nu inte längre kunde få det. Vi motionerade i denna fråga, alltjämt utan framgång.

När det gäller strålskydd är det också illa beställt med befolkningens möjligheter att i god tid framföra synpunkter på hur mycket strålning som skall släppas ut och hur stark kontrollen skall vara på att normerna efterlevs. Som bekant har det varit omöjligt för vissa miljögrupper att använda sig av utländska experters hjälp för att bedöma de utländska reaktorernas risker och fel när de skall installeras i Ringhals. Domstolen har inte velat lyssna på dem, och miljögrupperna har fått stå för stora kostnader själva.

I energidebatten i våras framlade folkpartiet ett motsvarande förslag när det gällde lokaliseringen av större kraftverk. Vi föreslog en nämnd som skulle bredda beslutsfattandet. Detta skulle också gälla samlade beslut om framtida utbyggnad av skogsindustrin. I den nämnden skulle olika intressegrupper kunna bli hörda och få möjlighet att kalla egen expertis.

Det är sant att detta är ett svårt område med svåra gränsdragningar. Det är väl därför som utskottet avstyrker vår motion. Men för oss i

folkpartiet är det en alltför viktig närdemokratisk fråga för att man skall kunna avvisa den enbart med att tala om lagtekniska svårigheter. Det krävs tvärtom djupare tag för att förnya beslutsprocessen och ta till vara det stora och intensiva intresse för vår egen miljö som finns hos allt större grupper i landet. Denna idealitet och detta intresse får inte avspisas med onödigt formella regler.

Regler måste finnas och en viss gränsdragning kring vilka som har rätt att delta i besluten och vilka som inte har det. Någonstans måste ett streck dras och beslut fattas, men inte förrän alla intressen verkligen blivit hörda. Hur dessa gränser skall dras, hur man skall utforma de nya rättsregler och administrativa regler som behövs, det kan inte vi motionärer lägga fram ett fullständigt förslag om. Därför begär vi en utredning. Riktlinjerna för denna skall vara att miljöintressenas försvarare måste få en möjlighet att göra sin röst hörd som motsvarar tyngden och vikten i dessa intressen.

Vi anser alltså inte att de medborgare som upplever sin miljö som hotad har tillräckliga lagliga möjligheter att tillvarata sina rättigheter. Jag yrkar därför, fru talman, bifall till reservationen 2.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! I det betänkande från jordbruksutskottet som vi nu behandlar här i kammaren yttrar sig utskottet över vänsterpartiet kommunisternas partimotion rörande miljöpolitiken. Här behandlas yrkandet nr 1 som gäller omarbetning av miljöskyddslagstiftningen.

Samhällets miljöpolitik är, som vi ser det, en mycket viktig övergripande fråga som, om man ser miljöpolitiken i vid mening och i ett längre tidsperspektiv, berör praktiskt taget alla områden av mänsklig verksamhet. Därför har vår motion en utförlig motivering, där partiets grundläggande syn på miljöpolitiken framläggs. Därför anser vi det också betydelsefullt att varje år lägga fram en motion som rör detta område som ett uttryck för partiets viljeinriktning.

Då politiken gäller något så långsiktigt som bevarandet av en livsvänlig miljö, måste målsättningen för politiken tillmätas stor betydelse. I varje års budgetproposition anger regeringen en målformulering för sin miljöpolitik. Jag citerar formuleringen i 1975 års budgetproposition bilaga 11 s. 7: "Målet för miljöpolitiken är att skapa ett sådant samhälle för dagens och morgondagens människor att berättigade krav på en livsvänlig miljö kan tillgodoses. Därför måste miljöförstörelsen hejdas och förstörd miljö så långt möjligt återställas. För att detta mål skall nås krävs en aktiv miljöpolitik – nationellt och internationellt. Miljöpolitikens medel – lagstiftning, planering, forskning och utvecklingsarbete, ekonomiska stimulansåtgärder, administration, internationell samverkan – måste fortlöpande förstärkas." Om viljan finns, och politik sägs ju mest vara en fråga om vilja, ger denna målsättning utrymme för en ambitiös miljöpolitik av den typ som vpk yrkar på i sin partimotion.

I motionen har vi anfört att miljöpolitiken måste grundas på en eko-

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Översyn och
omarbetning av
miljöskyddslagstift-
ningen m. m.*

*Översyn och
omarbetning av
miljöskyddslagstift-
ningen m. m.*

logisk grundsyn och att denna grundsyn efter hand måste underbyggas genom en förtgående och omfattande forskning på ekologins område.

Utskottet är i sin skrivning i anledning av motionen positiv till motionens syfte. Utskottet säger att en ekologisk grundsyn är en nödvändig utgångspunkt för hushållningen med våra naturresurser. Samma mening har utskottet uttryckt vid tidigare års behandling av denna fråga, och därvid har också riksdagen ställt sig bakom denna grundläggande utgångspunkt vad gäller miljöpolitikens innehåll. Detta anser vi naturligtvis vara bra och i linje med vår egen syn, men – som jag skall återkomma till – måste denna grundläggande utgångspunkt också komma till uttryck på ett mera konkret sätt i själva lagstiftningen.

I motionen har vi anfört att miljöpolitiken inte endast får se till den närmaste framtiden utan måste vara verkligt långsiktig. Det måste också betyda att industri- och sysselsättningsintressen inte genom någon sorts utpressning får styra miljöpolitiken i fel riktning. Ett tydligt exempel på en sådan intressekollision kan vi just nu se inom glasindustrin. Samhället har tillåtit glasindustrin att tillverka och distribuera miljöskadliga engångsglas, varvid arbetskraft och sysselsättning bundits till en verksamhet som är klart oönskad ur miljösynpunkt. När sedan detta förhållande står klart både för samhället och medborgarna och en övergång till returglas gynnas, går sysselsättningen ner på glasområdet, och de människor som getts ett miljöskadligt arbete ställs utan sysselsättning. Vi har från vpk upprepade gånger ställt frågan om stopp för engångsglas samtidigt som tillskapande av alternativ sysselsättning ställts som villkor.

Ytterligare exempel på en sådan oplanerad utveckling där man ställer sysselsättning mot miljökrav kan säkerligen letas fram. Enligt vår mening måste samhället kunna gå in och styra utvecklingen på ett så tidigt stadium att människor inte binds i sin sysselsättning i onödigt miljöstörande och resursförbrukande industrier som producerar umbärliga ting. Sysselsättningen måste i stället ledas till sådan industri som tillverkar produkter vilka tillgodoser verkliga behov hos människorna.

Utskottet säger i sin skrivning att i riksdagsbeslutet år 1972 har den fysiska riksplaneringen getts en långsiktig inriktning som ligger i linje med det handlande som från ekologiska synpunkter ter sig rationellt i ett längre perspektiv. Utskottet hänvisar också till pågående utredning rörande kostnaderna för miljö vården. Man säger att den ekologiska helhetssynen återspeglas i direktiven till denna utredning genom att den inte bara skall se till kostnaderna utan också till effekterna av olika insatser på miljöområdet. De sakkunniga skall också kartlägga vilka metoder som kan finnas för att mäta effekterna av miljövärdande åtgärder. Med detta menar utskottet att syftet med ifrågavarande motionsyrkande skulle komma att i väsentlig grad bli tillgodosett utan någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Att den fysiska riksplaneringen getts en långsiktig inriktning är vi självfallet medvetna om. I vår motion är f. ö. intaget ett citat ut "Hushållning med mark och vatten" där denna inriktning klart framgår, och

vi ansluter oss i motionen till de citerade synpunkterna. Men vi är samtidigt klart medvetna om att den fysiska riksplaneringen inte går in i själva det ekonomiska systemet utan endast sysslar med användningen av mark- och vattenresurserna. Skall vi kunna få en styrning från samhällets sida som följer en kommande ekologisk totalmodell, måste planeringen bli styrande i högre grad än vad som nu är fallet och utvidgas till att också bli styrande för industrilokalisering och sysselsättning. Först då får såväl hushållningen med mark och vatten som det regionalpolitiska programmet en grund att stå på.

I yrkandet nr 1 i motionen 873 krävs att riksdagen hos regeringen begär omarbetning och förslag beträffande miljöskyddslagen med beaktande av de synpunkter som i motionen anförts. I motionen anför vi att lagstiftningen är ett viktigt element i miljöpolitiken, som måste ges en sådan utformning och precisering att den verkligen styr beslutsfattandet. Motionärerna menar att den nuvarande miljöskyddslagen är alltför opreciserad och allmänt hållen. Detta förhållande ger stort utrymme för lagtillämparna att i en avvägning ta hänsyn till motstående intressen av främst ekonomisk art, vilket vi anser olämpligt. En omarbetad och mera preciserad miljöskyddslag skulle minska utrymmet för en subjektiv tillämpning och fastlägga lagstiftarens, riksdagens, intentioner på ett bättre sätt i praxis. Beslut enligt miljöskyddslagen är politiska beslut. När så är fallet anser vi att politikerna också skall vara ansvariga. Om ett sådant politiskt ansvar skall kunna ledas ner till tillämpningsnivån måste, som vi ser det, lagen ges en sådan form att den tillsammans med tillämpningskungörelse blir mera bindande än den nuvarande lagen och kungörelsen är.

Denna problematik tar utskottet inte upp i sin skrivning och har, såvitt jag nu kan crinna mig, inte heller gjort det tidigare. Jag finner därför övervägande skäl tala för att en omarbetning av miljöskyddslagen i den riktning som anges i motionen är påkallad även om man, som utskottet gjort, tar hänsyn till pågående utredning och inriktningen av den fysiska riksplaneringen.

Det är, som vi säger i reservationen, nödvändigt att få till stånd en ordning där tillåtlighetsprövningen sker på juridiskt bindande, objektiva grunder med minsta möjliga utrymme för beslutsfattarnas egna värderingar och påverkan från ekonomiska intressegrupper. Det är också angeläget att ett ekologiskt betraktelsesätt och samhällsekonomiska hänsynstaganden kommer till uttryck i själva lagstiftningen.

På denna grund, fru talman, vidhåller vi vårt krav på en omarbetning av miljöskyddslagen, och detta tar sig i detta sammanhang uttryck i att jag yrkar bifall till reservationen 1 till nu förevarande betänkande från jordbruksutskottet.

Herr HEDSTRÖM (s):

Fru talman! De frågor som behandlas i jordbruksutskottets betänkande nr 8 har vi haft uppe till behandling flera gånger här i kammaren under

*Översyn och
omarbetning av
miljöskyddslagstift-
ningen m. m.*

årens lopp. Anledningarna härtill har varit propositioner från regeringen eller väckta motioner. När det gäller den fråga som utskottet behandlat med anledning av motionen 873 av herr Hermansson m. fl. skulle jag vilja säga följande.

Riksdagen har bl. a. i samband med att den fysiska riksplaneringen har behandlats understrukit att vi måste ha en ekologisk grundsyn när det gäller vår hushållning med våra naturresurser. Om detta råder ju ingen oenighet. Miljöskyddslagen ger också utrymme för ett sådant hänsynstagande. Det är ju givet att en prövning av tillåtligheten av en industri eller liknande bygger på en avvägning. Men självfallet skall man komma ihåg att avvägningen inte görs bara med hänsyn till det ekonomiska intresse som kan vara berört, vare sig detta intresse nu är allmänt eller enskilt. Det står nämligen i miljöskyddslagen 5 § att vid avvägningen skall särskild hänsyn tas till å ena sidan beskaffenheten av det område som kan bli utsatt för störning och betydelsen av störningens verkningar. Å andra sidan skall också särskild hänsyn tas till nyttan av verksamheten samt kostnaden för skyddsåtgärd och den ekonomiska verkan i övrigt av försiktighetsmått som kommer i fråga.

Jag tror att vilken politisk uppfattning man än har, alltså även inkl. den som herr Takman företräder i sin reservation och som herr Israelsson talat för, måste man finna sig i en sådan avvägning som miljöskyddslagen förutsätter. Utskottet har i sammanhanget velat peka på det arbete som görs av miljökostnadsutredningen. Utredningen skall enligt sina direktiv ta reda på metoder att mäta effekterna av olika miljövårdsåtgärder. Var och en kan inse att det är angeläget att vi får fram sådana metoder.

Herr Takmans insinuation i reservationen I om bristande objektivitet hos de tjänstemän som handlägger miljöskyddsärenden får stå för hans egen räkning.

När det sedan gäller frågan om medinflytande i miljöfrågor, som tagits upp i motionen 1541 av herr Helén m. fl., hör den, som jag redan sagt, till de frågor som vi ofta behandlat här i riksdagen. Det ligger ju i sakens natur att man måste dra en gräns för vilka som t. ex. får överklaga ett beslut i ett miljöärende. Samtidigt är det ju inte förbjudet för en enskild person att lägga fram sina synpunkter på hur han tycker att en viss fråga skall hanteras. Vid koncessionsnämndens handläggning av ett ärende erbjuds också alla intresserade möjlighet att yttra sig.

Fru Anér föreslog förra året att ett forskningsinstitut skulle klara ut medinflytandet för medborgarna. I år tycker fru Anér att en utredning skall titta på saken. Utskottsmajoriteten har, som fru Anér också sade i sitt anförande, varken då eller nu delat fru Anérs uppfattning. När det gäller det s. k. sakägarbegreppet bör man av praktiska skäl göra en avgränsning mellan dem som kallas sakägare och övriga berörda. Utskottets skrivning är ett uttryck för denna uppfattning.

Fru talman! Jag yrkar på båda punkterna bifall till utskottets hemställan.

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Översyn och
omarbetning av
miljöskyddslagstift-
ningen m. m.*

Fru ANÉR (fp):

Fru talman! Jag vill bara påminna om att hela denna idé om gränsdragningen naturligtvis är något som vi är oerhört medvetna om, och vi vet också att den är besvärlig. Jag skall be att få citera en jurist som 1971, när den nya miljöskyddslagen var aktuell, skrev följande just om klagorätt i miljöfrågor: "Visst kan det vara besvärligt att draga gränser, men det kan ju vara rättspolitiskt angeläget att ej helt utesluta besvärsmätt för ideell organisation, då av denna företrätt intresse kränkts av ett beslut. Man har på andra områden stått inför liknande svårigheter och borde enligt min mening även här göra ett försök att bemästra dessa. Anmärkas bör även att man inom doktrinen alls icke synes vilja utan vidare avskrika varje möjlighet för ideell organisation att klaga vid nämnd intressekränkning."

Det är i den andan som jag skulle vilja driva denna möjlighet. Det finns juridiska marginaler att ge större möjligheter för vissa organisationer. Jag kan fortfarande inte inse varför det skulle vara så omöjligt att utreda den saken.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! I mycket är vi överens i den här frågan. Herr Hedström tog egentligen bara upp en punkt som jag vill replikera emot. Där hänvisade han till reservationen, där det skulle insinueras, sade han, att de tjänstemän som behandlar miljöskyddsärenden inte skulle vara objektiva.

Jag vill i det sammanhanget påpeka för herr Hedström att hans partikamrat – en person som jag hyst stor aktning för men som tyvärr numera är avliden – Hans Palmstierna har påtalat just detta problem som Takman skulle ha "insinuerat" om i reservationen.

Jag tycker att om vi kunde få till stånd en mera preciserad lagstiftning skulle det bli mycket lättare för beslutsfattarna på tjänstemannaplanet att fatta riktiga och objektiva beslut. Det är vi som skall styra, men har vi en lagstiftning som är opreciserad och allmänt hållen överlämnar vi till tjänstemän att tillämpa den helt fritt. Även om jag vet att det lagtekniskt kan möta svårigheter att ha en preciserad lagstiftning tycker jag att man dock kan komma en bit på vägen i själva lagtexten och man kan komma ytterligare en bit i själva tillämpningskungörelsen; jag tror inte att det är någon omöjlig uppgift. Även om vi påpekar detta tycker jag inte att det är att slå emot tjänstemännen, eftersom de måste ha svårt att tillämpa en lag och en kungörelse som är så allmänt hållen som den nuvarande är.

Herr HEDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag vill inte förlänga den här debatten, utan jag vill bara påpeka för herr Israelsson att det på s. 4 i betänkandet finns belägg för vad jag sade om den insinuation som herr Takman gör i den reservation han avlämnat.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

Om vidgad rösträtt för utlandssvenskar

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Takman, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Takman.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Israelsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279
Nej - 16

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Anér, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Anér begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Anér.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Anér begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 261
Nej - 32
Avstår - 2

På förslag av fru tredje vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till onsdagen den 5 november.

§ 21 Om vidgad rösträtt för utlandssvenskar

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Wachtmeisters* i Staffanstorps (m) den 16 oktober anmälda fråga, 1975/76:29, och anförde:

Fru talman! Herr Wachtmeister i Staffanstorp har frågat mig om jag avser att under hösten lägga fram proposition om vidgad rösträtt för utlandssvenskar så att de nya bestämmelserna kan träda i kraft vid 1976 års riksdagsval.

1965 års valtekniska utredning har i betänkandet (SOU 1975:8) Utlandssvenskarnas rösträtt föreslagit en vidgning av kretsen röstberättigade utlandssvenskar. Förslaget remissbehandlas f. n., och remisstiden går ut den 1 november. Ställning till utredningens förslag kommer att tas när remissbehandlingen har avslutats.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret.

I de tre senaste riksdagsvalen – 1968, 1970 och 1973 – hade utlandssvenskarna möjlighet att delta, förutsatt att de någon gång under de närmast föregående fem åren varit mantalsskrivna i Sverige. Den grupp som då berördes omfattade ca 15 000 personer. Bortåt 25 % använde sin rösträtt; 1973 var det närmare bestämt 3 414 personer.

Det finns emellertid en långt större grupp utlandssvenskar som inte har rösträtt, detta på grund av femårsspärren. Man beräknar att det sammanlagt är 70 000 utlandssvenskar som skulle kunna rösta vid riksdagsvalen, om inte femårsspärren fanns.

En utredning, syftande till att slopa femårsspärren, framlade sitt betänkande den 15 januari i år, och under den ordinarie motionstiden väckte de tre borgerliga partierna tre motioner i samma riktning. Man accepterade då att behandlingen av motionerna sköts upp till hösten med tanke på att ärendet skulle kunna remissbehandlas i god tid.

Nu skickades ärendet inte ut på remiss förrän sju och en halv månad efter det att utredningen framlagt sitt betänkande, dvs. den 1 september. Det kan tilläggas att utredningen om invandrarnas rösträtt framlade sitt betänkande i mars månad i år. Det ärendet skickades på remiss den 27 mars. Jag skulle vilja få ett svar från justitieministern: Varför var det så bråttom när det gällde invandrarnas rösträtt men inte när det gällde utlandssvenskarnas?

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! På den frågan har jag inte något annat svar att ge än att det alltid är överväganden i departementet beträffande de utredningsförslag vi får. Det kan vara olika omständigheter – arbetsbelastning och annat – som gör att tidpunkten kan bli förskjuten. Nu kom dessutom sommaren emellan.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Fru talman! Det där var ett utomordentligt svagt argument, herr justitieminister, med tanke på att betänkandet om utlandssvenskarnas rösträtt framlades en och en halv månad före betänkandet om invandrarnas rösträtt.

Torsdagen den
30 oktober 1975

Om personalsituationen i Huddinge polisdistrikt

När samma ärende behandlades 1974, sade konstitutionsutskottet i sitt betänkande med anledning av motioner om vidgad rösträtt för utlandssvenskar: "Det kan också förutsättas att beslut på grundval av utredningsarbetet skall kunna fattas i så god tid före 1976 års val att nya och generösare bestämmelser om utlandssvenskarnas rösträtt skall kunna tillämpas vid detta val."

Då ställer jag frågan till justitieministern: Anser inte justitieministern att regeringen bör följa vad riksdagen har beslutat? Riksdagen beslöt nämligen i enlighet med konstitutionsutskottets hemställan.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Den omständigheten att remisstiden här har satts till den 1 november hindrar i och för sig icke formellt att frågan tas upp på det sätt som herr Wachtmeister i Staffanstorp har uttalat sig för.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Fru talman! Då tackar jag för det svaret och förutsätter alltså att regeringen kommer att framlägga en proposition till höstrikdagen så att utlandssvenskarna vid 1976 års val kan få den rösträtt som borde vara en demokratisk självklarhet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 22 Om personalsituationen i Huddinge polisdistrikt

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Strömbergs* i Botkyrka (fp) den 21 oktober anmälda fråga, 1975/76:39, och anförde:

Fru talman! Herr Strömberg i Botkyrka har frågat mig om jag har uppmärksammat personalsituationen i Huddinge polisdistrikt och om jag i så fall är beredd att föreslå åtgärder.

Personalsituationen i Huddinge polisdistrikt är besvärande, och särskilda åtgärder har därför vidtagits.

Huddinge polisdistrikt tillfördes 5 nya polismanstjänster år 1972, 25 nya sådana tjänster år 1973 och 13 stycken år 1974. Den 1 juli i år erhöll distriktet ytterligare 12 tjänster. Jämfört med vad andra distrikt fått under motsvarande tid är detta en betydande förstärkning. Polisdistriktet har samtidigt under de senaste åren haft ett relativt sett stort antal vakanser.

Under tiden mars 1972 – juli 1975 har emellertid Stockholms län tilldelats 272 extra polismän som har avslutat sin grundutbildning. Av dessa har 44 placerats i Huddinge polisdistrikt. Antalet alterneringstjänstgörande polismän i distriktet uppgick den 30 september 1975 till 34. Efter nästa utbildningsgenomgång avses – enligt vad jag har inhämtat – ytterligare 13 extra polismän tilldelas Huddinge.

Efter beslut eller initiativ av länsstyrelsen och rikspolisstyrelsen har

följande tillfälliga personalförstärkningar tillförts Huddinge polisdistrikt:		
november 1973 – april 1974	15	polismän
maj – september 1974	28	polismän
oktober 1974 – mars 1975	25	polismän
februari – maj 1975	3	polismän
april – maj 1975	14	polismän
juni – september 1975	8	polismän
oktober – december 1975	15	polismän

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

Om personalsituationen i Huddinge polisdistrikt

Härtill kommer att länspolischefen har undvikit att ta i anspråk polismän från Huddinge polisdistrikt för kommanderingar i länet.

Länsstyrelsen har uppgett att den avser att verka för fortsatta förstärkningar även efter årsskiftet 1975/76 om personalläget och arbetsituationen kräver det. Länsstyrelsen anser att det finns välgrundat hopp om ett ljusare personalläge i Huddinge polisdistrikt.

Jag avser mot den bakgrunden inte nu att föreslå ytterligare åtgärder.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Fru talman! Jag skall be att få tacka justitieminister Geijer för svaret och den utförliga redovisningen av personalsituationen.

Det har ju under senaste tiden i pressen skrivits väldigt mycket om brottsligheten i Huddinge polisdistrikt, ibland under en gemensam rubrik: Brottsplats Huddinge. Nu vill jag inte diskutera denna situation utan främst gå in på en mera principiell diskussion om hur man skall se på situationen i expansionskommunerna.

Vi som bor i expansionskommunerna upplever hur myndigheterna ofta agerar stelt och byråkratiskt när man behandlar våra problem. I regel får vi tilldelning av olika resurser, även personella, efter vissa allmänna normer. Av justitieministerns svar framgår att vi fick extraförstärkning av poliser först 1972, när expansionen hade pågått några år. Dessa normer är formade av erfarenhet från en helt annan typ av kommuner. Expansionskommunerna behöver sina resurser under själva den socialt ofta svåra tillväxtperioden. Detta gäller i alldeles särskild grad personella resurser, t. ex. poliser. Om man i dessa områden tidigt kan sätta in kraftiga förebyggande åtgärder – och här har ju polisen en viktig uppgift – tror jag samhället har mycket att vinna.

Nu skall villigt erkännas att Huddinge polisdistrikt har fått en generös behandling och många nya tjänster. Men tyvärr är långt ifrån alla tjänster besatta. Enligt uppgift är cirka en tredjedel av tjänsterna vakanta. Visserligen har polisdistriktet dessutom fått förstärkningar både från länet och genom ett stort antal extra polismän, men detta är en tillfällig förbättring och inte en slutgiltig lösning.

Det är nog ingen överdrift att säga att alla de som i skolan, inom socialvården eller i folkrörelsernas verksamhet arbetar i de nya stora bostadsområdena är överens om att vi här möter stora och besvärliga problem, som i regel är mycket besvärligare än motsvarande problem i områden med annan struktur. Polisen möter i regel dessa svårigheter när

*Om uttalande
rörande påföljden
av grova egen-
domsbrott*

de ställs på sin spets. Här behövs lång rutin och god kännedom om samhällets speciella struktur. Det är därför angeläget att vi i expansionskommunerna får en poliskår som har god lokalkännedom och en fast förankring i kommunerna.

Hur skall man då kunna ordna detta? Jag tror att det behövs en långsiktig personalplanering när det gäller polisinsatser i expansionskommunerna. I detta speciella fall vet jag att polischefen redan under den tidiga diskussionen om utbyggnaden av norra Botkyrka tog kontakt med kommunen och diskuterade olika befolkningsalternativ, som förts fram i utredningar, för att siffrorna skulle kunna användas i polischefens argumentation. Jag tror att det hade funnits en möjlighet att tidigare och mera i takt med befolkningstillväxten anpassa polisens resurser till situationen. För framtiden skulle jag önska en utveckling åt det hållet, och jag tackar också för att vi här fått veta att länsstyrelsen skall verka för en fortsatt förstärkning i området.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 23 Om uttalande rörande påföljden av grova egendomsbrott

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Sjöholms* (fp) den 21 oktober anmälda fråga, 1975/76:41, och anförde:

Fru talman! Herr *Sjöholm* har under hänvisning till ett citat ur en tidning – enligt vilket jag skulle ha uttalat att en person som gjort sig skyldig till ett brottsligt förfarande med en s. k. enarmad bandit i stället för att straffas bort belönas för en samhällsinsats – frågat om jag vill antingen bekräfta och i så fall något motivera detta uttalande eller också dementera det.

Vid en diskussion i samband med en kurs i Eslöv berörde jag ett kommande regeringsförslag till ändringar i brottsbalkens bestämmelser om grov stöld. Med utgångspunkt i detta förslag kom ett fall på tal då en yngling som hade brutit sönder en s. k. enarmad bandit och kommit över 100 enkronor sades ha dömts för grov stöld. Som bekant har en livlig diskussion förts under senare tid om dessa mekaniska "banditers" påstådda härjningar i spelsugna medborgares plånböcker. Jag tillät mig därför att helt parentetiskt konstatera att det säkerligen fanns många som närmast skulle anse det som en samhällsgagnelig gärning att så att säga bokstavligen sätta en sådan apparat ur spel.

Jag är övertygad om att varken kursdeltagare eller närvarande pressmän ens skulle komma på tanken att jag anser att brottsliga åtgärder är ett sätt att komma till rätta med någon form av "banditer".

Herr SJÖHOLM (fp):

Fru talman! Tack för svaret!

Jag tror att justitieministern närmast skall vara mig tacksam för att

ha fått detta tillfälle att dementera det här uttalandet i viss mån, för det dementeras litet grand i inledningen. Det är en glidning där, för enligt referatet var det justitieministern själv som stod för uppfattningen att vederbörande var förtjänt av en samhällsbelöning. Nu framställs det så att andra människor skulle tycka det. Men det är kanske oväsentligt.

Enligt en tidning lär justitieministern ha sagt att det hela var en skämtsamt parentes, men jag tycker inte det är så lyckligt att justitieministern är ute och gästspelar som kåsör i den humoristiska genren. Justitieministerns anlag i den vägen känner jag inte till, men det är väl ändå litet farligt att göra sådana här uttalanden i officiella sammanhang. Det kan ju finnas ungdomar som tar fasta på vad justitieministern säger och menar att det var ju bra att justitieministern tycker att vi gör en samhällsgagnande insats om vi plundrar enarmade banditer. Det kan vara litet äventyrligt, tror jag, att vara alltför hurtfrisk i sina uttalanden.

Nu kan man bara hoppas att den här lilla debatten ändå kan medverka till att händelsen inte upprepas. Jag tror också att justitieministern uppriktigt och ärligt måste hålla med om att det kan vara litet farligt att göra sådana uttalanden. Alla människor uppfattar det säkert inte som ett skämt – och uppskattar det inte heller – utan tror att när justitieministern är ute och håller föredrag i officiella sammanhang, så menar han vad han säger och avser inte att vara särskilt skämtsamt.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Jag är litet förvånad över att herr Sjöholm har tagit denna sak så seriöst. Det var inte i något officiellt sammanhang jag sade detta, herr Sjöholm. Det var på en partikurs vid vilken några journalister var närvarande. Och som jag sade har jag inte i de referat som har förekommit i andra tidningar sett denna missvisande redogörelse för vad jag uttalade. Jag vidhåller att jag hänvisade till att många människor anser att enarmade banditer borde förstöras, och den uppfattningen vill jag gärna deklarerar också här. Jag är helt övertygad om att ingen på kursen, inte ens den journalist som skrev det missvisande referatet, hade den uppfattningen att jag uppmanade någon till brottslig gärning.

Herr SJÖHOLM (fp):

Fru talman! Jag tycker inte att justitieministern behöver vara överraskad över att jag har tagit denna sak seriöst. Här läser man i tidningarna – och det var inte så fantastiskt felaktigt skrivet; såsom justitieministern här har refererat det var det ändå ganska snarlikt – att justitieministern uttalat att många människor tycker det är all right om ungdomarna är ute och plundrar enarmade banditer, apparaterna är så impopulära. Och jag tycker då att man skall ta seriöst på vad landets justitieminister uttalar.

Här förekommer nu en liten glidning i framställningen, men vad gäller referatet av uttalandet i tidningen Arbetet dementerade inte justitieministern att det var han själv som stod för uppfattningen. Han säger bara

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om åtgärder mot
inrättande av visst
slag av sjukhustjänst*

att det var en skämtsam parentes. Men jag tycker inte att en justitieminister får vara så skämtsam i sådana här sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 24 Om åtgärder mot inrättande av visst slag av sjukhustjänst

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Hagbergs i Borlänge (vpk) den 23 oktober anmälda fråga. 1975/76:54, och anförde:

Fru talman! Herr Hagberg i Borlänge har – under hänvisning till en verksamhet på ett sjukhus i Göteborg som enligt herr Hagberg är av "den typ som identifieras med säkerhetspolisens agerande" – frågat om det enligt min uppfattning finns anledning att undersöka det inträffade och ta initiativ i syfte att förhindra verksamhet av detta slag.

Med anledning av de motstridiga uppgifter som förekommit beträffande förhållandena vid sjukvårdsförvaltningen i Göteborg har jag låtit göra en undersökning av det inträffade. Av denna undersökning framgår följande.

Vice ordföranden Leif Andersson i Göteborgs sjukvårdsstyrelse har av en tjänsteman på säkerhetspolisens sektion i Göteborg ombetts att ordna en kontaktman mellan säkerhetspolisen och sjukvårdsförvaltningen.

Bakgrunden härtill var bl. a. att säkerhetssektionen under hösten 1974 fått in tillförlitliga uppgifter att personal vid sjukvårdsförvaltningen haft och har kontakt med vissa internationellt verkande terrororganisationer.

Vidare hade säkerhetstjänsten säkra uppgifter om att en viss organisation, som enligt sina egna uppgifter är beredd att med våld omstörta samhället, systematiskt organiserade hemliga celler inom sjukvårdsförvaltningen.

På Anderssons förslag rekryterade sjukvårdsförvaltningen pol. mag. Jan Lindqvist i syfte att denne skulle bistå säkerhetspolisen med uppgifter. Lindqvist anställdes med huvudsakligen andra uppgifter än säkerhetsuppgifterna från den 1 januari 1975. Lindqvist har försett säkerhetspolisen med uppgifter om tjänstgöringsplats inom sjukvården för vissa personer som redan var föremål för säkerhetspolisens intresse. Uppgifterna om tjänstgöringsplats är naturligtvis inte hemliga.

Lindqvist har alltså inte inhämtat några informationer om de anställdas eventuella politiska åsikter. Han har utrustats med namn av säkerhetspolisen, och hans uppdrag har endast inneburit att ange var dessa personer arbetar. I något fall har han lämnat uppgifter om ytterligare ett par personer. Dessa var emellertid redan föremål för säkerhetspolisens intresse.

Herr Hagberg har frågat mig om det finns anledning att ta initiativ i syfte att förhindra verksamhet av detta slag.

Svaret är självfallet nej.

Det är också naturligt att myndigheterna bistår säkerhetspolisen med uppgifter som den behöver för att kunna utföra sina av riksdag och regering fastlagda uppgifter. Detta gäller också kommunala myndigheter.

Jag finner således ingen anledning till kritik mot säkerhetspolisen i Göteborg eller mot Andersson eller Lindqvist för att de bistått säkerhetspolisen.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Fru talman! Jag får tacka för svaret.

Justitieministern talar om internationella terrorister och om undersökningar av Säpo. Vi har hört det förut. Man kan konstatera att händelserna på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg visar att Säpos: åsiktsregistrering inte upphört trots försäkringar om det från justitieministern.

Det är häpnadsväckande att Säpo och sjukhusförvaltningen samarbetar och, som fackklubbarna säger, kontrollerar arbetare med vänsterradikala åsikter. Man har också anmält sabotagetanken som förevändning för Säpos närvaro. Misstanken om sabotage vid den händelse som åsyftats har redan avvisats i en teknisk rapport.

De fackliga organisationerna har reagerat mot denna åsiktsregistrering. Den dokumentation som de fackliga organisationerna här har lämnat bevisas genom förre sjukhusintendenten Roland Lindbergs rapport.

Justitieministern säger att det här gäller internationella kontakter med terrorister. Man kan då fråga sig om polisen i så fall behöver gå den här vägen. Är det inte en fråga för kriminalpolisen?

Det här arbetet i hemlighet, det här skumraskarbetet, innebär att människor registreras eller hamnar i spaningsanteckningar eller dylikt. Det betyder att många människor stoppas i sin karriär, omplaceras eller inte får det jobb som de annars skulle ha fått. Det kan inte vara en riktig metod att använda Säpo till att registrera människor på ett eller annat sätt.

Frågan är: Opererar Säpo på arbetsplatser på andra håll i vårt land? I dagens Aftonblad sägs att Säpos agerande är Grönköpingsmässigt. Men frågan inställer sig, om Säpo är lika klumpig överallt. Det är man naturligtvis inte.

Justitieministern säger att han inte är beredd att ta något initiativ – han vill inte alls kritisera Säpos verksamhet. Men vore det ändå inte, herr justitieminister, dags att få bort den här debatten genom att tillsätta en parlamentarisk fempartikommission för att utreda dels vad som hänt i Göteborg, dels om liknande saker förekommer på andra arbetsplatser. Det kan inte vara vettigt att den som agerar på platsen, Säpo, också granskar verksamheten och sedan svär sig fri. Det kan de svenska arbetarna såvitt jag kan förstå inte godta.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Jag vet inte hur herr Hagberg i Borlänge kan få det till att det här skulle ha någonting att göra med åsiktsregistrering. Jag har

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om åtgärder mot
inrättande av visst
slag av sjukhustjänst*

uttryckligen förklarat att av den utredning som gjorts framgår att man som ett led i säkerhetspolisens spaningsarbete behövt få vissa uppgifter. Detta har från säkerhetspolisens sida inte inneburit något annat än att man vänt sig till sjukvårdsförvaltningen och frågat om man kan få en kontaktman. Och varför kunde säkerhetspolisen inte själv skicka någon till exempelvis personalkontoret för att få de uppgifterna man behövde? Naturligtvis därför att när man skall bedriva spaning efter kontaktytor till internationella terroristorganisationer kan man inte ropa ut det på gator och torg. Det ligger i sakens natur att denna verksamhet måste vara hemlig. Det är i allas vårt intresse, även i herr Hagbergs, att säkerhetspolisen har möjlighet att forska efter och avslöja internationella terroristligors utlöpare i vårt land.

Därmed har jag egentligen också svarat på herr Hagbergs fråga varför inte kriminalpolisen kunde utreda detta. Det har ju varit tal om sabotage på sjukhuset. Den frågan har undersökts av teknisk personal, och man har konstaterat att det inte var sabotage. Jag skulle kunna tänka mig att det i en sådan fråga kunde finnas anledning att tveka om huruvida man skulle låta den vanliga kriminalpolisen utreda den eller om man skulle låta säkerhetspolisen göra det.

Herr Hagberg vill ha en parlamentarisk utredning. Men herr Hagberg känner väl till att vi har en demokratisk insyn i säkerhetspolisens verksamhet genom rikspolisstyrelsen, justitiekommittén och justitiedepartementet?

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Fru talman! Justitieministern påstår att säkerhetspolisen måste ha en hemlig agent inne på området för att ha reda på var vissa personer arbetar. En sådan åtgärd måste väl ändå vara en överloppsgärning. Justitieministern säger i svaret att de flesta som skulle kontrolleras redan är föremål för säkerhetspolisens intresse. De finns alltså i säkerhetspolisens register. Den vidtagna åtgärden innebär i sin förlängning att andra människor än just de som tidigare var intressanta kommer med i s. k. spaningsanteckningar eller liknande och i samband med kontakter med sjukhusledningen särskilt kommer att observeras. Sådana skumraskaffärer är något mycket allvarligt.

Så till mitt önskemål om att en fempartikommission borde få klara ut detta. Det är väl inte särskilt demokratiskt att representanter för bara fyra av de fem riksdagspartierna nu har en sådan insyn. Det borde justitieministern vara medveten om.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Det är inte fråga om att säkerhetstjänsten har haft någon hemlig agent. Vederbörande person är anställd i sjukvårdsstyrelsen. Man har kontaktat honom som man gör även i andra sammanhang och vid andra tillfällen för att få upplysningar – men få dem så att det inte blir offentligt.

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om åtgärder mot
inrättande av visst
slag av sjukhus-
tjänst*

Herr Hagberg frågade om något liknande förekommer på andra företag och arbetsplatser. På det måste jag svara att om och när säkerhetspolisen får anledning att göra en utredning om misstänkt verksamhet får den naturligtvis också där söka kontakter så att det inte blir observerat. Men det skall alltid i grunden ligga klara misstankar om något olagligt.

Herr Hagberg säger att om man redan visste vilka personer det rörde sig om förstår han inte det hela. Här var det bara fråga om personer som säkerhetspolisen misstänkte, och man ville via kontaktmannen ha reda på var de arbetade. Det är en stor förvaltning i Göteborg. En sådan åtgärd behövs naturligtvis inte i ett litet företag, men här finns det många arbetsplatser och flera tusen anställda. Då kan det kanske vara bättre att direkt ta kontakt med en myndighet och få en kontaktman än att själv göra efterforskningar. Men någon åsiktsregistrering bestrider jag bestämt att det är fråga om.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Fru talman! Ju längre debatten lider, desto vagare blir ju indicierna mot dem som jobbade inom förvaltningen. Det fanns en hemlig agent, och den var hemlig för de allra flesta av arbetarna där.

Men i fackklubbar där man studerat frågan tycker man ändå att de själva – och det svenska samhället och de fackliga organisationerna – i dag är så starka att deras inneboende kraft skall klara av sådana frågor som uppstår av förekommande politiska åsiktsskillnader. Skall verkligen en misstanke om internationella kontakter vara en anledning för Säpo att skicka in agenter på varje arbetsplats i vårt land? Det måste väl vara att utsträcka Säpos befogenheter väldigt långt när arbetarna kan bli föremål för uppmärksamhet från inskickade agenter för enbart sådana misstankar! Det betyder att även andra, oskyldiga människor som vanliga arbetare råkar i klistret på grund av Säpos agerande.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Jag har visserligen själv varit facklig ombudsman, men jag är inte så säker på att fackliga ombudsmän är särskilt lämpliga att göra brottspaning när det är fråga om människor som har kontaktytor långt ut i andra länder, och där dessa personer naturligtvis omger sin verksamhet med den yttersta hemlighetsfullhet. Jag tror att vi skall vara tacksamma för att vi har en säkerhetspolis här i landet som bedriver detta arbete till vårt skydd i det demokratiska samhället.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Fru talman! Då kan jag slutligen konstatera att man inom Säpo är så politiskt förblindad att man där ser vänstermänniskor överallt på samma sätt som alkoholisten ibland ser vita möss.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
30 oktober 1975

Om ökad konkurrens inom charterbuss- och linjebuss-trafiken

§ 25 Om ökad konkurrens inom charterbuss- och linjebuss-trafiken

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Ringabys (m) den 15 oktober anmälda fråga, 1975/76:23, och anförde:

Fru talman! Herr Ringaby har frågat mig om jag, för att utöka resemöjligheterna för människor på landsbygden, ämnar vidtaga åtgärder rörande koncessionsärendena i syfte att ge två eller flera trafikföretag möjlighet att konkurrera på samma linjer.

Den trafik som åsyftas i frågan torde främst vara s. k. veckoslutstrafik med buss.

I propositionen 1972:81 med förslag till ändringar i yrkestrafikförordningen slogs fast att den veckoslutstrafik som bedrevs med stöd av tillstånd till beställningstrafik var att anse som linjetrafik och därför krävde tillstånd till sådan trafik. Det konstaterades emellertid att yrkestrafikförordningen i princip utgick från att redan koncessionerad trafik skulle skyddas mot konkurrens men att veckoslutstrafiken delvis avser andra resandekategorier än dem som utnyttjar den traditionella linjetrafiken. Det föreslogs därför i propositionen att man i viss utsträckning borde visa mindre restriktivitet när det gäller att ge tillstånd till veckoslutstrafik. Riksdagen godtog detta förslag.

Med denna utgångspunkt har regeringen i beslut den 28 juni och den 26 juni 1975 avgjort omkring 130 besvärärenden om veckoslutstrafik. Mer än 100 företag sökte trafik tillstånd, och i flertalet relationer var det fråga om 10–15 företag som ville driva trafik.

Ett bifall till dessa ansökningar hade inneburit att veckoslutstrafiken i landet skulle bedrivas av ett stort antal företag. Även med hänsyn till trafikunderlaget måste en sådan uppsplättning av tillstånd uppenbart medföra en orationell driftstruktur och ett dåligt utnyttjande av tillgängliga resurser. I årets beslut valdes den lösningen att trafik tillstånd skulle lämnas ett nybildat företag som representerar ett stort antal av sökandena och som står öppet även för andra trafikutövare. I detta företag samlas behövliga resurser, och det kommer i egenskap av trafikutövare att driva trafiken och ansvara för trafikutövningen. Ett sådant gemensamt företag har de resurser i fråga om fordon och egen administration och personal som behövs.

Det nybildade bolaget har fått tillstånd att driva trafik i alla de relationer där trafikunderlaget inte bedömts vara otillräckligt. Samtidigt har eftersträvat och uppnåtts en spridning av trafiken så att den inte koncentreras endast till de allra mest lönsamma linjerna. Härigenom får en större del av befolkningen tillgång till veckoslutstrafik.

Som framgår av min redogörelse har ett av de viktigaste syftena med de redovisade besluten varit just att tillförsäkra allmänheten en tillfredsställande trafikförsörjning. Besluten innebär inte någon form av monopolisering. Tvärtom lämnas här utrymme för mindre företag att i fråga om veckoslutstrafiken gå samman och verka i en form som kan göra

dem konkurrenskraftiga och effektiva genom möjligheten till ett rationellt utnyttjande av de samlade resurserna.

Herr RINGABY (m):

Fru talman! Jag tackar för svaret på min fråga.

Av frågan framgår att det tydligen är väldigt många sådana här ärenden ute i landet som vållat bekymmer. Min fråga – det anar väl kommunikationsministern – grundar sig på att resemöjligheterna till Stockholm i Örebroregionen har varit antingen SJ tur och retur 100 kr., en SJ-buss tur och retur 65 kr. eller två privata företag som har kört tur och retur för 20 kr. på vardagarna, vilket är oerhört billigt. Jag tror att de tog 30 kr. för veckoslutsresor. Företagen hade tillstånd av länsstyrelsen men det gick ut och regeringen har nu inte medgivit att de får fortsätta i den här formen. Jag tycker att det är synd, därför att de här resorna var oerhört populära i våra bygder.

Jag kan försäkra herr Norling att det beslut som fattats inte är populärt. Det är heller inte SJ som blivit lidande på att de här två privata bussföretagen har kört. Jag har faktiskt gjort en koll på SJ:s bussar efter det att de två privata bussföretagen slutade att köra. Det var sju resenärer. Antalet hade inte ökat genom att de privata företagen fått ställa in sina turer. SJ:s resandefrekvens har alltså inte ökat genom beslutet. Det är helt naturligt, för de som åkt på de här linjerna har varit skolungdom, hemmafruar, folk som ansett att 20 och 30 kr. är lagom. Det har inneburit en möjlighet för gamla att resa till Stockholm och hälsa på bekanta, det har inneburit en möjlighet att göra idrottsresor, att besöka teatrar etc.

Jag tycker att man borde vara litet liberalare vid sådana här bedömningar. Kommunikationsministern avslutar sitt svar med att framhålla att ett av de viktigaste syftena med beslutet varit att tillförsäkra allmänheten en tillfredsställande trafikförsörjning. Man uppfattar det nog inte så i Örebroregionen utan snarare tvärtom. Jag skulle vilja rekommendera kommunikationsministern att vara litet liberalare och generösare i sådana här ärenden och låta folk ha möjligheten att åka billigt. 20 mil tur och retur för 20 kr. är ju oerhört billigt.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Fru talman! Den här frågan skulle vi kunna diskutera mycket länge, om vi hade tid och lust. Några saker vill jag ändå slå fast på den korta tid jag har till förfogande.

Det här beslutet om trafikens ordnande, som togs i år, byggde på ett mycket bra samarbete med den privata bussnäringen. Det var Svenska busstrafikförbundet som kom med förslaget till det nya charterbussföretaget. Vi tyckte att det var ett realistiskt förslag. Vi prövade det i vanlig ordning. Man fick redovisa tankegångarna om hur man skulle klara det hela, och så småningom kom regeringens beslut. Beslutet kom alltså till stånd i hägn av ett mycket stort intresse från bussnäringens sida.

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Om ökad konkurrens inom charterbuss- och linjebuss-
trafiken*

*Om ökad konkur-
rens inom charter-
buss- och linjebuss-
trafiken*

Herr Ringaby berör prisfrågan och gör den till en huvudfråga. Det är riktigt att det i många relationer bjuds ut resor till mycket låga priser. Naturligtvis är det attraktivt. De låga priserna berodde säkerligen till stor del på att tidigare alltför många företag konkurrerade om resandeunderlaget, vilket drev ned priserna till en orealistiskt låg nivå, vilket i sin tur – utan att vi skall tala speciellt om det företag eller den trafik som herr Ringaby tar upp i sin fråga – inte sällan hade till följd att trafikutövarna nödgades sänka kostnaderna på olika mindre lämpliga sätt som äventyrade trafiksäkerheten. Det förekom att man åsidosatte hastighetsbestämmelser, arbetstidsbegränsningar osv. Underhållet av fordonsparken eftersattes ibland. Vi kan inte, herr Ringaby, acceptera att låga biljettpriser uppnås med sådana medel.

Herr RINGABY (m):

Fru talman! Det är riktigt att det är ett nybildat företag med privata intressen. Jag tror att man nu kör linjen Göteborg–Stockholm bl. a. Men man får inte stanna i vare sig Kumla, Laxå eller Örebro för att ta upp eller sätta av passagerare. Det anses väl inkräkta på SJ:s region. Man får därför köra förbi.

Beskrivningen av bussarna känner jag inte riktigt igen. Jag tror det är 30 000 människor som åkt dessa linjer på sista tiden, och ingen har klagat på servicen eller på dåliga bussar eller på hög hastighet.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Fru talman! Jag törs nog säga att möjligheterna att resa mellan Örebroregionen och Stockholm är mycket goda nu. Jag skall inte beskriva hur trafiken ser ut. Herr Ringaby kan det lika bra som jag. Det finns alltså ett tillräckligt antal bussturer för en normal trafik i den relationen.

Jag återkommer, herr Ringaby, ett ögonblick till de förhållanden som rådde innan beslutet togs. Man skall naturligtvis inte anklaga någon speciell för de förhållanden som rådde, men herr Ringaby vet lika bra som jag att det inte i längden går att bedriva en trafik till de priser som gällde i vissa fall. Det fungerar inte i längden. Om företag håller på på det sättet, inte ett halvt eller ett år utan flera år – vilket många av dem gjorde – finner man till slut att många av dem hade bedrivit en trafik som i ett eller annat avseende stred mot gällande regler och bestämmelser. Sådant är farligt. Vi skall inte ha det så, utan människorna skall kunna lita på att de transporteras på ett riktigt och säkert sätt. Jag tror, herr Ringaby, att vi i det fallet nog bör försöka ena oss.

Herr RINGABY (m):

Fru talman! Om det var fråga om att vissa företag åkte omkring med trafikfarliga bussar, tycker jag att man kunde ha kommit till rätta med detta på annat sätt än genom att stoppa resorna som sådana. Det går att klara genom övervakning, besiktning och kontroll. En buss måste naturligtvis vara riktig. Men om detta var orsaken, då har man verkligen

tagit till storsläggan när man stoppar dessa resor för så många resenärer.

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

Om ökad konkurrens inom charterbuss- och linjebuss-trafiken

Herr kommunikationsministern NORLING:

Fru talman! Jag skall för min del sluta med att säga att om 10 eller 15 olika tillståndshavare skall bedriva trafik på samma linje, även om det är mellan Örebro och Stockholm, går det inte i längden. Det finns ingen möjlighet för alla dessa företag att fortsätta och få lönsamhet i trafiken. Det måste ta sig något av de uttryck som jag nämnde i min tidigare replik. Detta är alltså grunden för att det måste saneras. Då hade vi all anledning att lyssna på bl. a. Busstrafikförbundets framställning till regeringen, där man själv sade att man måste få hjälp med sanering i branschen.

Vi får ofta kritik för att vi tar initiativ som kan tyckas onödiga. I detta speciella fall, herr Ringaby, var det näringen själv som kom till oss för att få hjälp.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 26 Anmälades och bordlades

Motioner

1975/76:9 av herr *Dahlgren m. fl.*

1975/76:10 av herrar *Ekinge* och *Sundkvist*

1975/76:11 av herrar *Enlund* och *Jonsson* i Alingsås

1975/76:12 av herr *Kindbom m. fl.*

1975/76:13 av herr *Mattsson* i Skee *m. fl.*

1975/76:14 av fru *Olsson* i Hölö *m. fl.*

1975/76:15 av herrar *Sundkvist* och *Ekinge*

1975/76:16 av herr *Werner* i Tyresö *m. fl.*

1975/76:17 av herr *Winberg*

med anledning av propositionen 1975/76:1 med redovisning av programskedet i den fysiska riksplanningen

1975/76:18 av herr *Krönmark*

1975/76:19 av herrar *Strindberg* och *Nordgren*

1975/76:20 av herr *Wirtén m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:5 om åtgärder i fråga om sjöfarten till skydd av Östersjöområdets marina miljö, m. m.

1975/76:21 av herrar *Henmark* och *Sellgren*

med anledning av propositionen 1975/76:7 med förslag till lag om järnvägs ansvarighet vid befordran av resande m. m.

1975/76:22 av herr *Boo m. fl.*

1975/76:23 av herr *Jadestig m. fl.*

1975/76:24 av herr *Jonsson* i Alingsås

1975/76:25 av herr *Jonsson* i Alingsås *m. fl.*

133

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

Anmälan av interpellationer

1975/76:26 av herr *Torwald*

1975/76:27 av herr *Träff*

med anledning av propositionen 1975/76:15 med förslag till trafikskadelag m. m.

1975/76:28 av herr *Sellgren*

med anledning av propositionen 1975/76:16 om tillfällig nedsättning av den allmänna arbetsgivaravgiften inom det inre stödområdet

1975/76:29 av herr *Sjöholm m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:27 med förslag till lag om ändring i införsellagen (1968:621)

1975/76:30 av herr *Nilsson* i Agnäs

med anledning av propositionen 1975/76:49 med förslag till lag om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror

§ 27 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 29 oktober

1975/76:43 av herr *Wachtmeister* i Johannishus (m) till herr kommunministern om kompensation för skador genom myndigheters långsamma handläggning av ärenden:

En genomgående tendens i utvecklingen på olika områden av samhällslivet under senare år är en inskränkning i den enskildes handlingsfrihet. I en del fall är sådana inskränkningar rent politiskt betingade, i andra framtvingade av utvecklingen. Inte alltid är avsikten med inskränkningarna att helt förhindra vissa åtgärder utan snarast att få dessa under kontroll – exempelvis naturvårdslagens strandskyddsbestämmelser.

I flera fall, framför allt sådana där ersättning för intrång kan utgå, torde motsättningarna mellan enskilda och allmänna intressen kunna tonas ned, men en ovillkorlig förutsättning för en sådan nedtoning är att myndigheternas prövning sker utan tidsutdräkt, med andra ord att de prövande myndigheterna ges de för en snabb handläggning erforderliga personella resurserna, så att icke dröjsmål vållar den enskilde förluster.

I detta avseende är det åtminstone på sina håll icke väl beställt. Exempel finns, där företagare vållats avsevärda förluster, därför att länsstyrelsens handläggning av ett ärende dragit så ut på tiden att rabatter dragits in och även andra prisstegringar på material- och lönesidan spräckt alla kalkyler.

Orsaken till dröjsmålen är ur den enskildes synpunkt av mindre intresse. För honom är det väsentliga att han åsamkas merutgifter och, i den mån dessa icke ersättes, känner sig orättvist behandlad. I vissa fall, t. ex. om ärendet gäller avsättning av områden till naturreservat, kan när länsstyrelsens handläggning äntligen avslutats, ändamålet med det hela genom utecklingens gång ha blivit förfelat, något som i sista hand drabbar det allmänna.

Jag hemställer därför om kammarens tillstånd att till kommunministern få ställa följande fråga:

Hur avser herr statsrådet att kompensera de skador som genom långsam handläggning vållas såväl enskilda personer som det allmänna?

1975/76:44 av herr *Petersson* i Ronneby (c) till herr kommunikationsministern om upprustning av länsvägnäten:

Vägverket har i sina petita 1976/77 framhållit att det värdefulla samhällskapital, som vägnätet utgör, måste vidmakthållas. En kapitalförstöring får inte ske. Man konstaterar också att de ordinarie anslagen till statligt vägbyggande har reellt ständigt minskat under 15 år från 1960 till 1976. Trots AMS-insatser och tilläggsanslag, som i varierande grad har utgått under denna period, har en sänkning av framkomligheten skett på stora delar av vägnätet i förhållande till den ökande trafiken.

Vägverket framhåller också att en satsning är nödvändig på det sekundära och tertiära länsvägnätet, och vi har väl alla en känsla av att det är speciellt de sekundära och tertiära vägarna, som fått stå tillbaka när anslagsmedlen inte räckt till att upprätthålla vägnätets standard.

Alla tecken tyder nu på att vi är på väg in i en sämre konjunktursituation, och arbetsmarknadsministern har utlovat, att arbetsmarknadsstyrelsen är beredd att med arbetsmarknadspolitiska åtgärder möta eventuellt kommande sysselsättningskriser, så att arbetslöshet skall kunna undvikas.

Det är då viktigt att dessa åtgärder sätts in på områden, där de sysselsatta känner med sig att de verkligen har en meningsfull uppgift. En mycket viktig och meningsfull uppgift vore att i en sådan situation satsa resurser på en upprustning av vägnätet och då alldeles speciellt styra åtgärderna till de sekundära och tertiära länsvägarna. Kommunreformen kräver goda vägförbindelser mellan kommuncentra och ytterområden. Pendlingen till arbetsplatser någon mil från hemorten har ökat, liksom skolskjutsar och liknande förbindelser, på grund av genomförda centraliseringar.

Med hänvisning till det anförda anhålles om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få ställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder avser statsrådet vidtaga för att åstadkomma en upprustning av länsvägnäten?
2. Vill statsrådet medverka till att de sekundära och tertiära länsvägnäten prioriteras vid eventuella arbetsmarknadspolitiska satsningar på vägväsendet?

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Meddelande om
frågor*

§ 28 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 29 oktober

1975/76:60 av herr *Fågelsbo* (c) till herr jordbruksministern om återvinning av papper:

Den 1 juli 1975 infördes ändringar i den kommunala renhållningslagen som ger möjlighet till obligatorisk insamling av papper. Obligatoriet skall vara genomfört i hela landet till 1980.

Det tycks finnas ett visst motstånd mot det praktiska genomförandet av denna lagstiftning. Återvinning av papper skulle ha stor betydelse med hänsyn till den knappa tillgången på fiberråvara och även verka positivt för industrins energiförsörjning.

Med hänvisning till detta förhållande vill jag ställa följande fråga till herr jordbruksministern:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att möjliggöra och stimulera till en snabb tillämpning av lagbestämmelserna om återvinning av papper?

den 30 oktober

1975/76:61 av herr *Larsson* i Karlskoga (s) till herr socialministern om beskattningen av folkpensionshöjning:

Vill herr statsrådet klargöra anledningen till att vissa pensionärer efter skatteavdragen på de allmänna pensionerna, trots höjningen i oktober, inte fick någon eller i en del fall endast en ringa del kvar av pensionshöjningen?

1975/76:62 av herr *Josefson* (c) till herr finansministern om begärt förslag till ändringar i kapitalbeskattningen:

När kommer regeringen att framlägga förslag med anledning av riksdagens begäran om förslag till riksdagen under hösten 1975 beträffande ändringar i kapitalbeskattningen i syfte att begränsa skärpningen av förmögenhets-, arvs- och gåvobeskattningen till följd av taxeringsvärdehöjningarna vid 1975 års allmänna fastighetstaxering?

1975/76:63 av fru *Anér* (fp) till herr finansministern om jämställdhet mellan könen vid folk- och bostadsräkningen:

Anser statsrådet det förenligt med svensk syn på jämställdhet mellan könen att vid folk- och bostadsräkningen anse mannen i en familj som familjeöverhuvud och bostadsinnehavare?

1975/76:64 av fru *Sundberg* (m) till fru statsrådet *Hjelm-Wallén* om åtgärder för att förbättra ungdomars läsförmåga:

Framlagda aktuella undersökningar visar att många elever har avsevärda brister i förmågan att läsa och skriva när de lämnar grundskolan. Skillnaden i färdigheterna synes dessutom öka mellan elever från olika sociala miljöer. Med anledning av detta önskar jag framställa följande fråga:

Planerar statsrådet att vidtaga särskilda åtgärder för att förbättra undervisningen i svenska med hänsyn till resultaten av gjorda undersökningar om svenska ungdomars läsförmåga?

1975/76:65 av herr *Lindahl* i Hamburgsund (fp) till herr kommunikationsministern om förbättring av trafikförhållandena i skärgårdarna:

När avser regeringen framlägga förslag till förbättring av trafikförhållandena i skärgårdarna i enlighet med 1974 års vårriksdags beslut?

1975/76:66 av fru *Diesen* (m) till fru statsrådet *Leijon* om ett bättre omhändertagande av flyktingar:

Behovet av ett fastare organiserat samråd mellan olika myndigheter och organisationer när det gäller överföring och mottagande av flyktingar har länge varit aktuellt liksom också att få fram en modell för hur detta skall gå till.

Ämnar statsrådet vidta några åtgärder för att åstadkomma ett bättre omhändertagande av flyktingar och flyktinggrupper?

1975/76:67 av herr *Siegbahn* (m) till herr socialministern om utlands-svenskars rätt till folkpension:

F. n. gäller den regeln att en svensk medborgare som under någon tid i åldern 57–62 år ej varit mantalsskriven i Sverige förlorar sin rätt till folkpension, om han åter flyttar utomlands.

Anser statsrådet detta vara rimligt, eller avser statsrådet framlägga förslag om ändring av denna regel?

1975/76:68 av herr *Henmark* (fp) till herr socialministern om privatpraktiserande läkares rätt till ersättning från försäkringskassa för patientbesök:

Det gällande beslutet att privatpraktiserande läkare får ersättning av försäkringskassan för högst 3 000 patientbesök per kalenderhalvår har vållat svårigheter på vissa håll. Den uppmjukning som skedde 1975-07-01 och som innebar att patientbesök av "grupp 1" i läkarvårdstaxan tills vidare icke räknas in i 3 000-talet har förbättrat situationen. Trots detta finns emellertid fall (sannolikt ett mindre antal) där läkartillgången är

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Meddelande om
frågor*

så knapp att tillgången till läkarbesök står i fara samtidigt som det finns läkare som är beredda att öka sin arbetsbörda. Med hänsyn härtill hemställes att till socialministern få ställa följande fråga:

Är socialministern beredd redogöra för de dispensmöjligheter som kan tänkas tillämpas i de fall, där dispensering från 3 000-gränsen kan eliminera de brister i tillgången till läkarbesök som nu råder?

1975/76:69 av herr *Johansson* i Skärstad (c) till herr socialministern om en proposition rörande alkoholpolitiken:

Vid behandlingen av motioner rörande alkoholpolitiken konstaterade skatteutskottet (SkU 1975/76:6):

”Att antalet motioner till 1975 års riksmöte beträffande alkoholpolitiska frågor är förhållandevis ringa torde ha sin naturliga förklaring i att alkoholpolitiska utredningen – APU – avgav sitt huvudbetänkande under slutet av 1974 och att proposition på grundval härav väntades under hösten 1975.” Nu aviseras propositionen till någon gång under våren 1976.

Kan statsrådet ge besked om regeringen kommer att lämna en proposition om alkoholpolitiken under våren 1976, så att väljarna kan få ta ställning till frågan inför 1976 års val?

1975/76:70 av herr *Westberg* i Ljusdal (fp) till herr kommunikationsministern om åtgärder mot olyckor i stadstrafiken:

Trafikolyckor i stadstrafik där cyklister och andra oskyddade trafikanter drabbas är vanligt förekommande. En frekvent olyckstyp är då sådan trafikant blivit påkörd av lastbil, som svänger i en gatukorsning. Åtskilliga olyckor av detta slag, där omständigheterna varit praktiskt taget identiska, har inträffat.

Vill statsrådet medverka till att särskilda insatser görs för att cyklister och andra oskyddade trafikanter skall kunna färdas säkrare i stadstrafiken?

1975/76:71 av herr *Westberg* i Ljusdal (fp) till fru statsrådet Hjelm-Wallén om Bibelns roll i religionsundervisningen:

Vill statsrådet redogöra för sin uppfattning om Bibelns roll i religionsundervisningen?

1975/76:72 av herr *Bladh* (s) till fru statsrådet Hjelm-Wallén om särskilt stöd från skolan åt vissa elever:

Den senaste tiden har det kommit flera rapporter som belyser svårigheterna i skolan för stora grupper barn och ungdomar. Därvid har det kommit fram att en stor del av de barn som har svårigheter i svenska

även har andra svårigheter i skolan och att de ofta har en socialt mer bekymmersam situation än andra.

Vilka initiativ kommer statsrådet att vidta för att dessa elever skall få tillräcklig hjälp och stöd från skolan?

1975/76:73 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr justitieministern om åtgärder för att minska ärendebalansen i regeringsrätten:

Antalet årligen till regeringsrätten inkomna mål rör sig om ca 4 000. Trots att en viss förbättring skett under de senaste åren beträffande ärendebalansen, så kvarstår ändock det förhållandet att antalet balanserade mål är för stort. Den 30 juni 1974 var antalet balanserade mål 3 844 mot 3 342 vid samma tidpunkt 1975. De balanserade målen är per den 30.6.1975 framgår enligt följande: 0–12 månader: 2 043, 13–24 månader: 575, 25–36 månader: 188, 37 månader och mer: 536.

Det framstår som mindre tillfredsställande att den som anför besvär i regeringsrätten skall behöva vänta i sämsta fall i flera år innan ärendet är avgjort. Ur rättssäkerhetssynpunkt kan detta icke vara acceptabelt.

Stora ansträngningar bör därför vidtagas för att minska ärendebalansen och därmed förkorta väntetiden för målen handläggning i regeringsrätten.

Med hänvisning till vad jag ovan anför vill jag rikta följande fråga till justitieministern:

Vill statsrådet medverka till att åtgärder vidtages i syfte att minska ärendebalansen i regeringsrätten?

1975/76:74 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr socialministern om väntetiderna för erhållande av specialskor:

För personer med svåra defekter på fötterna är det nödvändigt att med jämna mellanrum byta skor, anpassade efter handikappet. Väntetiderna för specialskor av detta slag är emellertid alltför långa. Framför allt är det svårt när det gäller barn eftersom deras fötter växer under väntetiderna.

Det bör vara en samhällsuppgift att söka medverka till ökade produktionsinsatser för tillverkning av specialskor för personer vars fötter är defekta och därmed nedbringa de långa väntetiderna i syfte att förhindra fysiskt och psykiskt lidande för berörda personer.

Med stöd av det anförda vill jag fråga herr socialministern:

Ämnar statsrådet medverka till att de alltför långa väntetiderna för erhållande av specialskor nedbringas, speciellt med hänsynstagande till de barn som är i behov av dylika skor?

§ 29 Kammararen åtskildes kl. 18.15.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 13

Torsdagen den
30 oktober 1975

*Meddelande om
frågor*